

1972'DEN 1973'E	2
1972/KARİKATÜR	3 TAN ORAL
YAZAR OZAN TAKIM/ŞİİR	4 C. A. KANSU
DOMUZCULAR/HİKÂYE	5 FAKİR BAYKURT
HIKÂYEDE BAŞARI	14 O. F. TOPRAK
1972 YILI ÇIKMAZI	17 İ. Z. EYUBOĞLU
ŞİİRİN ALDATICILIĞI	21 HASAN HÜSEYİN
1973'E GELEN ŞİİRİMİZ	
ÜSTÜNE NOTLAR	26 TEKİN SÖNMEZ
«GİDEN» ÜSTÜNE VE	
GELECEK OLANA	37 HULKİ AKTUŇ
1972 YILINDA	
EDEBİYAT ÜSTÜNE	
SORUŞTURMA	41 R. ILGAZ / M. HACIHA- SANOĞLU / A. KÖKSAL / N. ÜSTÜN / F. BAY- KURT / H. ASILYAZICI / M. CELEN / A. ÖZ- YALÇINER / M. ÖNEŞ / Z. BAYAR / B. GÜNEL / N. GÜNGÖR
AZ GİTMİŞİZ, UZ GİTMİŞİZ	
GERİYE DÖNÜP DÜZ GİTMİŞİZ	51 S. GÜNAY AKARSU
«BAĞRIYANIK ÖMER İLE GÜZEL	
ZEYNEP» VE TARIK DÜRSUN'A	
SORULAR	54 NECATİ GÜNGÖR
TUTUKLU BİR OZANIN KIRIK	
DÖKÜK MAPUSANE NOTLARI	58 METİN DEMİRTAŞ
İLGİNÇ BİR FİLM	60 AYDIN SAYMAN
NOTRE DAME'İN KAMBURU	62 BURHAN GÜNEL
HALK HİKÂYELERİ	63 MEHMET VEYSEL

sahibi ve yayın yönetmeni; tekin sönmez/sorumlusu; mehmet s. yardım / teknik sorumlu; selim uluak/yazışma ve havale adresi; p.k. 118 sirkeci-ist / yönetim yeri; ankara cad. güncer han no. 45-15 çağaloğlu. / dizgi ve baskı; murat matbaacılık koll. şti. / yıllığı; 50 lira/asya, avrupa, ortadoğu ülkeleri için yıllık; 80 deniz aşırı ülkeler için 125 liradır. / yayınlanmayan yazılar 2 liralık pul karşılığı geri gönderilir./son baskı tarihi 30 aralık 1972.

1972'den 1973'e

İlk sayısını ocak 1972'de yayınladığımız Yansıma'nın üstünden bir yıl geçti. O sayıda bir çıkış bildirisi yayımlanmış, ilk anda gözümüze çarpan bir iki konu üstünde kısa bir kaç söz söylemiş: «Günümüzde gerekli ilgiyi bulamayan inceleme ve eleştiri dallarında» çalışmalar yapmanın gerektiğini ileri sürmüştük. Bu konuda, edebiyat ortamına bir canlılık getirdiğimizi sanıyoruz. Bunun daha da ileri boyutlara ulaşacağı umudu içindeyiz. «Tarım kesiminde oluşan birikimin, sanayi kesimine yapacağı sızamadı» ortaya çıkan sosyolojik sorunlara; sanat ve edebiyat sınırları içinde yaklaşılmaya çalıştık. Bu konuyu bir kaç yazı ile gündeme aldık. Bunun önümüzdeki sayılarda da süreceğini sanıyoruz. « dil'in canlı, dipdiri işlerliğini » sürdürerek, «örgensel bir bütünsellikle, geneli» yansıtmaya çalıştık geçen bir yıl boyunca. «Sorunları ortaya koyuş tavrımız, ve bu sorunlara yaklaşımımız, çağımızın tanığı olarak» günümüzün gerçekliği açısından oldu. «İnsanlığın tükenmez yolunu ve bu yolun aşılmasında kesintisiz işleviyle bütünleşen temel ve baş sorunu» geri bırakılmış ülkeler açısından kavrayarak, bunun son çözümlemede evrensel bir yapıya gelip dayandığını bilerek, iki özel sayı hazırladık. Bütün bunları yaparken tek ereğimizi yığınlara gitmek, onlar tarafından anlaşılır olmak ve ilgi görmektir. Gücümüzün yettiği kadar bir yerlere gidebildik.

Yürekli bir kaç arkadaşla bu işe girişirken, görebildiğimiz kadarıyla ilgiyle karşılandık. Bizi görmezlikten gelmeye çabalayan kimi davranış biçimlerinin de üstünde durmadık. Çünkü konumuz, önerdiğimiz çalışmalar, bireyciliğin değil, toplumsuluğun gereğini gündeme alıyordu. Çetin koşullar altında hazırladığımız «Günümüz Türk Hikâyesi» özel sayısı yazarlar tarafından yakın ilgiyle karşılandı ve bu çabamıza ortak olan bir çok yazar görüldü. Öte yandan hazırladığımız «Vietnam Sanatı» özel sayısı; uluslararası sermayeye karşı, amansız bir savaş veren, geri bırakılmış bir ülkenin sanat planındaki yetkinliğini, kendi insanlarımıza göstermeyi görev bildik. Bunun çok önemli olduğu, sanatın bir sıcak savaş içinde bile ne kadar çetin bir yükümlülük taşıdığı görüldü. Türkiye'de açık politik dönemlerde bile, böyle bir özel sayının yapılmaması, çabamızın niteliğini belgeleyecektir. Vietnam'ın hâlâ daha bombalandığını ve savaşın sürdürüldüğünü de dikkate alırsak, bu savaş içinde üretilen sanat'ın gerçek kimliği ve önemi kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

Gündeme aldığımız konularla; ülkemizde egemen olan «klasik» dergi anlayışına ve dergicilik eylemine karşı bir çıkış olarak ele alınabilir yayımlanmamız. Her ay aynı tekdüzelğe karşı; her ay (elimizden geldiğince) okura yeni bir konu yoğunluğu vermek, aslında dergicilik açısından da güç. Dosyalara yığılmış tekil yazıları, sırası geldikçe çekip dizgiye vermek ve bu yazarlara «ürününüz sıraya girdi» diye yanıt göndermek, kolay bir işti bir yerde. Oysa her sayı, bir kaç arkadaşla bir odak nokta çevresinde çalışmak, buradan okura yeni şeyler götürmek daha güç, ve yıpratıcı bir iş. Biz, yayınlanacağımız süre boyunca ikinci seçimi uygulamak isteyeceğiz. Bu tutumumuzun, en az Türk dergiciliği içinde önemli bir yeri olacağına inanıyoruz. Bütün bir

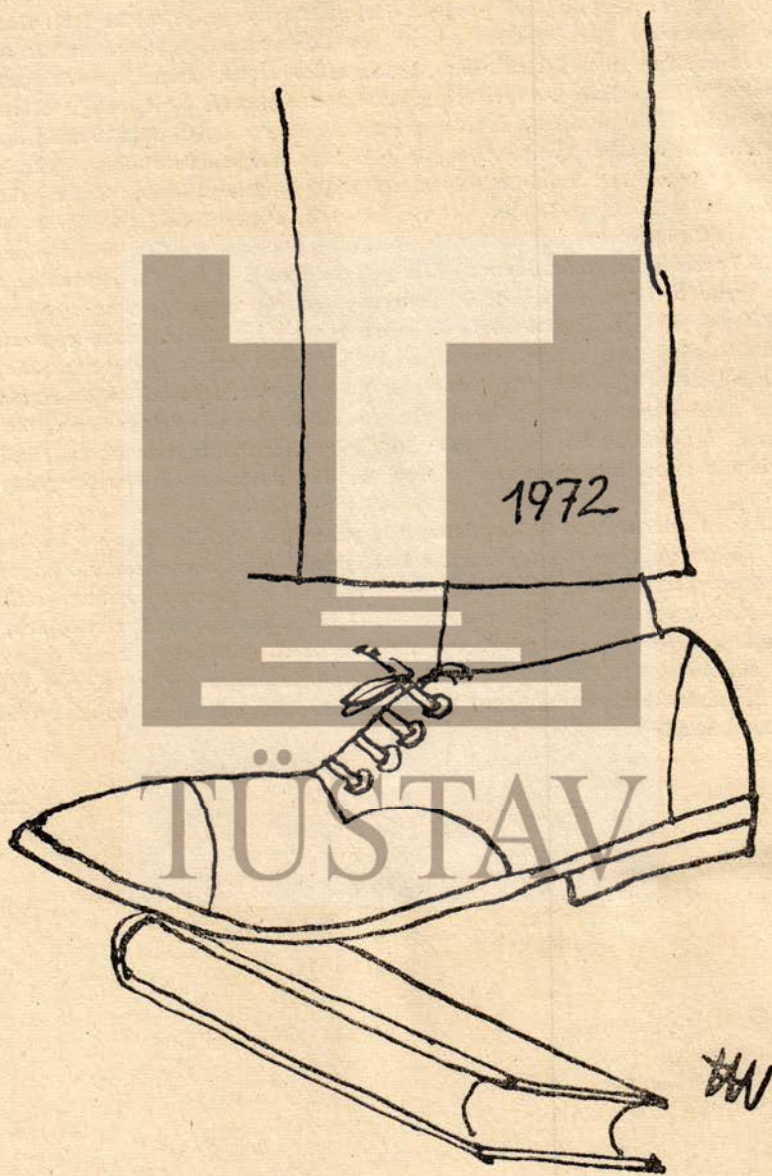
Yıl boyunca, Anadolu'nun en kuytu köşelerinden aldığımız; sıcak, içtenlik dolu, bilinçli mektuplar tek desteğimiz oldu. Kendilerine her sayı daha güçlü birşeyler iletebilmenin çabası ve kıvancı içindeydik. Belki coşkulu sloganlarla ortaya çıkmamıştık. Ne var ki her sayı, daha bir umutla, toplumsu gerçekçi yazarları biraraya getirmeye, bir bütünsellik kurmaya çaba gösterdik.

Öte yandan, günümüzde sürdürülen soğuk ekonomik savaşın, ülkemizi ne gibi noktalara, dönemeçlere götüreceğini kestirmek güç bugün için. Son günlerde hazırlanan yeni «basın yasası» da dikkate alındığında, soğuk savaşın nerelere uzadığı görülür. Bütün bu çalkantılar içinde, sanat ve edebiyatın bir sorumluluk taşıdığına inanarak; toplumsal değişimleri de önceliğe alarak, işe girişmiştik. Kimseyi e ğ l e n d i r m e k, kimseye «keyifli dakikalar» yaşatmak için mürekkep tüketmıyoruz. Bu görüşümüzün karşısında olanlar, günümüzde yeteri kadar olanak bulabileceklerdir. Üstelik geçen yıllardan daha fazlasını da sinemalarda, tiyatrolarda, fotoromanlarda, sürümü bol kitaplarda bulmak mümkün. Günümüzde, «üçüncü zafer haftası» yapan seks filmlerinin, her hafta 10 bin basan seks romanlarının, hikâyelerinin cirit attığı bu ortamda; temeli seks'e getirilip dayanan her türlü davranış pazarlanıyor. Bu yaşadığımız tarihsel dönemecin, ters açıdan sindirilişinden gayri ne olabilir. İnsan soyunun gelişiminde doğal görevi olan cinselliğin, çarpıtılarak, sapıklık düzeyine ulaştırılmasında kimlerin çıkarı var, bunu çok iyi biliyoruz. İşte bütün bu saydıklarımızdan sonra, «eğlenmek» isteyenlerin, «vakit öldürmek» isteyenlerin, fazlasıyla olanak buldukları bu koşullarda; bize yüreklice katkıda bulunan, (ünlü ünsüz) bütün yazarları, ozanları çizerleri ve bizi destekleyen okurları; saygıyla anıyoruz.

Bundan sonra da, bütün gücümüzü, yeteneğimizi: Değişen ve bir yerlere giden toplum yapımız içinde; sanatın has işlevini gündeme alarak; bilinçli okur yığınlarına gitme uğraşında kullanacağız. «Sanat damarları kopmuş» kitlelerin nerelere gideceğini söylemeye gerek yok. O halde biz gücümüz yettiğince, yine toplumdaki, toplum sorunlarından yana tavrımızı gündeme alarak çalışmamızı sürdüreceğiz. Yanımızda, genç soluklarıyla koşan arkadaşların; bir dönemeciden sonra bizi aşacaklarını bilerek; onlara bu onurlu görevi devretmenin mutluluğu içinde olacağız.

TÜSTAV

Yansıma

YAN

yazar ozan takımı

Biz yazar takımı gün dağı aşanda
Gerçeđin yanındayız gölgenin karşısında
Kalemde başka mala yer yüzünde
Varımdır demeyen kâtip Çelebi ne söylemiş
Her bir düşünceden insan oğlu yararlına
Boş vermeye hiç birine, hiç birini yadsımaya
Hele demiş hiç düşmeye bağnazlık kuyusuna...

Sizleredir bu çağrı ey insan dostlar
İster gelin ister gelmeyin soframıza.

Biz ozan takımı yüreğimiz kan kırmızı salkım
Güneşi kara topraktan insan üzümüne çevirende
Söyleriz Homeros babadan beri en eski ozanların
Horasan güneşinde pişmiş Ömer Hayyam'ın
Destisinden sözlerini tasımıza devirende
Mum gibi eriyip gitmektedir yaşantı
Kan güle dönüőeçeđi vakti eđirmekte.

Sizleredir bu türküler ey insan dostlar
İster söyleyin, ister söylemeyin bileceğiniz iş.

Biz yazarız biz söyleriz işimiz bu
Yer yüzünü düzeltmek sizlere düşer
Sizlere düşer yazıdan gün dönümünü devşirmek
Türkülerden sevgiyi mayalamak řaraba
Halkı güneşte tutmak sizlere
Karanlıklara itmek sizlere düşer
Sizlere bıraktık usun ve gönlün gömüsünü.
Biz gelip geçeriz, yazarlar ozanlar, geleceğe
taşıyarak dilin toprağını
Dut ağacı!.. Gül dalı!.. Bađ bozumu!..

domuzcular

Şimdi Kumluk bükü'nün kıyısında, akpecik bir ev, iki bir yanda, iki bir yanda, dört odası var. Ankara'dan Radar Yüksek Mühendisi Haldun bey geçen yıldan peylemişti. Karısı, kızı, oğlu, motoru, şezlongu, termosu, bütün öteberisiyle temmuzun başında gelip girdi içine. İspanya'daki radarlarda görevli Amerikan albayı Simpson da dostu Ann ile çıkıp geldi. Burda yazlayacaklar. «Yaşam, bize pahalı, onlara ucuz!» Akpecik evin önünde dört dut ağacı var. Camı tahtayı silmişler, tavanı duvarı sıvamışlar. Dışını da bir güzel ayranlamışlar. Karyola, yatak, pike koymuşlar. «Bizden eyisini biliyor! Bilmez olur mu, yedi yıldır gelir gider! Eli para, beli para! Bir o yana sürüyör motorunu, bir bu yana. Eledi kalburladı bütün denizi, bütün kıyıları. Sonra vardı vardı da tam Karaincir bükü'nü satın aldı! Emeciğin üst yanı dağ olduğuna insanı yabancı, kör! Kara yeşil mil çekmişler gözlerine, daha bir kırk yıl, elli yıl açılmaz, herkes uyanır, onlar uyanmaz. Haldun bey altmış bine aldı, otuz binden tapu ettirdi Karaincir'i. Bu yıl Foça'daki tatil köyünü işleten Fransızlar geldi, bir milyon yedi yüz elli bin verdiler. Koca bük, etmez mi? Daha fazlasını eder. Biz anlamayız, o anlar. Vermedi. 'En az altı milyon olacak! Satarsam o zaman satacam! Daha olmadı, Turizm Bakanlığından kredi alacam, tesisler kuracam!' diyormuş. Neden kurmasın? Herif Radar Yüksek Mühendisi. Avrupa'da okumuş, Amerika'da kurs görmüş. Tâ İspanya'da görevli albaydan yarbaydan dostları var, saçları alaburuz traşlı. Onların da elleri para, belleri para, onların da kafaları tahlil değil, akıl...»

Bir dizel gece gece çalışıp elektrik veriyor evlere. Sabah akşam iki öğün de su akıyor musluklardan. «Marmaris'ten bu yana yol da açıldı bre yeğenim! Bir de asfaltlandı mı, gel o zaman seyreyle burayı! Geleni gide ni yer götürmediği gibi, göğ de almaz. İçerden, dışardan.. Bizim buramız gibisi var mı? Buramız yakında Marmaris'i söndürür. Nesî var Marmaris'in? Balı, baldırı, bir de Turunç bükü.. Onu da şimdiden korkutmuşlar. Görgüsüz avratlar çocuklarının kakasını kuma gömüyor. Çöpleri de geceleri denizin ortasına döküyorlar, Lodos da getirip kıyılara vuruyor. Yenmiş balık başı, filtrelî sigara izmariti, soğan kabuğu, kavun kabuğu.. gir de yüz, yüzebilirsen! Hem de sıcak, bir sıcak, ne eser, ne tüter buramız gibi...»

Yol açılmadan akmağa başladı gezginler. Yerlisi yabancı, İtalyanı, Almanı, kabuklusu, kabuksuzu., Her biri, Kumluk bükü'nün kıyısındakine benzer bir sürü ev, ak badana, beyaz sıva. Taçları kırmızı kiremit. Önleri dut ağacı, limon, incir, zeytin, zakkum, palmiye, kamış, kargı, hayit, harıp... Vali iki Fransız gönderdi, biri mühendis, biri doktor. Doktorun karısı kızı var, mühendis tek. Marmaris'ten bir kız çevirmen bulmuşlar, mühendis onunla idare ediyor. Tüfekleri, fişekleri, kasetleri, kameraları tam. Bunlar da Knidos Pansiyonu'na indiler. Belediye Başkanını sordular gelir gelmez. Vali bir de telefon etmiş, «Fransızlar konuğumuzdur, ilgilenin!» Ne ilgilenecek Başkan? Knidos'un altı «restaurant», balık var, sebze bulunuyor, rakımız da ünlü.

Fransızların asıl derdi domuz avı. Ziraatçıyı, Doktoru gördüler akşamdan. Alman Rolf var, Ömür Pansiyonu'nda kalıyor, karısı Barbara'dan izin koparabilirse o da gelecek. Dörtte buluşacaklar Knidos'un önünde. Kargı'nın üstündeki Kızılova'ya gidecekler.

Yolları var domuzların. Kayaların gölgesine sinersen, o yollardan gelirler geçerler, görürsün. Aramak, dağları dolaşmak gerekmez. Geçenleri vursan yeter. Ama ay olmalı gökte. «Beş on gün önce gelseniz daha iyolurdu, ama birkaç gün daha beklerseniz aynı hesaba gelir. Her yerin domuzunun ayrı huyu olur. Buramızın domuzları ay karanlıkta gezerler. Yollarını yerli arkadaşlar bilir, istediğiniz kadar vurun...»

«Allahım şu işe bak! Zırf donuz ijin Fransa'dan geliyorlar! Donuzun eti nezzetli! Emme Fransa'nın donuzları tükenmiş mi? Yoooo! Bizim donuzlar daha nezzetli demek! Ulan bu memleketin giymatını bilen yok! Dağındaki donuzlar bile aranıp soruluyor!..»

Kargı'ya kadar yaya gittiler. Denizden gidilse, kıyıda Kızılova'ya çıkılırsa gene olurdu, ama binitsiz gitmek istiyorlarmış. Çantalarını vurmuşlar, tüfeklerini sarınmışlar, keçi yolunda tek tek, tam bir «ince memet katarı» olmuşlar. Daha gün sıyrılmamış Emecik dağından. Gezecekler, gündüz gündüz avlanacaklar. «Buluruz da, vururuz da!» diyorlarmış. Kız çevirmen bir kot pantol çekmiş bacaklarına. Başına şapka vurmuş. Göğüsleri belli belirsiz. Birkaç tel de sakalı olsa, bakıp oğlan dersin. Gittiler.

Mühendis Haldun bey, Albay Simpson'la, «Johnson» marka motora binip Karaincir bükü'ne gitti o gün. Domuz avına katılmak istemedi. Termosa buzlu su doldurdular. Viski şişesini de aldılar bir havluya sarıp. Kumalara uzandılar büke varınca. Sonra sıcak bastırdı, bir harabın dibine geçtiler. Çektiler kafayı usul usul. Konuştular fısıfısıf... Haldun beyin İngilizcesi iyi. Karaincir'e «tesis» kurmanın yollarını araştırıyorlar. Haldun beyin aklında fikrinde bu. Turistik olacak. En aşağı 100 yatak olacak...

Harabın öte yanında incir ağaçları var. Çenesi büyümüş gitmiş Emecikli bir delikanlı geziniyor diplerinde. Haldun bey, bilmediğinden değil, zevklediğinden, delikanlıyı çağırıp soruyor :

«Adın ne senin?»

Bön bön bakıyor delikanlı :

«Ayı!» diyor.

Haldun bey gülüyor. Albay Simpson bakıyor aptal. Çeviri yapıyor Albay için Haldun bey :

«Ayı diyor ama 'ayı' değil, Ali.. Bir hastalığı var büyüyor çenesi. L'leri y söylüyor o yüzden.»

Bir tek sözcüğün uyandırdığı espriyi çeviriden de yakalayamıyor Albay. Filtreli bir sigara uzatıyor Ali'ye : «Hav du yu du?» diyor.

Ali de anlamıyor, bakıyor, ne traş adamın kafası!

Naylon keselerde söğüş et, kuru yemiş, dilinmiş ekmeçler... yiyorlar. Sonra dalından incir satınalmak istiyorlar lâf olsun diye.

«İncirler kaç Bay Ali?»

«Şi buçuk, şi buçuk!» diyor Ali.

«İki buçuk? Ulen kasabada bir liradan alan satan yok!»

Boynunu yıkıyor Ali :

«Ehh, bi liya oşşun!» Sallıyor başını, «bi liya...»

Gülüyor, katılıyor Haldun bey : «Du yu nov dis?» Bilemezsin, çok ap-

tal bir adam. Para kavramı yok! Hi hes no sens of dı mani! İki buçuk liradan bir liraya iniyor!..» Biraz kuru yemiş veriyor Ali'ye, bir lokma kadar da söğüş et.

Ali kalkıp incirlere gidiyor. Sararmış ballarını akıtıyor incirler. Oldukça taze kalmışları da var. Başından şapkasını çıkarıp toplamağa başlıyor içine.

«Yok yok yok! No no no!» Fırılıyor Haldun bey. Öyle yağdalı ki şapkası Ali'nin! «Sen toplama! Yiyecek olursak biz toplarız, biz kendimiz toplarız...»

Mahçup, dönüp geliyor Ali.

Haldun bey, tişörtünün göğsündeki cepten bir küçük cüzdan çıkarıyor. Açıp bir lira buluyor Ali'ye. Uzatıyor. Almak istemiyor Ali. «Al al!» Bağırarak üsteliyor Haldun bey. Eliyle koluyla işaretler yaparak konuşuyor: «Seninle biz dost dost! Çok dostuz seninle biz! Al sen!» diyor. Alıyor Ali.

Sonra Termos'un kapağıyla biraz viski, biraz su karıştırıp onu veriyorlar Ali'ye. «İçiver bakayım, sülâlen içmiş mi şimdiye kadar?»

Haldun beyle Simpson yudum yudum içiyorlar, Ali birden diyor. Yanıyor gırtlığı, ateşler çıkıyor gözlerinden. Tükürüyor. Yiğitliğe hiç leke sürmek istemezdi ama, dayanılacak, yutulacak gibi değil verdikleri.

«Ha ayı haaa!..» diye bağırıyor Haldun bey. «İşte şimdi aylık ettin! Ulan hepsi birden mi dikilir? Dikilir de tükürülür mü?»

Gözleri boğazı yanıyor, içi bulanıyor Ali'nin. Et ekmek uzatıyor Al-bay. Alıp yiyor Ali.

«Yılan var mıdır buralarda?»

Eliyle koluyla işaretler ediyor Ali :

«Ujunduuuyy ujunduuuyy şok ujunduy...»

«Başka bir böcek var, 'kuyruklu' derler hani, ondan da bulunur mu?»

Ellerinin parmaklarını aşağı aşağı silkeliyor :

«Abu abu abuuu, şok şok şok!..» diyor Ali.

Güneş iyice bindiriyor. Ağustosun ortaları. Karaincir bükü'ne rüzgâr yetişmiyor bu saatlerde. Haldun beyle Simpson'un keyfleri iyice çakırlaşıyor. Havlu, battaniye getiriyorlar motordan, uzanıyorlar haribin gölgesine.

«Bak Ali! Biz uyuyacaz!» Elini kulağına götürüp işaret ediyor Haldun bey, «Uyuyacaz! Sen de bizi bekleyeceksin. Yılan yada kuyruklu falan gelirse, anladın mı, bizi uyandıracaksın.. Saa daha para verecez, hadi bakalım.. Biz şöyle biraz kestirelim...»

İki dakika sonra kendilerinden geçiyorlar. Ali de kalkıp gidiyor incirlerin olmuştıklarını toplamağa.

Az yukardaki yoldan Ankaralı, Avrupalı arabalar geçiyor cıztt cıztt ederek. Ormancı Necip tüfeğini takınmış, kalan birkaç çamın arasında dolaşılıyor. Emeciğin önleri ayrılanmış evleri görünüyor. Taşlar kayalar yanıyor. Haldun beyle Simpson haribin gölgesinde uyuyor.

Uyandıkları zaman ikindiler esiyordu. Günün yakıcılığı kalmamıştı. Hemen soyunup atlıyorlar denize. Haldun bey bir yana, Simpson bir yana açılıyor. Tadını çıkara çıkara yüzüyorlar. Karaincir'in suları da nasıl güzel? Nazar boncukları atmalı bir yanlarına. Pırl pırl. Kumlarını teker teker say. Bilye düşürsen bulunur, kitap düşürsen okunur. Bir avuç bozuk

parayı at, sonra topla teker teker. Gidiyorsun gidiyorsun, hep dizde, göbekte. Ilık mı ılık, temiz mi temiz...

Çok kalıyorlar suda. Sonra çıkıp kurunuyorlar. Havlu gömleklerini geçiriyorlar sırtlarına. Mayolarını atıp şortlarını takıyorlar. Gün sallanırken Ali'ye el ediyorlar :

«Biz kaçıyoruz, hadi eyvallah!» diyor Haldun bey.

«Si yu egeyn!..» diyor Simpson da.

Bakıyor buruk buruk Ali. Simpson'un traşına bakıyor.

«Johnson» marka motoru çalıştırıp açılıyorlar. Kızları köyünün altından, Dalacak'tan, Doktor Muzaffer Argun'un köşkü önünden kasabaya geliyorlar. Kumluk bükü'ne giriyorlar hemen.

Gün indim iniyorum'a gelmişti. Knidos'un önü ana baba dünüydü. Yerli yabancı, çoluk çocuk, kadın kız, kim varsa yığılmış, yumulmuş. Arkadaki, görmek için öndekini itiyor. Öndeki de sıkışmış, çıkmak için çabalıyor.

Haldun beyle Simpson, akpecik evin önüne çektiler motoru. Demir atıldılar. sonra kıyıda yürüyüp kalabalığın oraya geldiler. Önce, bir kaza oldu, ölü falan öldü sandılar. Ama önlerinden gelen ilk çocuktan aldılar haberi.

«Kaç tane?» diye sordu Haldun bey.

«Bi tane, ama koccaman!»

Sonra dönüp Simpson'a da çevirdi :

«Bir taneymiş ama, büyük bir tane!..»

Knidos'un çardağına oturdular. Güneş, deniz, viski... yoruyor galiba biraz. Çay söylediler. İlgiyenmediler kalabalıklı. Serdar, çayları getirirken, «Bir tane vurmuşlar ama çok büyük, erkekmiş hem de..» diye anlatacak oldu, onu da dinlemediler. Gene o güzel esinti vardı. Fransızlarla kız çevirmen «restaurant»da yemek yiyorlar. Çok acıkmışlardı. Doktor, Ziraatçı, Öğretmen Kemal falan da ayrı bir masadalar.

Ön ayaklarıyla, ard ayaklarını çatmışlar domuzun. Aradan bir de pınar dalı geçirmişler. İki delikanlı omuzlamış, götürüyor. Doktor olan Fransız görüp sordu hemen nereye götürüyorlar? Kız çevirmen koşup anladı, şöyle biraz doluşturmak istiyorlarmış iskelede.

Paralı'nın kahvenin önünden, Postanenin, Ahmet Özkan'ın, Mustafa Akdeniz'in dükkânların önünden, Ömür Pansiyonu'nun, Coşar Çay Bahçesinin oralardan, Esenada oteline kadar götürdüler, geri getirdiler. Gidişte gelişte önleri, arkaları çocuk. Kadın kız da camlarda balkonlarda. Yaşlı erkekler, yerliler, yabancılar, domuz deyip geçilir mi? Gören var, görmeyen var, bilen var bilmeyen var, bazı gezginler yanına durup resim çekiniyorlar, bir âlem. Bütün çarşı bakıyor.

Uzunca sert tüylü, kara, kısacık kuyruklu, herhalde biraz yaşlı bir domuz. Ak dişleri görünüyor. Sol böğründen yemiş kurşunu. Kanı akmış, kurumuş derisinde. Böyle ayakları çatılı, sırıkta getirmişler dağdan. Vurulmuş, dirilemez artık.

Knidos'un sahibi Sabri geldi Haldun beylerin masasına :

«Haggatan hözel bi donuz.. vurdukları!»

«Nâpacaklar peki? Alıp götürecekler mi?»

«Bunnar hıristiyan yavru! Belkim akşama ziyafet çekecekler kendilerine. Haggatan çok nezzetlidir eti. Şimdilik gezdiriyorlar...» Biraz durdu Sabri, «Ulen bir de tutturmasınlar bişir bunu! Yani restoran işletiyoruz

ya! Ama töbe! Valla bişirmem, bişirtmem! Gabı gacağı, mutbağı kirletmenin âlemi yok Haldun bey, haggatan bişirmem!..»

Haldun bey bir şeyler konuştu Simpson'la.

«Benim senden ricam şu Haldun bey : Söyle bu Fransızlara gelecek yıl gine gelsinler, gelirken de bana güzel bi teyp getirsinler. Yani İzmir'de arkadaşlara doldurayım, vereyim Serdar'a çalsın akşamları, bu vakitler. Bunu bi söyleyiver...»

Haldun bey gene konuştu Simpson'la fıs fıs.

«Haggatan güzel bi teype çoktandır eytacım var. Buralardan elde düşme falân bulunur ama ben yenisinden isdiyorum, büyük tekerli felân olacak. Gözel bi teyp. Parasını burda verim kendilerine...»

Haldun bey birden sordu Sabri'ye :

«Acaba satmazlar mı bunu bize?»

«Neyi?»

«Domuzu yahu?»

«Yavu Haldun bey, sen yir min bu cenabeti?»

«Ne yimeyecekmişim? En birinci ettir!»

«Mekruftur yavu!?»

«Kim demiş?»

«Hazreti peygamberimiz.»

«Ne ziyanı varmış ki mekruh oluyor?»

«Kokar mokardır belki...»

Haldun bey elini salladı havada :

«Her yasağın bir mantığa dayanması lâzım. O gün buzdolabı yoktu, elbet kokardı. Fakat bugün çölde bile buzdolabı var, bozulmaz, niçin mekruh olsun?»

«Valla bilmem, dinimize göre böyle...» dedi Sabri. «Tabii biz atamızdan, dedemizden böyle duymuşuz, böyle biliyoruz. Kendimiz yiyemediğimiz gibi, başkaları yisin deye gabı gacağı da kirletemeyiz...»

«Bilseniz ağzınızın tadını...»

«Ağzımızın tadını da, biliriz, bilemeyiz, o ayrı dava! Tabii belkim haklısın, bilsek bi yanımızdan belli olurduk şimdiye kadar...»

«Senin nene lâzım, git bizim için al onu.»

«Alınmasına satılmasına da karışmam! Başka bir iş buyur yapayım, ama donuz alışverişi deme!»

«Yavu senin nene lâzım, yiyecek olan bizim?»

«Yapamam kusura bakma...»

«Sana komisyon da verirdik...»

Arsa satışlarından alıyorum yeter, donuzdan istemem...»

Bu sefer ilçe cezaevinin bulunduğu yana götürüyorlar domuzu. Karakolun, bankanın önünden geçirecekler, bütün kasaba görmüş olacak. Gençler sokulacak, yaşlılar karşılardan bakıp «Töbe töbe töbe, Tü tü tüü!..» diyecekler.

Haldun bey kalktı. Simpson'u da çekti kolundan.

«Benim canım bu akşam güzel bir domuz eti yemek istiyor Sabri Usulu!» dedi. «Restourant»a doğru yürüdü. Fransızlar yemeklerini bitirmek üzereydiler. Bir sandalye çekip yanlarına oturdu Haldun bey. Simpson'u da oturttu. Kız çevirmene falan bakmadı. İngilizce olarak başladı :

«Nasıl geçti av?»

«Eeh, sadece bir domuz! Şansımız yoktu..»

«Ne yapıyorsunuz onu, götürüyor musunuz?»

«Götürüyor muyuz? Nereye?»

«Ne bileyim, Fransa'ya falan?»

«Şakayı bırakın! Bizimki zevk için. Onu da aldık işte. Bütün kasaba gördü. Resim falan da çekindik. Daha?»

«Biz almak isteriz, eğer satacaksanız?»

Mühendis olan Fransız atıldı :

«Müşteri bulursak neden satmayalım?»

Doktor olan da değiştirdi ağzını :

«Para kazanmanın da zevki vardır, satabiliriz.»

«Öyleyse kaç a olur, son?»

«Tabii Fransa'daki fiatlarla düşünmeyeceğiz, sembolik bir şey alalım sizden.»

«Ne meselâ?»

«Meselâ meselâ? Beş yüz! Çünkü çok güzel eti var. Ve en aşağı 50 kilo gelir. Onar liradan hesaplasanız...»

«Evet ama gene de sembolik olmuyor. İnin biraz...»

«Ne inelim? Siz verin bir şey!» dedi Doktor.

İki dakikadan fazla sürmedi pazarlık. İki yüz altmış liraya anlaştılar. Elini, şortunun arka cebindeki cüzdana attı Haldun bey : «İki yüz, iki yüz elli, on daha iki yüz altmış! Buyrun iki yüz altmışı...» Verdi parayı. El sıkışıp kalktılar hemen. Sonra koşar gibi yürüdüler cadde boyunca. Vezir-oğlu'nun dükkânın orada rasladılar domuzu gezdirenlere. Pinar sırıgında sallanıyordu hâlâ. Delikanlılardan birini çağırdı Haldun bey :

«Bizim kaldığımız evi biliyorsunuz değil mi? Şurda Kumluk bükünde. Oraya kadar götürüverin, biz aldık Fransızlardan...»

Delikanlılar, Vezir-oğlu'nun bitişindeki bahçeden girdiler. Çit mit yoktu zaten. Akpçik evin önüne çıktılar. Gene bir alay insan oldu orası. Az önce domuzu merak edenler, şimdi de satın alanı merak ediyordu. Haldun bey ile Simpson ise, karyı kızı ayaklandırmışlar, fotoğraf makinelerini, sinema makinelerini falan çıkarmışlar, habire resim çekiniyorlardı. Büyük kız, büyük oğlan, Simpson'un dostu Ann, ayrı ayrı çekindiler.

Sonra avluya aldılar domuzu. Hemen çarçabuk yüzdürmek için bir adam sordu Haldun bey.

Domuz avluya alınca uzaklardan bir gürültü koptu. Banka odacısı Kadir'in yetmişlik anası, eline bir değnek almış, ötüne ötüne geliyordu. «Evimi verdimse adam adam otursunlar deye verdim, içine donuz gatsınlar deye vermedim! Çıksınlar çabııık, çıksınlar çabık! Evime donuz gatan, gendi de donuz yiyen gezginleri istemiyorum! Çıksınlar, nere giderlerse gitsinler!..»

Haldun bey, kadının çığıklarını duyunca, durup güzellikle anlatma ümidini hemen yitirdi :

«Canım siz de çok oluyorsunuz! Biz bu evi kiraladık mı iki aylığına? Kiraladık. Parasını da verdik mi peşin? Verdik. Öyleyse eşek de katarız, domuz da katarız, karışamazsınız. Bırakın çocukluğu! Domuz katmayacaksın, etini de yemeyeceksin diye bir şart var mıydı konuşmamızda? Yoktu. Öyleyse kesin bakalım gürültüyü...»

Odacı Kadir'in anası ne indi, ne söndü :

«Hayıııııııı hayır, istemiyorum! Eve benim değil mi, istemiyorum! Çıkın çabık, paranızı da istemiyorum, yarın gelin alın!.. Çıkın çabık...»

Başkan bulunup geldi öteden. Kendisi her ne kadar AP'li falan ise de bağınazlık göstermedi. «Ben evime donuz goymam, donuz yiyen gezgini de almam falan dersek gelenler ürker gider! Biz iki adam gelsin beş gurusuz fazla gazanalım diyoruz, siz de böyle konukları ıratsız ediyorsunuz...» Güzel konuştu. Sonra işin içinde yabancılar vardı. İspanya'da çalışan Albay Simpson hükümetimizin dostuydu. Tâ nerelerden kalkıp gelmişti tatilini geçirmek için? Haldun bey de yakın gelecekte sözü geçkin bir hemşerileri olacaktı. Adam Radar Yüksek Mühendisiydi. Arsasına şimdiden iki milyon veriyorlardı. Eeee?

«Saliha deyzel! Sen heç marağ etme! Git şindi evine! Ben gonusurum beylerle...» Zabıta görevlisi Osman oradaydı, ona göz etti. «Hadi benim deyzeciğim bakem! Hadi bak, Osman efendi alıp götürsün seni! Hadi Osman efendi, Saliha deyzemi al da evine gadar götürüve...»

Övdü sevdi, iki üç dakikanın içinde savdı Kadir'in anasını. Sonra Haldun bey gile döndü: «Siz de alın bunu, taa Azganlı'dan öte bi yere daşıyın. Orada kesin, orada yüzün. İçinin âletlerini felân orada temizleyin. Sonra getirip asın dudun dalına, temiz temiz, güzel güzel yin! Donuz eti felân deye yayım yapmanın ne gereği var Haldun beyim? 'geçi eti' deyin, 'goyun eti' deyin, bi şey farg eder mi? Halga her şeyi açıklamak gerekmez ki gardaşım! Gafayı çalışdırın birez!..»

Haldun bey çalıştırdı kafayı. Koydurttu domuzu motora. İki bıçak, iki delikanlı aldı yanına, yallah! Verdi benzini, verdi benzini, Azganlı'da falan kalmadı. tâ Yalımdibi'ne vardı. Gün inip gitmişti, ama kaç dakikalık işti bir domuzun yüzülmesi, paklanması? Kestiler hemen başını. Ürüp şişirdiler. Çıkardılar derisini. Sonra içini dışını temizlediler. Attılar suya öteberisini. Yüklediler gene motora. Bir gaz, bir gaz daha, geldiler evin önüne. Bir saat çekmedi. Ortalık da karardı. Avluya alıp dudun dalına astılar eti. Kara, kırmızı, «haggatan güzel» bir etti. Duttaki ampullerin altında parlıyordu. Ocağa ateş yaktılar, pınar odunları attılar bir yandan. Geçkin köz oldu. Butlarından başladılar. Güzel bifteklikler çıkardılar. Ondan sonra bastılar köze etleri. Öteki dutların altına da masa hazırlandı. İçkiler viskiler dizildi. Bol yanından bir de salata yaptılar. Kızlan kabunlarından kestiler. İrmik helvası gibi pütür pütür ve çok tatlıydı yaşam. Mesudiye bademlerinden falan vardı. Haldun bey çok mutlanıyordu. Çünkü Albay Simpson'la dostu Ann çok neşeliydiler. Haldun bey ayrıca çevrenin dincini dinlemediği için de mutlydu. Dostunun önünde mahçup olmamıştı bir Türk aydını olarak. Büyük bir coşkunlukla çektiler kafayı. Çoluk çocuk, ağızlarını şapırdata şapırdata yediler. Domuz eti külde daha iyi oluyordu demek. Albay Simpson, neşesini tam bulunca kalkıp gitar çaldı. Ann da halk şarkıları söyledi yurdundan. Haldun bey İngilizce fıkralar anlattı. Yüksek yıldızların altında, biraz nemli, biraz ılık bir havada, ne güzel geçiyordu vakit!

Yatacakları zaman Haldun beyin karısı sordu:

«Noolacak bu daldaki? İçeri alsak kokar çünkü.»

«Hiiiç, duracak!» dedi Haldun bey.

«Köpek falan gelmez mi?»

«Dış kapıyı kaparız, bir dayak vuruz ardından...»

«Öyleyse ben gidiyorum yatmaya..»

«Git şekerim, gut nayt sana...»

Henüz gece gündüz elektrik yanmadığından buzdolabı çalışmıyordu.

«Restaurant»larda birkaç tane vardı, ama onlar da domuz eti mi sokarlardı kapılarından içeri? Dalda kaldı domuzun eti.

Geceleri böyle serin oluyordu. Gündüzleri de üzerine gün uğratmadılar. Kokuşmayı temelli önlemek için orasına burasına biraz da tuz attılar. Bol bol yediler bir hafta. Hattâ biraz da Alman Rolf'la karısı Barbara'ya yolladılar. Kızları Ester'le Daniela «sürgün» olmasalar onlar da yerlerdi, yoksun kaldılar.

Gezginler ancak eylülde gidiyorlardı. Akpecik evde oturanlar da eylülün ilk haftasında gittiler. Odacı Kadir'le anası mahallede dolaşmadılar Haldun beyle Albay Simpson gidene kadar. Ağızlarına mum sürülmüş gibi oturdular içerlerde. Onlar gittikten sonra da, içeriyi dışarıyı gıcı gıcı yıkadılar. Bir de badana yaptılar.

Ev böyle temizlendi, ama dalına domuz asılan dut «kirli» duruyordu. Kendileri bir çare düşünemedikleri için varıp Mesudiye'li Mahmut hocaya danıştılar.

«Bakayım kitaba da söyleyim...» dedi Mahmut hoca.

Ertesi gün, bulduğu çareyi söyledi: «Ağacı keseceksin Kadir! Kitap öyle gösteriyor, canaballah öyle buyuruyor...» dedi.

Allahın emrine, kitabın kavline karşı gelinir mi? Kesti ağacı Kadir. Böylece hem anasının gönlünü aldı, hem de, kasabanın içinde, ne denli inancı sıkı ve sağlam bir müslüman olduğunu kanıtlamış oldu. Bereket, kesilen dut, öteki dutlar içinde en ileze, en çelimsiz olanıydı. Doğru dürüst meyvesi de olmuyordu. Ama ötekiler şahin gibi ağaçlardı. Şükür Allaha ki, domuzu o ileze duda asmışlardı domuzcular.

1972

TÜSTAV

hikâyede başarı

Yeni Edebiyatımız, Avrupalı yazarlara, Avrupalı ozanlara benzeme, özenme evresini geride bıraktı artık diyebiliriz. Bugün de Batı kalem işçiliğine, dize kurma tarzına sarılmış ozanlarımız, yazarlarımız vardır. Ama bunlar eskisi kadar ilgi görmüyorlar. Kendi dar dergi sınırları içinde kalmışlardır. Bütün çabalamalara karşın, unutulacak gibi görünüyorlar. Bu neden böyle oldu? Vaktile atılımlar, gösteriler yaparak, kendilerini kabul ettirmişlerdi. Şimdi neden uzaklaşıyor Türk okuru; kapalı, kötümser hikâyelerden, anlamsız yazılardan? Çünkü 1960 dan sonra, çok gerçekçi, çok bilgili bir aydın kitlesi yetişti. Tarihimizde 1960-1972 arası, çok önemli bir dönemin başlangıcıdır. Ülkemizin gerçekleri de çok değişti. Alt yapı düzeni hızlı bir kımıldanış içindedir. Dolaşım damarları iyi işlemiyordu, yer yer tikanıktı eskiden. Şimdilerde, alt yapının itici gücü, üst yapıyı iyice sarsıyor, etkisi altına alıyor. Alt yapıdaki değişiklik, alt yapının sorunları, er-geç aydın kesimine yansıtıyordu. Sonra eskiden, kendi çevrelerinde parmakla gösterilen aydınlar, şimdi binler, yüzbinler sayılarının içinden geçiyorlar. Ülkemizin ekonomik sorunları bir uçtan bir uca tahlil edilmeğe başlandı. Bugün küçücük bir kasabada bile fikir adamlarımızla tartışacak yetenekte ve bilgede hazırlıklı aydın gençler var.

Yukardaki şu sözlerden sonra sizi 1940 ta ve 1972 de edebiyatımızın görünüşüne çekeceğim ve hikâye dalında düşünmenizi istiyeyceğim. 1940, edebiyatımız için bir dönüm noktasıdır. O dönemden gelen yazarlar, ozanlar ilk büyük öncülerimizdir bizim.. **Yansımaya** dergisi **Hikâye Özel Sayısı** beni hikâyemiz üzerinde düşünmeye çağırdı. Hikâye yazan kimler vardı 1940 da ve hemen sonra? Belleğimiz bizi yanıltmazsa, sayalım ister-seniz: Sabahattin Ali, Sait Faik, Osman Cemal Kaygılı, Memduh Şevket Esenal, Nahit Sırrı, Samet Ağaoğlu, Ahmet Naim, Kemal Bilbaşar, Samim Kocagöz, İlhan Tarus, Sefer Aytekin, Burhan Arpad, Umran Nazif, Bekir Sıtkı, F. Celâlettin, Halil Aytekin, Yusuf Ahıskalı, Kenan Hulûsi, Orhan Kemal, Kemal Tahir, Aziz Nesin, Halikarnas Balıkcısı, Şahap Sıtkı. Yanılmıyorsam 1946 ve 1950 lerden sonra da Haldun Taner, Oktay Akbal, Naim Tiralı, Muzaffer Hacıhasanoğlu gelirler.

Hiç kuşkusuz şimdi anımsıyamadığım hikâye yazarları vardır. 1955 ten 1960 tan sonra hikâyeci kuşağı daha da zenginleşti, kalabalıklaştı. Gerçi içlerinden bir Sabahattin Ali, bir Sait Faik çıkmadı ama, belli bir düzeyi tutturanlar belki otuz sayısının üzerindedir. 1940 hikâye kuşağından, hikâyeyi bırakanlar (Sefer Aytekin yıldız gibi parladı, sonra yazarlıktan koptu). Romana geçerek büyük bir aşama yapanlar (Kemal Tahir, Orhan Kemal, Kemal Bilbaşar) oldu.

Doğrusunu söylemek gerekirse, 1940 hikâyecilerinden, Batıya özenme hevesine kapılanlar pek azdı zaten. O süreç içine girer gibi olanlar, çabuk kurtuldular bundan. Sonraları eserlerini, Batılı gerçeklere benzetmemek için, ülkemizin öz gerçeklerine daha fazla sokuldular. Kendimize özgü gerçeklerimiz derken, yüzyıllardır halkımızın çektikleri, öne çıkıyor

demek istedim. Ve bunları anlatmada ustalaşmış yazarlarımız, hergün yeni eserler getiriyorlar. Ağır çekileri anlatabilmek için insanlarımıza özgü dil diyalektiğini, gerçekler diyalektiğini inceliyerek yazmak önde geliyor onlar için. Çünkü bu diyalektiği kavramak demek, Türk ulusunu yücelten unsurları, bileşiminde bulunan insancıl yanlarını eserlerine yerleştirmeyi bilmek demektir ki, evrensellik ondan sonra başlar. İşte hikâyecilerimiz, şimdi buraya oturmağa başladılar. Bitmez tükenmez çileler diyoruz. Bin yıldır, hele altıyüzzelli yıllık Osmanlı döneminde halkımızın çekileri yazıla yazıla bitirilemez, gibi geliyor bana.

Bu çekiler, şimdi de bitmemiş ki, Cumhuriyet döneminde, özellikle 1940 ile 1960 arasında, sanatçılar ve aydınlar, sanki birer suçluymuş gibi hapisten hapise, sürgünden sürgüne, hücreden hücreye sürüklendiler. Tek parti döneminde (1938 - 1950), Demokrat Parti yönetiminde (1950 - 1960) sanatçılar, en yurtsever insanlar oldukları halde, polis izlemesinden kurtulamadılar. Bu uzun baskı dönemleri, yeni sorunlar, yeni konular getirdi. önümüze. Belki biraz da bundan dolayı, bizde hep çekiler anlatılır. Oysa halkımızın içindeki insancıl öz, kitaplara bütün zenginliği, ışıltısı ile yansısız, sıra sıra evrensel eserler çıkacaktır ortaya. Burada sözlerim yeniliş anlaşılacak diye korkuyorum. Bu kadar uzun süre çile çekmiş halkın içinden çıkan yazarlar, elbet onların çektiklerini dile getirecek diyeceksiniz. Çekilerin yanısıra, bu ülkede yaşayan insanların birçok olumlu, ışıltılı yanları da vardır. Ve bu ulusu yücelten en birinci özellik insancılığdır. İnsanlarımız üzerindeki gözlemler, bütün ayrıntıları ile incelense, halkımızın çektiklerinin içinden bu insancılık fışkırrır âdeta. Eski halk ozanlarımızın yazdıkları buna en iyi tanıktır.

Eski bir uygarlıktan gelen Türk ulusu, insansal yanlarını bütün bütün yitirse, ilk Kurtuluş Savaşı'nı başarı ile sonuçlandırabilir miydi. Egemliği tırnaklarıyla koparıp alabilir miydi? Folklorunda yaşayan bunca kahramanını dizelerde bırakıp gider miydi? Bugün Kongo'da, Nijerya'da, Uganda'da yamyamlıktan yeni çıkan insanlar, saz kulübelerini bırakıp, Kurtuluş Savaşları için ayağa kalkarken, insancıl yanlarını gösteren eserlerle karşımıza çıkıyorlar. Batıdaki kitapçı vitrinlerinde onlar da gözükmeye başladı.

Bana kalırsa, hikâyecilerimizde bu yan eksik. Evrensele varmak için, ulusal bileşime yeteri kadar erişemiyorlar. Edebiyatı ayakta tutan, yazarın dilidir önce. Sonra yaratılan tiplerdir, kahramanlardır, ele alınan olaylardır. Hikâyeye türümüzü, şöyle bir baştan bir sona düşüsek, unutulmaz hikâyeye ne kadar az bizde deriz aslında. Niçin gerçeği saklamalı? Edebiyatımız altın çağını yaşadığı halde, dünyada parmakla sayılan romanların, hikâyeye kitaplarının arasına, dört eser sokamadık dah. Yirminci yüzyılın diyalektiğini, görüş açısını bütün boyutları ile daha tam kazanamadılar hikâyecilerimiz. Gerçi, değil dört eser, belki ondört iyi kitabımız var ama, sınırları aşamadılar henüz.

Şimdilerde ise, hikâyemize, romanımıza cinsel bunalımlar boşalmağa başladı. Gerçi insanoğlu var olduğundan beri cinsel ilişki, onu sarsar durur. Bu bir dürtüdür, elbet yazılacaktır. Ama ölçü kaçırılıyor gibi geliyor bana. Türk halkının hayatındaki cinsel titreşim, cinsel açlık duygusu tükenmez bir konudur, bunu ben de biliyorum. Bu cinsel oyunlar, bu cinsel kıpırdanışlar-üretim ilişkileri dışarda tutularak-aynı anlatım olanakları içinde yazılırsa bir kendi kendini tekrar çizgisine girmez mi yazarlarımız?

Sayfalarca anlatılan bu insanların hayatında ekonomik üretim ilişkileri hiç yok mu? Bu köylüler, bu kasabalılar nasıl, nerde çalışıyorlar? Diyaloğların hemen tümü ustaca, ama cinsel oyunlar üzerine olunca, insan şaşırıyor. Ülkemizde yaşayan insanların başka düşünceleri, dünyaları yok mu diye sorası geliyor.

1940 a kadar hikâyemiz, romanımız, çoğu zaman halkımızın dışında kalmıştır. Hiç değilse halk katları ile ilintisi azdır. Usta birer romancı olan Halit Ziya, Reşat Nuri, Mahmut Yesari, bugünkü ölçülere göre gerçekten usta mıdır? Oysa çok zaman, ağlamaklı, ıslak bir romantizm havasından sıyrılamamışlardır. Reşat Nuri bazan, toplumumuzda hiç yaşamamış tiplerden kurulmuş, gerçekçi bir kesime geçmesini bilmıştır. Vaktile (Dudaktan Kalbe) sini çok övmüşlerdi. Oysa toplumumuzun dışına düşmüş, hayatsız bir kitap bence. Ama **Yeşil Gece**, **Kızılıcak Dalları**, **Anadolu Notları** bizim insanlarımızdan kurulu eserlerdir. Edebiyatımız için 1940 bir dönüm noktasıdır diyoruz sık sık. Şundan dolayı diyoruz. 1940 dan önce ya hiç inandırıcı olmıyan eserler yazılmıştı: Mahmut Yesari -**Su Sinekleri**, **Bahçemde Bir Gül Açtı**, **Tipi Dindi**, Reşat Nuri: **Dudaktan Kalbe**, **Yaprak Dökümü**, **Eski Hastalık**. Ya da bunun tam tersi olmuştu. Gözleme yaslanan, tek dayanağı gözlem olan romanlar. Reşat Enis: **Kanun Namına**, **Gonk Vurdu**. Sadri Ertem: **Çıkrıklar Durunca**, **Düşkünler**, gibi. Oysa salt gözlem, salt acemi bir duygusallık romanı ayakta tutabilir mi? Eser inandırıcı olmazsa, gerçeklik duygusuna nasıl varacağız?

Yansıma Dergisinin Hikâye Özel sayısını okurken (bazı enaz parçalar olmakla beraber) gerçekten olumlu yanları ağır basan hikâyeler dizisi ile karşılaştım. Orta kuşak ve daha yeni kuşak yazarları, sanatlarını daha ileriye götürecek işretler taşıyorlar. Burada isim vermiyorum. Hemen her hikâyenin öyle pırıl pırıl yanları var ki, o sayı günlerce elimden düşmedi. 1940 dan bu tarafa hikâyemizde, hem zenginleşme, hem kendi gerçeklerimizi anlatmada önemli bir gelişme var.

TÜSTAV

1972 yılı çıkmazı

Edebiyat, bir yaratıcı sanat akımı olduğuna göre, belli bir zaman süresi ile sınırlandırılmaz. Bu bakımdan, belli bir yıl içinde oluşan başarılar da o yılın sınırları içinde değerlendirilemez. Yıllar ancak başarıların ortaya çıkış süreleri olarak değerlendirilebilir. 1972 yılı da edebiyatta, önceki sanat alanlarında bir değerlendirme süresi olarak ele alınırsa bizim için birtakım köklü sorunlar üzerinde durmayı gerekli kılar.

İnsan varlığında yeşeren yaratıcı gücün birer düşünce ürünü olarak biçimlendiği edebiyat salt özgürlük, kesin düşünce bağımsızlığı ister. Özgürlüklerin, düşünce bağımsızlıklarının sınırlandırıldığı bir ortamda sanatın, edebiyatın sözü olmaz. Böyle bir ortamda edebiyat kendinden bekleneni veremez. Bütün sanat dallarında olduğu gibi, edebiyatta da, gelişmenin, ilerlemenin, kendinden bekleneni vermenin en azılı düşmanı eskiye bağlanma, eskiden kalanı olduğu gibi sürdürmedir. İşte 1972 yılı, eskiye bağlı, eskiyi, çağdışı olanı, çürümeye, kokuşmaya yüztutanı geleceğe aktarmanın geçer akçe sayıldığı bir dönemdir. Türk kültür tarihinin bir yüzkarası durumunda olan «1000 Temel Eser» masalının arkasından gemi azıya almış bir Osmanlıyı diriltme, yaşatma tutkusu, bütün yeniliklerin karşısına gereksiz suçlamalarla çıkma eğilimi, eskinin karalarını ak gösterme çabaları 1972 yılının su yüzüne vuran en yıkıcı, geriletici sanat çiftlemeleridir. Bunlar kendilerini yaratıcı, yapıcı, yarının Türkiyeesindeki edebiyat, düşünce, sanat akımlarını bugünden temellendirici sayma şaşkınlığına kapılmış kimselerdir. Ancak bu dönemde insanı düşündüren, başka bir olay, bir atılım gözden kaçmıyor. 1972 yılının önemli olaylarından biri de budur belki. Ahmed Hamdi Tanpınar'ın, Sabahaddin Ali'nin, Said Faik'in yapıtlarının, onlar yaşarken kendilerini en bir dille suçlayan, Sabahaddin Ali'nin öldürülmesini bile «milli bir olay» diye niteleyen kimselerce benimsenmesi, tutunması, bir gelir kaynağı olarak benimsenmesidir. Bu olaydan önemli örnekler, ilginç sonuçlar çıkar:

A — Devrimci atılımlara karşı çıkan, eskici kafa, zamanla yontuluyor, dün çattığına, öldürülmesine bile sevindiğine bugün sığıyor. Anlamadan, bilmeden kendi kendisiyle çelişmelere düşüyor. Bu onların değerlendirme, yeniyi, yaşayıcı öz taşıyanı görme gücünden yoksun olduklarını ortaya koyar.

B — Yeni, ilerici, geliştirici yaratma gücü ne denli engellerle karşılaşsa karşılaşsın, başarıya ulaşır, geleceğin yapıcı düşünce ortamında gerekli yerini bulur.

Bunun en açık örneğini Türk edebiyatında buluyoruz. Yunus Emre çağının aydın sayılan çevrelerinde tutunmadı. Divan yazını onu küçümse-di, onunla alay etti. XVI. yy. in ünlü din bilgini Ebussuud Efendi bile onun ilahilerini okuyanların öldürülmesi gerektiği üstüne fetva verdi. XVIII. yy. da Sümbülzade Vehbi, türkçe (vadi-i türkmanî'de) şiir söyleyenlerle «Sühân Kasidesi»nde alay etti. Karacaoğlan'ı, Aşık Ömer'i küçümse-di, ozan, sanatçı saymadı. Pir Sultan, Karacaoğlan, Koroğlu, Dadaloğlu gibi özlü

halk ozanlarına edebiyat öğreten kurumlarda yer verilmedi. Bunlarla ilgilenen, şiirleri üzerinde çalışanlar «gomonistlik»le suçlandı. Oysa 1972 de bu suçlanan ozanlar elüstü tutuldu. Halk yazını ile ilgilenmeyi aşırı solculuk sayan çağdışı prof. lar Yunus Emre üstüne sözüm ona kitaplar yazmaya, açıklamalı incelemeler yapmaya koyuldular. Divan yazını, Tanzimat döneminin eskiye bağlı yazarları, ozanları, Süleyman Nazif, Cenab Şahabeddin, Mehmed Akif, Abdulhak Hamid, Halid Ziya, Yahya Kemal gibi yüzde yeni, özden eski kalıntılar yavaş yavaş arka sıralara doğru itilmeye başlandı. Yunus Emre, Karacaoğlan, Koroğlu, Nazım Hikmet, Orhan Veli, Cahid Sıdkı, Said Faik, Sabahaddin Ali, Ahmed Hamdi Tanpınar ön sıraya geçtiler. Bugün yaşadıkları için saldırıya uğrayan, yukarda adı geçenleri tutanlarca pek tutulmayan, beğenilmeyen (anlayamadıkları için) ozanlardan başta Fazıl Hüsnü olmak üzere Melih Cevdet, Oktay Rifat, ön sıraya geçecekler, bugün onlara çatanların başları üstünde yereceklerdir.

1972 yılı öykü, roman alanında da pek yeni, atılımlarla dolu bir yıl olmadı. Ömer Seyfeddin'den Muzafer Buyrukçu'ya kadar gelen çizgi üzerinde yeni yeni başarılar bilmiyoruz. Sabahaddin Ali, Said Faik, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Fakir Baykurt, Oktay Akbal doğrultusunda önemli bir başarı, onları aşacak nitelikte bir atılım yok. Kemal Tahir, Tarık Buğra gibi eskiye yeni boya çeken yazarlar ise daha çok Namık Kemal'in Gülnihal, Vatan Yahut Silistre, Cezmi adlı yapıtları doğrultusunda gerçeğe düş arası bir çizgi üzerindedir. Kemal Tahir, onüç yıl Nazım Hikmet'ten aldığı ışığı sürdüremedi, elinin gücü o ışıldığı taşımaya yetmedi.

Şiir, roman, öykü konularında yeni kuşak üstüne konuşmanın şimdilik zamanı değil.

Yalnız 1972 yılının değil, ondan önceki birkaç yılın da yazın alanında en büyük eksikliği sanatçılarımızın çağdaş dünyaya kapalı oluşlarıdır. Özellikle gençler arasında tek doğrultulu bir düşünce akımının yerleştiği, bütün sorunları tek açıdan bakıldığı görülüyor. İlk bakışta yeni kuşak Batının da, Doğunun da eski kültürlerini, sanat ürünlerini, düşünce varlıklarını tanımıyor, bilmiyor. Bilmek, öğrenmek için de en küçük bir çaba göstermiyor. Çağından önce uygarlık ürünlerini tanımayan bir sanatçının başarılı olacağına ben inanmıyorum. Böyle bir başarı olsa bile uzun sürmez, bir saman yalımı olmaktan öteye geçemez. Bir bakın Halikarnas Balıkcısına, başlı başına bir ilkçağ uygarlığı gibi duruyor karşımızda. Bütün başarısı eskiyi, özlüyü iyi bilmesinde. Nitekim şiirde yüzümüzü güldüren ozanlarımız Cahid Sıdkı, Orhan Veli, Fazıl Hüsnü, Nazım Hikmet, Oktay Rifat, Melih Cevdet, Divan şiirinin, batı yazınının tadına varmış kimselerdir. Yunus Emre'den Dağlarca'ya değin gelen çizgi üzerindeki bütün başarılar çağını yapan düşünce ürünlerini, sanat varlıklarını bilmekle, tanımakla kazanıldı. Bu konuda yaşadığımız dönem bizim için bir Renaissance çağıdır denebilir. Çünkü gerek Batının, gerekse Doğunun en güçlü düşünce ürünlerini, sanat yaratmalarını kendi dilimizde okuyabilecek durumdayız. Azra Erhat, Sabahattin Eyuboğlu, Vedat Günyol, Batının en özlü yapıtlarını (kendi alanlarında) dilimize aktarıyor. Abdülhak Gökpinarlı Doğunun en önemli düşünce ürünlerini önümüze seriyor. Halikarnas Balıkcısı yazılarında ilkçağ Anadolu uygarlığını, özellikle düşünce ürünlerinin anaçizgilerini, gelişim yollarını bir bütünlük içinde bize veriyor. Yeni kuşak kendinden önceki dönemlerle ilgilenmediği için çabaları sınırlanıyor.

Bu yüzden tabandan, özlü olandan kopuktur. İlkçağını, kendinden önceki uygarlık ürünlerini bilmeyen bir Alman, bir Fransız, bir İngiliz, bir İtalyan ozanı, yazarı, sanatçısı başarılı olmadı, olamadı. Adı bize değin gelenler içinde ilkçağı, kendi ulusunun, yetiştiği ortamın kültür ürünlerini avucunun içi bilmeyen bir Avrupa aydını yoktur. Bizde de bunun karşıtı vardır. İşte 1972 yılında edebiyat, sanat, düşünce alanlarında böyle bir köksüz-lüğün yaygınlaştığını da görüyoruz. Birkaç kişinin geçmişe, özellikle «divan» kavramına özenmesi, yapıtlarına öyle bir ad vermesi, geçmiş Anadolu uygarlık ürünlerini tanıma, bilme anlamına gelmez. Anadoluyu en uzak geçmişinden günümüze değin bir bütün olarak benimsememiz, avucumuzun içi gibi kavramamız, bilmemiz gerekir. Sanatımızı, yazınımızı, düşün-cemizi bir kaynağa, bir köke bağlamamız, onun gelişim doğrultusunda yürümemiz gerekir. Atımlarımızın cılız, etkisiz kalışı bu yüzden dir.

1972 yılının üzerinde durulması gereken özelliklerinden biri de eleştiri türüdür. İlkçağı bir yana bırakırsak, Anadoluda gelişemeyen, verimli olamayan düşünce dalı eleştiridir. Divan yazınında, Tanzimat döneminde görülen boşuna tüketilmiş çabalar, yapıt diye üstüste yığılan kâğıt denkle-ri bunun sonucudur. Eleştiri bizde yoktur. Bir eleştiricinin, önce çağını, çağının sanat anlayışını, eleştiri ölçülerini, sonra kendi çevresini, değer ölçeklerini bilmesi gerekir. Eleştiri, insanı duyduklarından, kişisel olmak-tan uzaklaştıran, katı, kesin bir ölçü niteliğine kavuşturan türdür. Bir ozan, bir romancı, bir öykücü için kendi sanat türü dışında kalan bütün çığırlar-ın (sanat çığırlarının) geçmişi bilmesi pek gerekli değildir (bilmesi başa-rı olanaklarını çoğaltır), ancak eleştiricinin eline aldığı, eleştirmeye koyul-duğu her yapıtın geçmişini, yaratıldığı ortamı, ona değin gelen eleştiri öl-çülerini, tutumlarını iyiden iyiye bilmesi gerekir. Eleştiri önce bilgin, sonra sanatçı olma gereğindedir. Eleştiri de düşünceler, sanat ürünleri yargıla-nır, ölümler, yazarlar, ozanlar değil.

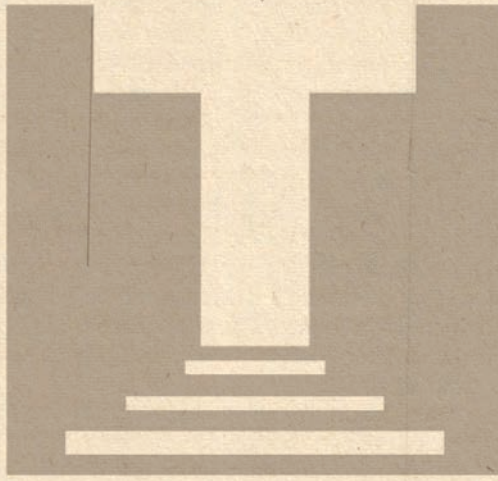
İlkçağda ortaya çıkan bütün düşünce akımlarının kaynağı eleştiridir. İ.Ö. VII. yy. da Anadoluda yetişen bilgelerin düşüncelerinin eleştirisinden birçok çığır doğdu. Günümüzün Avrupa düşüncesi, sanatı İlkçağın düşün-ce ürünlerini eleştirmenin sonucudur. Batı uygarlığının (felsefe, bilim, san-at) bütün ürünleri eleştiriden doğdu. Edebiyat akımları, felsefe çığırları, sanat türleri kesin ölçülere dayanan eleştirinin başarısıdır.

Bizde böyle bir eleştiri doğamadı. Eleştirmen diye ortaya çıkan bir kimsenin yüreğinde başkalarına karşı duyduğu öfke, yada sevgi yatarsa ondan olumlu bir inceleme beklenemez. Böyle bir kimse akıl değil, duygu varlığıdır, onun eleştiri ile ilgisi yoktur. Eleştiri duygu değil kesin ölçü, öfke yada kırgınlık değil sağlam bilgi, tutarlı davranış ister.

Eleştiricinin bir değil, bizde, biri doğu, biri batı olmak üzere en azın-dan iki dil bilmesi gerekir. Öyle gazetelerde, dergilerde haftalık yazılar arasına sıkıştırılmış eleştiri olmaz. Bir kitabın kaç sayfa olduğunu, içinde hangi konuların bulunduğunu, nasıl okunduğunu, insanı sürükleyip sürük-lemediğini anlatmak eleştiri olmak şöyle dursun ele alınır türden yazı bile değildir. 1972 yılı böylesi eleştiricilerin boy gösterdiği bir yıldır ayrıca.

1972 döneminde ele alınması gereken başka bir konu da dildir. Bütün insan başarılarının kaynağı olan dil işlemekle, yeni yeni anlamlar, düşünce-leri yansıtan kavramlara türetmekle gelişir. İnsan ancak kökünü, gelişim evrelerini bildiği bir sözle düşünebilir. Kökü, nereden gelip nereye gittiği bilinmeyen bir sözle, bir kavramla düşünülemez. Düşünmek bir sindirim

işlemidir. İnsanın düşünce gücü sindiremediği, yalnız aktarmakla yetindiği bir sözle düşünemez. Kökü bilinmeyen sözlerle, kavramlarla yapılan konuşmalar, yazılan yazılar birer aktarma, «ezbere söyleme» olmaktan öteye geçemez. Biz dilimize inanmıyoruz, onun değerlerini, ilkelerini tanı-mıyoruz. Boyuna, «dilimizden şu sözleri atarsak kısırlaşır» diyoruz. Ya-bancı sözlerle ayakta duran bir dilde başarılı, yeni, ilerletici ürün verilemez. Boyuna dikilmiş giysi alıp satan bir terzi sanatını geliştirebilir mi? Onda terzilik kalır mı? Dil de böyledir işte. Yabancı sözlerle kaynaştıkça, gereğini duyduğu zaman, yabancı sözlere başvurdukça kendi özünden uzaklaşır, kendi kendini yozlaştırır. 1972 yılı dilde de eskiye, yabancılaştırma-ya yönelmenin hızlandığı bir dönem oldu. Eskiye dönüş, eskiyi hortlatma çabaları arttı.

DUYURU

TÜSTAV

Yansima Dergisinin, şubat sayısını «Sabahattin Ali» özel sayısı olarak hazırlayacağımızı; geçen ay duyurmuştuk. Çalışmalarımızı sonuçlandıramazsak, bu konuyu bir sayı erteleyeceğiz.

Yine, Yansima'nın nisan ya da mayıs sayısı: «Günümüz Türk Şiiri Özel Sayısı» için ayrılacaktır. Bu özel sayı için, genç kuşağın şiirlerini değerlendirme nedeniyle; bir seçici kurul oluşmuştur. Seçici kurul'u önümüzdeki sayılarda açıklayacağız. Genç arkadaşların, gönderecekleri şiirlerin üç kopye olmasını, kısa biyografilerini eklemelerini rica ediyoruz.

şiiirin aldatıcılığı

Dergi yönettiğim, günlük gazetede sanat-edebiyat sayfası düzenlediğim için, çok mektup gelir bana. Açarım zarfı : mektuba iştiririlmiş birkaç şiir. Yayınlamam için gönderilmiştir. Üşenmem, yorulmam, ince ince okurum. Bu şiirlerin arkasındaki kişinin sanat gücünü, sanat cevherini yakala- mağa çalışırım. Böyle durumlarda ilk ölçü, elbette ki, mektuptur. Yarım veya bir sayfalık mektup, bana, şiirleri yazanın yaşını, bilgisini, şiir gücünü anlatmağa yeter. Diyebilirim ki, şiir yazdıklarını sananların onda dokuzu, yarım sayfa mektup yazma gücünden yoksundur : Dil, imlâ, kompozisyon hakgetire!

Siz olsanız, yarım sayfalık mektubu beceremiyen bir kimsenin güçlü -bırakın güçlüyü, başarılı- şiir yazabileceğine inanabilir misiniz?

Denilecek ki, «mektup yazamıyordur ama, şiir cevheri vardır belki?» Bu, her pehlivan yapıyı pehlivan sanmakla birdir.

Pehlivanlığın «pehlivan yapıllık»la ilişkisi yok mudur? Vardır elbette. Ama pehlivanlık, görünüşün ötesinde, birtakım özellikler isteyen bir iştir. Onun içindir ki halkımız, «kepenek altında yiğit saklanır» der. Demek ki, dış görünüş, genellikle aldatıcıdır. O pehlivan görünüşü gerçek pehlivan haline getirmenin yolu, kuşkusuz, eğitim ve bilgidir. Güreş tekniğini bilen, eğitilmiş, yumruk kadar birinin, apartıman yapıllı birini yıldırım hızıyla yere çarptığını hep görmüşüzdür.

Konumuza gelelim.

Niçin böyledir bu? Yarım sayfalık mektubu beceremiyenler, acaba neden, defterler, dosyalar dolusu şiir yazarlar? Yazdıkları şeyler, gerçekten şiir midir? Diyelim ki mektupsuz geldi bu şiirler bana veya benim durumdaki birine; ola ki bu şiirlerden birkaçı da yayımlandı. (Niçin olmasın? Dikkat her zaman uyanık bulunmaz ki...) Şimdi, dergi veya gazetede yayımlandı diye, bunlara «şiir» diyebilecek miyiz? Bunları şiir saydırtan nedir? Nedir bizi bu konuda yanıltan?

Bizi yanıltan, herşeyden önce, şiirin kâğıt üzerindeki görünüşüdür; yâni, gözümüz. Eğer kör olsak, biri bize bu şiirleri okusa, inanıyorum ki, yanıltma payı daha az olacaktır. Ölçülü-uyaklı veya ölçüsüz-uyaksız birtakım satırların altalta yazılmış olması, bizi aldanmağa hazır hale getirmektedir. (Bu, ilk illüzyondur.) Elbet, bu altalta yazılan satırlar içinde birşeyler de söylenmiştir. Bu satırlar arasında şiir kırıntıları da bulunabilir. (Bu da ikinci illüzyondur.) İşte biz, içiçe bu iki etmen nedeniyle dalgınlığa kapılmakta, şiir olmayan birtakım şiirlere yeşil ışık yakmaktayız. Şiir olmayan birtakım şiirlerin dergi ve gazetelerde yayınlanmış olmasının bilimsel nedeni budur. (Hatır kredileri ayrı!)

TRT 1970 Şiir Yarışması'na, kitap ve tek şiir halinde, 1512 yapıt katıldığını ilgililer açıklamışlardı. Hiçbir tür ve dalda görülmeyen, görülemeyecek olan bir bolluktur bu. İnsan, ister istemez soruyor : Niçin bu bolluk? Şiir, gerçekten, bu derece kolay mıdır? Niçin herkes şiir yazmağa heveslenir?

Şiir yazma hevesi, kuşkusuz, şiir denilen nesnenin kâğıt üzerindeki görünüşünden ileri gelmektedir. Gençleri ve şiir söyleme hevesini yene- miyenleri aldatan, budur. Alacaksın kalemi ele, uyaklı-uyaksız, ölçülü-öl- çüsüz birtakım sözleri altalta sıralıyacaksın. Herkese ters gelen sözler de ettin mi, işte sana şiir! Var mı bunun ofisi? Var mı bunun eksperisi? Daha da zorlandılar mı, «**Efendim, zevkler tartışılmaz..**» der, çıkarsın işin için- den. Şiir yazdın, yanlış yazdın diye seni yargılayan, seni cezalandıran mı var? (Hiç unutmam; bir toplantıda türküler söyleniyor, şiirler okunuyordu. Bir vatandaş kalktı ayağa, «hemen bir şiir yazdım, izin verirsiniz okuya- yım» dedi. İzin verildi. Vatandaş, eskilerin deyimiyle, kemal-i ciddiyetle mikrofona geçti, hemen oracıkta, bir anda karalayiverdiği şiirini okumağa başladı. Kepazelik bu kadar olsun! Ben, ömrümde, böylesine rezil edilmiş söz görmedim! Ve tabii, salondakiler, o büyükde sorumsuzluk içinde, yıldırım şairi alkışladılar. Bir anlık, şair, başarılı bir komutan gibi döndü yerine. Ben, yaptığım iş adına, bunca yıldır saygıyla, can havlıyla savunduğum iş adına utandım, terledim. O toplantıda bulunduğum ve şiir okuduğum için kendimi yıllardır bağışlıyamadım!)

Şiir sanatı :

- 1) Yetenek işidir
- 2) Bilgi ve kültür işidir
- 3) Teknik çalım işidir.

Şiir sanatının bir yetenek, bir bilgi ve kültür, bir teknik çalım, bir dil bilgi ve bilinci işi olduğunu bilmeyenler, şiire, şiir denilen örneklerin kâğıt üzerindeki görünüşüne bakarak -aldanarak demek daha doğru olur- yanaş- maktadırlar. Belki yetenekleri vardır; fakat köklü bir kültürleri, sağlam bir dil bilgileri olmadığı için, gördüklerinin dış görünüşüne bakarak, gördükle- rine öykünerek birşeyler yazmaktadırlar. Bu, onlar için, «**şiir**»dir. Ama, yıl- lardır yazıp yayınlattıkları halde, kimse kendilerine «**şair**» dememiştir. Çün- kü, «**şiir**» denilen nesnenin içini görememişlerdir. Yaptıkları, «**uydum kala- balığa**» bir gidiştir. Fiziklerinden, çevrelerinden, aldıkları etkilerden gelen ufak tefek ayırımlar, değişiklikler de yoksa yaptıklarında, dikkati çekmeleri olanaksızdır. Çünkü, herkes şiir yazmaktadır! Kolay değildir, o kalabalık içinden sıvrilip çıkmak.

Şiir yazarları iki gruba ayırabiliriz :

- a) Ellerindeki âleti en iyi, en değişik kullanmak için çırpınanlar,
 - b) Ellerindeki âleti herkesin kullandığı gibi kullanmakla yetinenler.
- Birinci gruptakiler, yeteneklerini bilgi ve egzersizle bileyenlerdir. İkinci gruptakilerse, yeteneklerinin bile farkında olmıyanlardır.

Şöyle somutlaştıralım konuyu :

Çocuk, belirli bir yaşa gelince, şiir yazmağa heveslenmiştir (bu yö- nelimin nedenleri üzerinde durmuyorum; konum bu değil). Neye «**şiir**» de- nilmektedir? O günün şiir anlayışı nedir? Yâni, mahallede ne satılmakta- dır? Ölçülü ve uyaklı dört satırın altalta yazılması mı? Tamam! Çocuk, alacaktır kalemi eline ve başlayacaktır döktürmeğe :

*Ey ayakları yalın ayak köylüm
Ilık bir su gibi ruhuma aktın
Ne yaptım ben sana ey güzel melek
Evimi barkımı başıma yıktın*

İşte, yazılmıştır şiir. Nesi eksik? Bu şiirin herhangi bir dergide çıkması için bir neden var mı? Karıştırın yıllar öncesi dergileri, bundan kötü örnekleri tonlarla bulursunuz. Bırakın geçmişi, günümüz dergilerinde, şiir diye bunlar yayınlanmaktadır. Bunun adı, «**millî şiir**»dir. İlericilere söven sözler de varsa içinde, «**millî ve hamasi şiir**»!

Zaman geçmiş, tekstil ağaları modayı değiştirmişlerdir: etekler kısalmış, göğüsler açılmıştır. Eh, şiir de biryerden biryere gelmiştir elbet. Delikanlı, şiir yazma yaşındadır. Neye şiir diyorlar? Dergilerde çıkan şiirler nasıl? Satırlar kısalsı-uzunlu... Uyak kullanılmıyor pek. Şiirlerin konuları ne? Köy, köylü, gecekondü, işçi, özgürlük, sevi, özlem, vb... Eh, tamam!

*Ey ayakları yalın ayak öylüm
Senin çarğın bile yok
Ninnüler söylerken köyün çeşmesi .
Öküzünü goşarsın
yollara düşersin
Sırma saçlı Ayşe'ye gönül verdin amma
Ayşe'yi sana vermezler gardaşım
Çünkü sen yoksulsun
Hani nerde sosyal adalet
Hani nerde özgürlük
Ah benim köylü gardaşım ah*

İşte size şiir! Hem de «**toplumcu**», hem de «**toplumsal**», hem de «**devrimci**», hem de «**ilerici**», hem de «**köylüseven**»! Herhangi bir dergide çıkması için bir neden var mı? Oku toplatılanlarda, alkışlansınlar. Ver dergilere, bassınlar. Paran varsa, bir kuruluşun üyesiysen, böyle onbeş-yirmi tanesini biraraya getir, kitap yap. En azından, 5-10 bin tane dağıtabilirsin. Sıkı mı, almasınlar! Karşı-devrimci midirler bu köpoğlüköpekler, nasıl almazlar? İstersen, birkaçını da plâğa oku, «**şairin kendi sesinden..**» diye de ilân ver gazetelere...

Aradan zaman geçmiş, dönem değişmiştir. Delikanlı, şiir yazmak istemiştir. Neye şiir diyorlar? Nedir geçer akça Büyük harf hiç kullanmıyorlar... Nokta ve virgül de yok... Karanlık ve anlaşılmaz olacak... Kullanılmamış sözcükler bulunacak içinde... Sert ve sivri ve atak ve küstah ve külhan olacak. Tamam!

*ve bir kral yıkılırken ben ellerimi sipistolara yah yah
ey hey
ey hey
tam inzal saatinde kahpece ve de orospuca ve de albatroslar
gibi şeytan uçurtmaları ve ben militan
ve benim partizanlığım yah yah
ben ki bir partizan
ben ki bıçağımı dişleriyle tutup ateşlere dalaraktan ve de
senin gözlerinin cehenneminde prangalar
ben ki prangalara vurulmuş adamım
ben ki prangalar eskitmiş yah yah
anamın sekizinci kocasını görüp diskotekte
yah yah*

*tam köşeyi dönüp mikrokosmos
ve ey hey*

.....
.....

En devrimci, en ilerici, en toplumcu ve en şey dergilerde yayınlanması için nesi eksik bu şiirin? Üstelik genç bir istidat, bir yetenek... Kadeh tutuşuna bak, sigara içişine bak! Valla, hepten şair! Neresine dokunsan, gürül gürül kültür akıyor. Çok iş var bu gençte! Kocaman bir resmini koyup bir özel sayı yapsak mı acaba? «İşte size, ey okurlar, dergimizin bulguladığı şairlerden biri! Patentimiz size ait olup..»

Aradan zaman geçmiştir. Toprak ağalarıyla sermaye babaları elele vermiş, diyelim ki Missouri diye bir cenabeti karşılamışlardır. Tam da, delikanlının şiir yazma günleridir. Şiir nasıl yazılır? Nasıl yazılınca, şiir olmaktadır? Geçerli olan nedir? Hımmm... Dizeler altalta gelmeyecek de, ucuca eklenecek. Nokta ve virgül yok. Dizelerin ucuca geldiği yerlere çizgi de değil, eğik çizgi konulacak. Yer yer, büyük harf kullanılacak. Çiğ çiğ, acı acı, bağırın, böğüren sözcükler, sesler... Eh, hadi yazalım :

*adını küçük harflerle yazıyorum/bana yılanları getiriyorsun RA/eğer gök/eğer metal/eğer
bu gece/beni arkamdan hançerliyebilirler/çünkü sen/
ah RA/
RA RA RA/tra lâl lâ/
BENİ SAAT ONDA BİR METRO KIVILCIMINDA
ve bir kadeh rom/iki viski/ve MERİHSEL füzeler RA
oh hoh hoh/avuç-
larım bakır sülfat/ben sana ra/ben seni RA/
kutpun öteki yarısında/*

.....
.....

Uzat da uzat! Ve çak altına imzanı, ver gitsin ilerici dergilere! Bir, üç, beş... İşte sana şiir! Karanlık, karanlık. İmaj, imaj. Cesaretse, cesaret. Yenilikse, yenilik. Nesi eksik?

Örneği çoğaltmıyorum. Gerisini siz getirebilirsiniz.

Yıllardır gördüğüm, şu oldu : günde birkaç tane şiir yazarlar, şiirleri dergilerde çıkanlar, kitap bile bastırınlar, «bana bir sayfa mektup yazar mısın?» denildiğinde, apışıp kalmışlardır. «Seni ben gidiyoruz» deyince şiir olmuş ve o şiir de dergilerde yayınlanmıştır da, «Size ben üç şiirimi gönderiyoruz? Beğeni göstereceğini ümit ederek fakat bana etki eden şiirlerinizi çok sevdiğimi burada belirtmeliyim... Saygı ve hürmetlerimi sunarken, eğer istediğin zaman size yeni eserlerimi göndereceğimi...» deyince mektup olmamıştır, nedense?!

Belki biraz abarttım. Fakat, abartılsa da abartılmasa da, gerçek budur. Dergiler dolusu şiir, kitaplar dolusu şiir, sepetler dolusu şiir... Ne var ki, ortada dönen, üç-beş şairdir ancak!

Belirtmek istediğim, şu :

Şiir sanatı, aldatıcıdır. Görünüşünün kolaylığı ve hacimsizliği yüzünden, herkes, hemencecik yaklaşabilirim sanır şiire. Bilmezler ki, edebiya-

tın öbür türleri gül bahçesiye, şiir sanatı, bu gül bahçesinden damıtılan bir şişe gülyağıdır. Daha doğrusu, şiir sanatı, koca bir gül bahçesinden bir şişe gülyağı damıtmaktır. Bilmezler ki, şiir sanatı yetenek ister, köklü kültür ve bilgi ister, sağlam bir dil bilgisi ve bilinci ister, yorulmak ister, işçilik ister! Herkesin tek antenle yetindiği ve yaşayıp gittiği dünyada, dokuz antenin bile şaire yetmediğini bilmezler ki!.. Sağlam her dizinin arkasında sayfalar, ciltler dolusu, kaya gibi düzyazı bulunduğunu bilmezler ki!..

Yüzyıllarca önce, gökteki Ay, gözle görüldüğü kadar sanılmış. Akıl gözü yokmuş o günki insanların - veya gelişmemişmiş. Tabii, yıldızları da, gökyüzüne serpilmiş cam kırıkları sanılmış. «**Güneş görüldü**» diyecek yerde, «**Güneş doğdu**» dememiz, taa oralardan sürüp gelmektedir. Güneşin Dünyanın çevresinde dönmediği anlaşılmış ama, sözlüklerde hâlâ «**Güneş doğdu**», «**Güneş battı**» diye geçer!

Akıl sözü geliştikten sonradır ki, gözün insanı aldattığı bilincine varılmış. İşte, görünüşte, minnacık hacmine bakıp, şiiri kolay yakalanır bir nesne sananlar bunun için aldanıyorlar. Şiiri, gözle görüldüğü kadar sanmanın yanılgısı içindeler. On dizelik bir şiirin arkasında ciltler dolusu söz bulunduğunu bilselerdi, ona böyle kolayca, şakacıktan sokulmazlardı!

Denilecek ki, «**öyleyse, düzyazı, şiirden daha zor**»!

Hayır, hayır! Düzyazı, şiire varan yoldur. Bu yol ne değni sağlam olursa, pürüzsüz olursa, şiire o değni kolay varılır.

Şiirin kendisi, vazodaki gül kadar sâdedir; fakat lâboratuvarı, tam bir cehennem! O cehenneme ancak, şiirin gerçek çocukları dayanabilirler!..

TÜSTAV

1973'e gelen şiirimiz üstüne notlar

Geçen bir yıl boyunca, öteki edebiyat türlerinden ayrı bir çizgi oluşturdu şiirimiz. Genellikle kişisel tartışmalardan, sataşmalardan irak bir görünüm içinde gelişimini sürdürdü. Birşeyler yapmanın telaşı içinde değildi; birşeyler yapmanın bilincini taşıyordu. 1972'de dergilerde yayınlanan şiirler incelendiğinde, bu bilinçli çalışmaların örneklerini görmek mümkün. «Faşizmin türküsü yoktur» diyordu, bir yazısında Ceyhun Atuf Kansu. Bir açıdan, önemli yüklerle gelmişti 1972 yılına şiirimiz. Gelecek kuşakların anacağı, üstünde duracağı; yiğ it şiirler yazıldı 1972 yılı boyunca.

Geçtiğimiz yıl içinde, hikâye türü üstünde oldukça yoğun bir tartışma sürdü. Bir de inceleme yazılarına karşı (özellikle yılın son aylarında) bir eğilim belirtmeye başladı. Bu eğilim, 1973 yılı içinde ne gibi tartışmalara kucak açacak, ne gibi yorum ve öneriler getirecek; bunu şimdiden saptamak güç. Sezdiğimiz kadarıyla, 1973 yılının, bir tartışma ve giderek hesaplaşma dönemini de bünyesinde besleyeceği kuşkusuz.

Şiir türü ise, bütün bu tartışmaların dışında kendi sınırlarının gelişim öğelerini de taşıyarak; yeni gerçeklikleri, yeni duyarlıklarla yansıtmaya görevini yükümlendi. Bence, 1972 yılı, Cumhuriyet dönemi Türk şiiri için bir dönemecin mayalandığı önemli bir uğraktır. Önümüzdeki yılların bağrında filizlenecek şiirin, kaynaklarından birisi de; 1972 yılı olacaktır. Bir yıl içinde, şiire birden bire giren ve ortalığı kasıp kavuran bir ozan görülmedi. Ama yılların sinesinden çıkıp gelen ozanların, yeni gerçekliklerle şiirlerini mayaladıkları görüldü. Tarihin bütün dönemlerinde, hangi ekonomik yapı egemen olursa olsun; toplumsal sorumluluğu omuzlayan şiirle; bu sorumluluğun bilincinde olmayan ya da sorumluluğu omuzlamayan şiirin varlığı ve vardığı noktalar ele alınabilir. 1972 yılında şiirin sorumluluğunu duyarak, şiirlerini getirip bu yatağa bağlayan ozanlar oldu. Bu da sevindirici, yürek lendirici bir durum elbet.

Geçen bir yıl boyunca, dergilerde, kitaplarda çok şiir yayınlandı. Bunların tümünü ele almak; tek tek çözüme sürmek olanak dışı birşey. Yine de büyükçe bir kesitini izleme olanağı buldum; dergilerin önemli bir bölümünü tarayabildim. Bu süre içinde dergilerde yayınlanan şiirlerin üstünde durarak, bir kaç örnek verebiliriz; bunları bir kaç bölümde toplayabiliriz.

1) Şiirlerine yeni hayat damarları bağlayarak, yeni aşilar yapan; biçim - içerik birliğini, yeni alanlarda deneyen ozanlar: **Fazıl Hüsnü Dağlarca, Ceyhun Atuf Kansu, Hasan Hüseyin, Ömer Faruk Toprak, Gülten Akin, M. Başaran, Sennur Sezer.**

2) Son yıllara değin, şiirlerini salt sözcüklerin ve imgenin lokomotifsel çekimi içinde üreten; şimdilerde ise, dizelerine yeni bir içeriksel y a t a k arama ve yaratma uğraşına girişen ozanlar: **Edip Cansever, Kemal Özer, Refik Durbaş, Ergin Günçe.**

3) Şiirlerini gerek biçim, gerek içerik açısından hiç bir yenileşmeye yöneltmeden sürdürenler.

4) Geçtiğimiz süre içinde şiirlerini yayınlamayan ozanlar: Atal Behram-oğlu, İsmet Özel, Özkan Mert, Metin Demirtaş.

5) Ortaya çıkan yeni isimler.

Bu yazıda, daha çok birinci ve ikinci kümede topladığım ozanların şiirlerine yaklaşılmaya çalışılacağı. Bazı ozanların geçen yıl yayınlanan şiirlerine kısaca değinirken, önceki yıllarda yazılan şiirlerine de yer yer eğileceğim. Bir noktaya değinmeden geçemeyeceğim. Geçen bir yıl içinde: **Oktay Rifat, M. C. Anday, Suat Taşer, Salah Bırsel, Turgut Uyar, Behçet Necatigil**, v.b. ozanlar da üstünde durulması gereken şiirler yayımladılar. Zaman zaman onların şiirlerine de yaklaşılmaya çalışılacağı.

«Evren boşaldı yine/Gözgöze kaldık üçümüz/sevgi ölüm ben»

Bugüne değin yayımlanan şiir yapıtlarının sayısını bile, kesinlikle zihnimde tutamıyorum **Dağlarca**'nın. Oluşturduğu her şiirle, yeni biçim yolları anlatım açıları arayan ozan «şiirimizin çağdaşlaşma savaşı verdiği son otuz yılda» durmadan kendisini yenilemesini başardı. Kırk yıl boyunca, biçim ve içerik açısından gösterdiği grafik; her zaman aynı yükseltiyi göstermemekle birlikte (Aylam); genel olarak, tek başına bir şiirin sürücüsü oldu. Yetkin ozan duyarlığıyla, dil'in bütün olanaklarını da kullanarak; bir çok konulara yetişmesini bildi. Son bir yıl içinde, hatta, 1971'de başlayan bir girişimle; şiirini biçimsel açılımlara bağlamış görüyoruz ozanı. Geçen yılın sonlarında («ölüler bir ata biner/nice yorgun olsalar da») ürettiği şiirinin, gelişimini bu yılda sürdürdü. Özellikle, Anadolu gizemci halk ozanlarından ilintiler kurarak; bunları çağdaş bir düzlemle bezediği şiirler dikkatimizi çekiyor.

«Buyurmuşlar yürü oğul/Öteye o türkülerden/Yunus Pir Sultan orada/ Bir adım geri gelmişim» (Gömütlükten Uzun Gök, varlık, s. 779)

«Derim oğul yürü daha/Dağları ırmakları geç/Varlık uzaklardan başlar/Doğru mu değil mi bilmem» (Sallanan Kamış, varlık, s. 777)

«De ki kapadın beni sen/Üzerimde yüzbin kilit/Yüzbin demirler içine/Yazılarım dışardadır.» (Kanama, varlık, s. 781)

«Hele özgürlük yitti mi/Sevgiye düştü mü hele/Hele ölüm geldüeyin Ozanlar birbirin söyler» (Türk Dili, s. 224)

Özel gerçekliğinden, toplumsala; giderek evrensel gerçekliklere değin bir yayılımın tohumunu büyütür yukardaki dizelerle. Yüzyıllar boyu süren bir uğraştır, yazılarla; yazılara karşı olanların çatışması. Ne varki, yüzbin kilitler, yüzbin demirden duvarlar bile başa çıkamamıştır yazarlarla ozanlarla. Çünkü yazılanlar dışardadır. Bir su damlasının ardından gelen, öteki su damlaları gibi durmadan birikmenin ve taşmanın mayasını getirir; kuşaktan kuşağa iletir yazılar. Aradan yüzyıllar geçmiştir, ama Pir Sultan hâlâ yaşarlıklıdır. Çünkü şiirleri, yüzyılların demir duvarlarını ve demir kilitlerini de aşarak günümüze gelmiştir. İşte temelde tutuklanamayan, yasaklanamayan bir gerçekliği, **Dağlarca**, bir kez daha bize anımsatıyor. Günümüzün tarihsel gerçekliğini, insanın zihninde tınlayan bir dille; engin bir duyarlığın imbiğinden damıtıyor.

C. A. Kansu bu yılki şiirlerinde de, dupduru bir söyleyişle: Anadolu halkının tarihsel verilerinden yararlanarak işçiliğini gösterir bizlere. «Kepe-neği sırtımızda ve kekik otlarını yakarak/Isınıyoruz Türkçenin dağ ateşin-de» (Türk Dili; s. 247) «Güneşteki kardeşliğin ve ekmekteki güneşin» şiirini; Anadolu bozkır ozanlarının kaynaklarına yaklaşarak üretir. Bir tarihsel veriyi, şiirsel bir açılımla aşağıda izleyebiliriz.

*«Yeryüzünde insan oğlundan yanayız/Karşınız bey oğluna, sultan/
kuluna/Seviden, hoş görüden, gülüşten/Dut yaprağını ipeğe çeviren
işten yanayız» der. Sonra: «Kardaş Türkmen oğulları yeryüzü
evinizdir/Toprağıyla yaşadığımız, ekmeğiyle döşediğimiz/Ve bir gül
dalı altında birleştiğimiz/Bir eşit dönüşümdür ölüm»*

*«Baba İshak'ın sallanan ermiş başı (...) O kanlı kıymdan kalmazdır,
Anadolu'da açan her gelincik» (Baba İshak, özgür insan, s. 6)*

Geçtiğimiz yıl, **Kansu**'nun şiirinde de taze kan damarlarının aşısını bulabiliriz. Sonsuz bir doğa sevgisi, halk ezgilerinden gelen duru bir duyarlık bu yılki şiirlerinin hemen hemen hepsinde etkindir. Bilinci şartlandırılmamış, kirletilmemiş, bir halk insanı; doğa karşısındaki algılamalarının sonucu; doğaçtan söyleyen çağdaş bir türkücü gibidir bu şiirlerde.

*«Bir köpük dağ gizi yalıcık/mavi gelir seke seke/İçer Köroğlu/
Artar susuzluğu/Bırak artsın ki ola/Dar zamanda zor zamanda/
Yiğitlik çeşmesi su/Aksın dursun yüreğinden/Halkın ezgin bahçesine»*

*«Bir köpük, yıldız boncuk/Mavi gelir dağ türküsüyle/İçer Köroğlu,
/Evren Susuzluğu/Sonsuz yaşasın ki/Beyler ezinci gelende/
Karlı dağın başı belende/Dikilsin gözlerinin tüfeği/Çakmak, Çakmak» (Üç Köpük, yansıma, s. 4)*

Bu yıl içinde ürettiği şiirler, bir yerde «Yanık Hava»dan ve «Yurdumdan» gelen şiir arayışının; daha üst planda, estetik bir doygunluğa erişmiş boyutlarıdır. Anadolu halk gizemciliğinden getirdiği motifleri başarıyla kullandığı şiirlerine «Kaçkar Dağı» ve «Bozkır Geçmek» şiirleri de eklenebilir. Anadolu dilini, halkın gelişim açısıyla birlikte yücelterek kullanan; yığınlardan ırağa düşmemeye çalışan ozanlığını; 1973 yılında da ilgiyle izleyeceğiz. «Bir kültür mirasçısı tutumuyla eğildiği kaynaktan günümüzün sanatçısına özgü ustalıklarla yaptığı birleşimlere» şiirimize yeni olanaklar kazandıracığını umuyoruz.

Yalın imgesiz bir anlatımı sürdürür yıllar yılı **Ömer Faruk Toprak**. Kırk kuşağının günümüze kadar gelip, son bir yıl içinde, şiirine yeni biçimsel bir yapı kurmaya çalışan bu ozanın «haşin bir realizm»i yoktur elbet. Günümüze kadar uzayan şiir çizgisi içinde bu olmamıştır da. Ama kesin bir gerçekliği vardır. «Beyinlerinin kıvrımlarından geçmemiş daha Gün ışığında gelen bir okul penceresi» (Susan Anadolu, 1966) Bunlar, ozanın tesbit edebildiği gerçekliklerdir. Ne var ki şiirlerinde kesin çözüm yolları görülmez. Birer açık alan şiirleri de değildir. Kendine özgü sınırlar içinde, biçimsel bir yapı üstüne şiirinin örgüsünü sarmalar. Genellikle izlenimci ve sezgici bir şiirden yana oluşuyla, belli konularda bir öneri getirmez. Kendi önel gerçekliğinden, toplumsal gerçekliğe doğru, anten-

lerini germeye çalışır. «Derim oğul yürü daha» gibi bir yol göstericilik, bir uyarma ilkesini benimsemez. İşe kendinden girer «Yürek diyor ki kalk umutlarını yitirme» gibi dizelerle, kendi direncini besler. (Susan Anadolu) Şiirinin açılım dönemi «Susan Anadolu» ile başlar. Son bir yıl içinde yayınlanan şiirlerinde ise; duygu ile gerçekliği öznellik, toplumsallığı; (kendisi açısından) yeni estetik ölçütler arayarak; şiirlerinde kaynaştırmaya yönelir. Biçim konusunu daha önceki şiirlerine göre bir üst düzleme sıçrattırırken, tavrındaki genel yumuşaklığı yitirmeden, ozanlığının olgunlaşma dönemine geçer.

*«Gözyaşı ile yıkadım şiirlerimi/bazı dizeler batmış insan sevgisine,
bazıları andırır bir japon volkanını/bazıları çıkmış altındağın zirvesine/bir ucundan ses tuttu/şevkatin atlas yorganını/bir ucundan ben» (Camların Aynası, yeni dergi, s. 98)*

Bir Japon volkanı gibi dizeler de yazacak mı? **Ömer Faruk Toprak**, bilmiyoruz. Şimdi görebildiğimiz kadarıyla, şiirini 1972 yılında yeni bir gelişim evresine bağlamıştır. Özgün, ve unutulmaz şiirler yazmasını bekleyeceğiz, 1973 yılında.

Hasan Hüseyin'nin geçen yıl içinde dergilerde yayınlanan sonra da «Oğlak» yapıtında bir araya getirdiği şiirlerinden ikisini geçen ay içinde çözümleme yapmaya çalışmıştım. Burada da «Ağlasun Aysafağı» üstüne olan notlarımdan kısa bir bölüm alıyorum. Bu bölüm, silâhların insan yaşantısında ne gibi bir psikolojik etkileme yaptığını ortaya koyması açısından önemli. «Ağlasun Aysafağın»da, silahların bir korku sonucu oluştuğunu, ya da oluşum evresine yardımcı olduğunu söyler ozan. Bu korkuyu; haksızlığı ve zulmun baskın çıktığı dönemlerde, bu koşulları sürdürenler tarafından çözüme sürer **Hasan Hüseyin**. Çünkü korku, yedeğinde zorbalığı ve acımasızlığı da getirecektir. Bunun temelinde ise, tarihsel işbirlikçi kesimin türemesi bulunur.

«Silâhların ardı korku/korkunun koldaşı zorba» (Ağlasun Aysafağı)

Bu nesnel saptamanın ardısıra, korkunun ve kahbeleşin yoğunlaştığı ve sonuç olarak; getirdiği kısa suskunluğun; bir yerde durulması güç oluşturmaya gebe olacağını da sergiler.

«susarım göl göl amma/akarım altdan alta/bulanırsam durulmam güç»

Böylesine bir gerçekliğin temel felsefesini, dizelerle yansıtmaya; evrensel insan ilişkilerinden doğar gelişir. Bir kesimin silah tröstleri altında nasıl imha edildiğini saptar.

Yazının başında, şiirine aşkı yapanların içinde saymıştık. Bunu şöyle açabiliriz. Daha önceleri, destan biçiminde şiirlerini oluşturan **Hasan Hüseyin**, bu yıl içinde ürettiği şiirlerde; özellikle günümüz insanını yansıttı. Bu yaklaşımla, başkalaşan insan modelini şiirine yaslandırdı, giderek günümüz koşulları içinde önemli girişimleri olan gurupları da simgesel yollarla şiirine sarmaladı. Sözgelimi; «Ağlasun Aysafağı»da tarihin daha öncelerine uzanan ozan, «Oğlak»daki şiirlerle; tarihin saptanmasında

bulundu. Bu nedenle, şiirini, günümüz Türkiyeli insanların somut dramına yaklaştırmasını; şiirine yeni bir aşî olarak yorumluyoruz. Bu konuya ilerde döneceğiz.

M. Başaran şiiri ve hikâyeciliğî bir arada sürdüren sanat emekçilerinden. Bu bir açıdan da: «Şiir yazarlar, bıraksınlar hikâye yazmayı, şiirleriyle uğraşsınlar» diyenlere en iyi bir yanıt. Yani yazarlık diye bir iş yoktur da, onlar için; ozanlık, hikâyecilik, eleştirmenlik, romancılık v.b. gibi kişilerin yeteneklerini sınırlayan ölçütler vardır. Şu unutuluyor. Eğer kişi yetenekliyse, bütün yazı türlerini dener.

Bu nedenle biz, **M. Başaran**'ın hem hikâyeciliğini hemde ozanlığını bir arada ele almak isterdik. Ne var ki yerimizin sınırlı oluşu, bunu ileri bir süreye ertelememizi gerekli kıldı. Daha önceki şiir kitaplarında, romantik bir çözüm yolunu gündeme alarak, şiirlerini üreten ozan; son bir yıl içinde daha güçlenmiş olarak dizelerini oluşturuyor. 10 yıl önce, genellikle, köy ve köy sorunlarıyla içli dışlı oluşu; şiirlerine de köylü kesimin yaşantısından kalın çizgiler getirmişti. Çoklukla, insanın doğa ile uğraşını, kapalı bir köy ekonomisini yansıtır bu şiirler. Bu kapalı köy ekonomisinden, kasaba ekonomisine geçişte; hikâyelerine de aldığı tip'lerin; kasabaya karşı güvensizliği görülür. Son bir yıl içinde yayımlanan şiirleri genel bir gelişme dönemine geçiş gösteriyor bize. Önceleri kırsal kesimin insanlarıyla bezenirken şiirleri, bu yıl; daha karmaşık bir insan duyarlığına yönelir. Artık bir kesimin durumu değil, genel insan durumu vardır şiirlerinde. Bana kalırsa **M. Başaran**'da 1972 yılında şiirinin olgunlaşma dönemini açmıştır. Gelecek yıllarda yapacağı çalışmaların ilk harcını (ustalaşma harcını) bu yıl oluşturmaya başlamıştır diyeceğiz. Aşağıda göstereceğimiz örnek dizelerde, dış göç olgusu ele alınır: Bu dizelerde, şiirsel doygunluktan çok, tarihsel gerçeklik dikkati çeker:

«Mektuplar asılı kahvede Almanyalardan/Yıldızlara bakar gibi onlara bakıyorlar/Dere döndürmüyor eski değirmeni/(yansuma, s. 5)

Geçtiğimiz yıl **Tahsin Saraç**'da dergilerde oldukça çok görüldü. Daha önceki şiir kitapları elimde olmadığı için, gelişim çizgisine eğilemedim. Bu yılki şiirlerinde genel tema: Güneş, karanlık ve doğa karışımı bir örgü görülür. Bu anlatımda simgesel motiflerle barışın ve aydınlığın tanımı yapılır. Karanlığın geçici sürede olsa, egemenliği anlatılmak istenir. «Senden ey karanlık senden», diye karanlığı bir yoruma sürer.

«Senden ey karanlık senden/Gül yaşam söndürülür sandığımız/Başakların horonunda en yaz süremi/Kara katran acılara ekmek bandığımız» (varlık, s. 776)

Şiirin sonunda «Ve senden ey ışık, senden/Yarınlarla öpüşen mutluluk düşü» gibi dizelerle: Karanlığın ve aydınlığın yüzyıllar süren çatışmasını anlatır. Kimi dizelerle: «Güneşi kısıtlı bir bahçede/Bir güvercin kondu dikenli tellere/Güvercinliği bitti» (varlık, s. 777) diye simgesel bir anlatımla yığınlara ulaşmış bir «güvercin» motifini şiirine yerleştirir. Bundan öznel duygumunu anlatır «Yıkık kaşla geldi kapıya bahar/Bir çiçekle/Gün ortasında gözlerime kar yağar» (varlık, s. 773) Bu öznel gerçeklikten, hemen bir sıçrama yaparak, doğa olaylarını, politik olaylarla özdeşleştirme-

ye çalışır. Başka bir şiirinde de yine doğa betimlemelerinden yaptığı sıçramalarla genel bir gerçekliğe açılmak ister. «Maviyle, yeşille kudurmuş doğa/Bahar en tomurcuğundan patlamış/Oysa suçun kestirilmez sınırında/Suçsuzluğun o limon dudağı uçuklanmış» (yansıma, s. 11)

Tahsin Saraç kendi şiir yapısını, toplumsal olayları, değişimleri gündeme alarak sergiliyor. Kendine özgü bir şiir örgüsü var. Bir kaç kez okunduğunda, şiirin derinliği daha belirginleşiyor. 1972 yılında tarihin gerisinde kalmamaya çalışmış bir ozan olarak O'da, bu yazı içinde örnek verdiğimiz ozanlar gibi saygıyla anılacaktır.

«Toplumcu, hatta toplumsal şiirin çok uzağındadır onun şiiri. Kaçak sessiz sokulganlıktan tiksiner, içtenlik deyince ürperen bir kişinin toplum denilen o karmaşık yapıya yaklaşması onu benimsemesi mümkün mü? Aslında o bireylerin temsilcisi bir birey olma eğilimindedir.» (Papirüs, s. 23. 1968) Aradan dört yıl geçmiştir bu sözler söyleneli. Daha önceleri «kelimelere gelip dayanan şiir» son bir yılda «şiir geldi sorumluluğa dayandı» biçimine dönüşmüştür.

«içimizdeki bu utanç/arıçlarımızdan birinde tuttuğumuz para/kulaklarımıza çarpan sözcükler/bu kaygan dünya/her şeyin eridiği bu mayıs günü/öfkeyle umutsuzluk acıyla ölüm/kuşkuyla döneklık yan yana/satıyorlar günün bütün seslerini» (Onurlu Türkü, yeni a. 3) 1972)

«taşlına uzanmış zayıf terliklerinin leylâ/ay gibi leylâ gibi ay gibi leylâ/arkası budala memeleri orta budala/kimsenin kimseye git demediği leylâ» (Gül Yordamı, sayfa 9, 1959)

İkinci örnek, şiirin kelimeleri dayandığı yıllar. Birinci örnek ise «şiir geldi sorumluluğa dayandı denilen bir sürenin ürünü. Bu açıdan 1972 yılında, şiiri için yeni bir yatak arayan ozanların içinde sayıyoruz **Kemal Özer**'i. Asıl üstünde durduğumuz, yaşadığı 1972 yılının şiirini yazmış olmasıdır. Şiirinin yatağını değiştirme uğraşına girmiş, onurlu bir davranışın egemen olduğu, ilk ürünlerdir bunlar. «kaçak, sessiz... bireyin temsilcisi» olan bir şiirin yapımcısı, yaratıcısı değil; toplumu kucaklayan, toplumun tarihsel dönemeçlerden geçişlerini izlerken, zihinsel faaliyetini; bu yönde kullanmanın çabası içinde buluyoruz kendisini. Şiirin içeriksel çatısını, bu görünümle kuran ozan, daha sonraki şiirlerinde de bu yapıyı geliştirme ve sağlamlaştırma yollarını araştırır. Daha önceleri bireyi anlatırken edindiği, sözcük egemenliğini; bu kez toplumsala yönelik tutarak şiir göstermesini ele alır.

«biraktın rüzgârda davar gütmeyi/iki kaşın arasını donduran/kaval çıkarmayı söğüt dalından/azık torbasını kıl kepeneği/kışlarken altına döşediğin/kırmızı yol açmış kilimi/taş baskılardan hecelediğin» (Göç, yeni a, s. 5)

Kendisi, 1972'de şiirini «sorumluluğa» getirip dayayan; bizim açımızdan ise; içeriksel yatağını değiştirme uğraşı veren ozanların başında geliyor **Kemal Özer**. Umut veren bir girişim bu.

Gülten Akın'ın son kitabı «Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı»nın kimi kesitlerinde, şiirsel duygu ikincil plana itilmiş; konunun tarihselliğinin anla-

tımı, birincil planda tutulmuş. Bu bir yerde şiir adına bir iraklaşma gibi görülebilir. Sözelimi:

«Maraş savaş düzenine iyice girdi/topladı silahlarını/Yönetimini kurdu/Bağlantı sağladı dağınk çetelerle» (s. 40)

Geçen bir yıl içinde, dergilerde de görüldü **Gülten Akin**. Kimi dizelerinin tekil sıcaklığı içindeydi şiirleri. «Maraşın ve Ökkeş'in Destanı»ndaki duygunun ikincil plana itilişi, bu şiirlerde yer yer giderilmiş gibi geldi bana.

«Arı olsan kayısı gülüne konsan/Pınar olsan yolda yolakda dursan/Kaçsan kaçsan tavşan donuna girsen/Sende boğulursun» (Avcı Osman Türküsi. Özgür İnsan, s. 3)

«Benim acım acıların beyidir/Canıma bir doru kısrakla gelir/Öfkeyi sabırla eritir/Umudun yer/Suyunu gözümde içer bir zaman/Of dağlar» (Ağıt ve Türkülerden, soyut, s. 46)

Yukarıda görüleceği gibi, **Akin**, kimi yerel sözcükleri şiirinde dengeli tuttuğu zaman daha başarılı olabiliyor. Avcı Osman motifi gelişerek, baskının ve acımasızlığın simgesini de bünyesinde sarmalıyor. En başarılı bölümü ise, acılarını «acılar beyi» olarak tanımladığı; örnek gösterdiğimiz kesitte ortaya koyuyor.

«Çiğdeme sor, çeşmeye sor/Tek açan manevşeye sor/Ayrılık getirir ayrılıklar/Birleş demedim mi?» (Özgür İnsan, s. 7)

Dizelerindeki kurgu ve ayıklama işlemi; daha önceleri uyguladığı biçim özelliklerinden ayrı bir görünüm kapsıyor. Bu salt biçim açısından değil, dil açısından da; **Akin**'nin bir arınmaya gidişinin kanıtıdır. Buna kalırsa, **Gülten Akin**; şiirini bu çizgi üstünde geliştirecektir. Bu nedenle 1972 yılını ben onun şiirinde, olgunluk döneminin başlangıcı olarak görüyorum. Yukarıda gösterdiğim örnekte, duru bir söyleyiş hemen dikkati çekiyor. Bu söyleyişleri, «Kırmızı Karanfil»deki şiirlerle yan yana getirince, aradaki yapısal fark kendiliğinden belirginleşir. Bu dizeler her ne kadar, daha önce söylenmiş gibi bir duyguyu da yedeğinde getiriyorsa da; kurduğu şiir yapısını daha yoğun bir anlatım ikilemiyle ele aldığı gün, şiirleri bugünkü düzeyini kendiliğinden aşacaktır. Buna inanıyorum.

«günler dağın alt üst olmuş zamanlar gelir/başka başka takvimlerden başka insanlar gelir/ölümelerini tekrar tekrar yaşamaya gönüllü» (Deniz Kasidesi, varlık, s. 778)

«bir yağın ormanından püskürtmüş genç fidanlardı/güneşten ışıktan yontarlardı sert adamlardı/hoyrattı gülüşleri aydınlığı çalkalardı/gittiler akşam olmadan ortalık karardı/o mahûr beste çalar müjganla ben ağlarız» (İncesaz, varlık, s. 777)

Şiirin kendine özgü öğeleri, birincil planda tutularak; içerik ozansı bir gizemcilik içinde yoğrulmuş bu dizelerde. İlk bireyci bir şiir okuduğunuz sanırsınız. Ne var ki şiiri ikinci kez okuduğunuzda ya da titizlik isteyen bir ilgiyle izlediğinizde; şiirin derinliğinde yatan tarihsel gerçekliği görmek mümkün. Bu da **Atilla İlhan**'nın şiir türü düzleminde gösterdiği, ustalaktan başka bir şey değil.

Bu yıl, **Edip Cansever**'in şiirlerinden «Alkol, kurbağalar» ve «yakup»

lar çeker giderler. Yeni, sıcak, bedenini; beyninin ellerinde bir silah gibi kullanan insanları alır şiirine. «Alkol» yerine «Gül» gelir.

«öyleyse dostlar bırakın bu yalnızlıkları/bu umutsuzlukları bırakın kardeşler/göreceksiniz nasıl/güller güller dolusu/nasıl güller kokacağız birlikte/amansız, acımasız kokacağız/dayanılmaz kokacağız, nefes nefese» (Gül Kokuyorsun, yeni dergi, s. 93)

Önceki şiirlerinde, yalnızlık, umutsuzluk ve alkol bulutlarına giren birey, bu yıl; yalnızlıkları bırakmayı, giderek, birleşmeyi gündeme alır. Gül burada bir simge olarak kullanılmış, şiirin maddesel omurgasını taşımıştır. Bu tipki, **Hasan Hüseyin**'in «Laleler» şiirindeki, lale simgesinin yerini tutar. Ne var ki anlatım, **Edip Cansever** yumuşaklığı içinde, ama kendisini yenilemiş, şiirine yeni bir yatak hazırlama uğraşına girişmiştir. «Biz dünyayı gerçekten görmemişiz daha/geceyi, gündüzü, yıldızları/görmemişiz hiç/tanışmaya komamışlar bizi güzelim dünyamızla.» Dünyaya yaklaşır, tanımaya başlar ve gerçekliğe duyarlıklı bir gerilimle dokunur.

«gül kokuyorsun, amansız kokuyorsun/bu koku dünyayı tutacak nerdeyse/gül gül diye bağıracak çocuklar bütün/herkes hep bir ağızdan: gül!/ve her şeyin üstüne bir gül işlenecek/saçların, alınların, göğüslerin üstüne/yüreklerin üstüne» (Gül Kokuyorsun)

Bugün için **Edip Cansever**'in vardığı çizgi bu. Bakalım ileride ne gibi açılımlar gösterecek.

«Usandı gökyüzü usandı yağmur/Bir istemesini bilen ellerimizden/ Bir ekmeğe bir sıcak yatak/artmadı bizden» diyordu. 1964'ler de **Sennur Sezer** (Gecekondu) «en güzelle en kolayı yanyana, dizdize verme» alışkanlığından kurtulmaya çalışıyor gibi geldi bana. Yukarıdaki yargıdan silkelenirken, kendisini daha bir kişilikle örülmüş şiiri içinde sevgiyle, duyarlıkla buluyoruz geçtiğimiz yıl.

«Tüyünden teleğinden arınmış/Issız yolların kenarında/Küçük kuşum ölü/kuşum/Bekliyor musun baharı/Uçmak için baharla» (Kuşbakışı, yeni a, aralık)
«Güz geldi/ey gurbetçi/Kaç tarhanaya yağ kaç markete/Arkılar kurudu mu tarlanda/Tebeşirler mi kırıldı parmaklarından/Bebeler ninnülerinden mi baktı» (Herhangi Bir Gurbetçiye, yeni a, eylül)

İkinci örnekte, dış göç konusu bir kaç çizgi ile ele alınır. Şiir bu konuyu, kesin bir saptama içinde, kesin bir çözümle kucaklamaz. Ne var ki ilk şiirleriyle karşılaştığımızda, bu yıl, **Sennur Sezer**'in bir toparlanma dönemine girdiği sezilir. Birinci örnekte, duyarlığın içneli bir yoldan getirilip, gerçekliğe sarmalandığı görülür. Burada imge öğeleri ağır basar. İkinci örnekte, duygu ikincil planda kalmış, şiire dış göç olgusu egemen olmuştur. Önümüzdeki yıl içinde, izlenmesi gereken ozanlardan birisi **Sennur Sezer**.

«Silinmiş mi parçalanmış gömleklerdeki izler/yeryüzü mekikleri/savrulan güzel günler/umudun sütünü emen yarınlar silinmiş mi?» (Savrulan, 1971)

Diye sesleniyordu 1971 yılı için, Süreyya Berfe. Geçen bir yıl boyunca bir şiir yayımladı. Kendi şiir omurgasını geliştirmesi açısından üstünde durulabilir. Tarihsel bir gerçekliğin yıkıntılı acıları için, şiirini getirip destek olmaya çalışıyor aşağıdaki dizelerle.

«açıyor arayı şimdi, Gençliğim geç kaldın/Bir arkadaştan bir arkadaşta/ bir acıdan bir acıya yetiş. Kendine gel/Kasnağı döndüren kıvılcım düşmedi/yüzümdeki ter ve sevinç düştü» (yeni a, s. 2 Son İlk yazlar İçin)

1972 yılı içinde, **Refik Durbaş'** izlerken, şiirine yeni bir yatak aramanın çabasını gördük kendisinde.

«ölüm merhaba derken her sabah/inançın yüreğe hiyaneti/kime deşer sensiz atılan kursun/mektuplar ve rüya tabirleri» Adak, yeni a, s. 1)

«yağmalanmışlar genç ölümleri/ve hâlâ akıyor kağınlarla dağlardan» (Ağıt, yeni a. s. 5)

Bu şiiriyle, toplumsal ve tarihsel bir gerçekliği ozanca bir duyarlıkla yakalama ve damıtma çabaları uç vermeye başlar. Yine de önceki şiir yapısından bütün bütüne kopamaz. «mektuplar ve rüya tabirleri» gibi bir dizeyi taşımadan edemez. Bu yılki şiirleriyle, önceki şiirlerinde bulunan genel bir ortaklık da, «kızlar»dır. Daha önceki şiirlerinde, cinsel bir bunalımla yaklaştığı «kızlar», burada emeğin ve alınterinin büyüttüğü kızlara dönüşür. Sonuç olarak, **Refik Durbaş'** da şiirini sorumluluk düzlemine gelmeye çalışan ozanların içinde sayabiliriz. Bizi umutlandıran tek şey, bu genç ozanın ileriye dönük, yeniliğe açık bir şiir yapısına, kendisini ulaştırmaya çalışmasıdır. Yeni yıl içinde, şiirlerini daha yetkin bir biçim-içerik dengeli içinde bekleyeceğiz.

Geçtiğimiz yıl, **Ergin Günçe'**de oldukça ilginç şiirlerle görüldü. Daha önceki şiirlerini, mizahla besleyen ozan; bana kalırsa bu yıl içinde şiirine yeni bir içeriksel yatak aramaya çalıştı. Önceki şiirlerinden getirdiği espiri havasını yeni şiirlerine de mayalarken; geçtiğimiz yılın tarihsel gerçekliğinde, ihmal etmedi.

«Bir adam denize işedi diye/Tutup öldürdü onu. Gülerek öldü ölen/Dedim «Ne diye öldün baba!»/Adam söz anlamıyor ölmüş bi defa/Yürüdüm evime gittim» (Papirüs, s. 24 1968)

«Eskiden sesimde o çocuk/Birşeyler durmadan yolmaktadır/Kafunun hamamında bir köpek» (Papirüs, s. 21. 1968)

Yukarıdaki örneklerde de görüleceği gibi, daha dört yıl öncesine kadar yazdığı şiirlerde, mizah ögesi ağır basıyordu. «Gerçekle gerçeküstünün keşiştiği duyarlıkları» işliyordu önceleri. Bunun yanı sıra, kimi gerçekliklere karşı, umursamaz bir tavır takınan ozan; bir küçük burjuva bunalımına kapılmış bireyi anlatıyordu. Ne var ki bu bunalım; içe dönük değil, dışa dönük ve saldırgan bir tavrı gündeme alır bu şiirlerde. Nitekim «Komşular mı, merhabalar (Ergin Bey) filan,/Hepsi alık ve dana, bende iştah yok/Git devir saksıları kavgalarla süsle!» (P. s 21) yukarıdaki dize-

lerde bu yargımızı kanıtlar. Belirgin olan dışa dönüklük giderek saldırgan bir bunalımın yarattığı ruh hali içindedir birey.

«Ölüm üstüne uzman şiirler kırmızı bir gülüm var/Çünkü yüzümün suluboyasından/Vurulmuş çocuklar damlar» (Yeni a, tem, 72).

Hemen üstdeki örnekte, gerçeklik; bir şiir tadı içinde ve simgelerle yansıtılır. Dört yıl öncenin şiirinden bir iz de görülmez bu kesitte. Şiirin (Bir yaz ölümüne hazırlık) tümünü incelediğimizde, daha önce saptadığımız mizah ögesini yine görürüz. «Saçlarına kiraz miraz tak yılğın olma/Hippi olma aklın eşşeğine bin» Burada dikkati çeken özellik şu. Ergin Günce, şiirine sarmaladığı mizah ögesini getirmiş, ne var ki gerçeküstü tavırlar taşıyan dizelerden de tamamen arınmamıştır. «Aklın eşşeğine bin» buna örnek gösterilebilir. Bana kalırsa 1972 yılı içinde şiirini yeni bir yatağa bağlamaya çalışan ozanların içinde geliyor. Kendine özgü havasıyla çarpıcı dizeler üreterek şiirini daha üst plana çıkar-maya çalışıyor. Dört yıl öncesini dikkate alınca, şiirin gelişimi kendiliğinden ortaya çıkar. Okunması gereken şiirlerinden birisi de «Vur kalbini tabancanla», yine (yeni a, ekim) geçtiğimiz yıl içinde yayımlandı. Bundan sonra izlenmesi gereken bir ozan **Ergin Günce**.

Kimi ozanları şiirleri, eğrilerle dolu bir grafik gösterir. Günün modası olan akımların, etkilenmelerin boyunduruğu altında üretmeye çalışırlar ürünlerini. Yanlış çıkışlarının sancısını sonradan çekenler çoktur. İkinci şiir kitabında, devrimci-toplumcu bir içeriği şiirine sarmalayan ya da buna çalışan ozanların; daha önceki şiir yapısı ele alındığında bu eğriler kendiliğinden ortaya çıkar. Burada öncelikle biçim üstünde durmayan sözünü ettiğim içeriksel eğrilerdir. Bence bu işe bilinçle başlamış, ne söyleyeceğini, nasıl söylemesi gerekiyorsa, bunun sorumluluğuna zamanında ulaşmış ozanlar daha da önemlilik kazanıyorlar. Elbetde her şiir üreticisinin, getirdiği bir çizgi var. Bu ayrı bir sorun, biz, içeriksel açıdan; idealist bir felsefe ile ortaya çıkan bir ozanın, sonradan bunun tam karşısını söylemesini de olumlu karşılayabiliriz. Ne var ki burada önemli olan, bu sakat anlayışa hiç mi hiç kapılanmamış, şiir üretmeye başlayan bir ozanı, daha önemli bulmaktan da kimse bizi alıkoyamaz.

«dünyanın ateştopu göğsünde sevdiğim/halk bahçelerine gül olmak-tansa suçları/suçları durgun suları taşlamaktansa/her gün binlerce çocuğu büyütür tararız/ölüm saçlarını nice dağıtsa da» (halk gül-leri yansıma, s. 10)

Şiire yeni girmiş bir yeteneğin dizeleridir bunlar. Ne ardında bir kaç kitap bırakarak bu düzeye gelmiştir, ne de yıllarca, bireyciliğin ve boğuntunun sözcüğü olmuştur. Şiire temiz bir tavırla, bilinçli bir beyin imbiğinden damıttığı dizelerle gelmiştir. 1973 yılında **Ünsal Akpak**'ı daha çetin çalışmalar bekliyor.

İzzet Yasar'ın daha önceleri şiirleri yayınlandı mı anımsayamadım. 1971 yılının dergilerini taramaya da zaman bulamadım. Tükettiğimiz yıl

içinde iyi bir yola çıkışın başındaydı. Yaşadığı günlerin şiirini genç bir duyarlıkla, içinde yoğunlaşarak; gerçekliğin eskimez ırmaklarına bağlıyor.

*«seni seviyorum/sokaklardan/bodrum katlarından/uzak dağ köy-
lerinden su yollarından/ölüm haberleri gelirken/acıyla seviyorum»
(Can, yeni dergi, s. 95)*

Daha önceki şiir çalışmalarını incelemek için gerekli malzemeyi bulamadım. Şiir kitabı yok sanıyorum. Bu nedenle salt bu yıl içindeki şiirlerine değineceğim. Anımsayabildiğim kadarıyla, daha önce soyut dergisinde şiirleri yayınlanmıştı. Kendine özgü bir sesi var **Metin Güven**'in. Şiirini bilinçle geliştirdiği bir temel üstüne kurabiliyor.

Şiirde duyguyu ikincil planda tutuyor; şiirini ussal bir açıdan, toplumsal gerçekliğin emrine veriyor.

*«arında/şehrin/en büyük gürültüsü/telaşlı ve/esmer adamlar/ge-
liyorlar/ağızlarında sigara ve/pir sultan abdal» (pir sultan, yansı-
ma, sayı. 9)*

Yukarıdaki yazıda, 1972 yılı içinde yayımlanan şiirlere kısa bir göz gezdirdik. Görüldüğü gibi şiirimiz, birşeyler yapmanın bilinci içindeydi. Önemli yüklerle 1972'ye gelen şiirimizden; çağımızı, günümüz Türkiyeli insanının tavrını, bilinç düzeyini; olaylar karşısındaki yorumunu; geleceğe ulaştıracak şiirler yazıldı. Bu bir açıdan da, ozanın, tarihten daha önce, günümüz gerçekliklerini gündeme aldığını belgeler. Bu belgelerin, ussal-estetik planda bir çalışma olduğunu söylemeye gerek yok. Ne var ki gelecek kuşaklar bu çalışmaları incelediğinde, tarihten daha sağlıklı tesbitler yaptığını, ozanların daha nesnel ve yürekli davrandığını göreceklere. 1973 yılının şiir düzleminde önemini sürdüreceğini, 1972'den getirdiği gürbüz çizginin daha da derinleşeceğini ve yitirmiş olduğu ilgiyi yeniden bulacağını umut edelim. Ben şiirimiz açısından umutsuz değilim. Umarım ki yanılmamış olayım.

TUSTAV

“giden,, üstüne ve gelecek olana

1972 **Yansima** dergisi bu yıl içinde önemli, değinilmesi gerekli sayılabilecek bir konu üstüne soru yöneltince ilk düşündüğüm konu «hikâye» oldu, ardından da eleştirii. Birincisi işim olduğundan, ikincisi de edebiyatın vazgeçilmez disiplini. Bunların «genel sorunlarımız»la ilişkileri de ortada. Edebiyatımızda sık sık dönüm noktaları yaşanıyor bu yıllarda; bu yazının bir nedeni de 1972'nin o tür yıllardan oluşu. **Genel** değilse de, **belirli** açılardan muhasebesini yapmak gerekli.

Övgüler, yergiler ya da eleştirilerin yöneldiği tek nokta «hikâye» oldu gene. Kimi zaman yakınıyor bundan; «her kafadan ayrı bir ses çıktığı» yollu sızlanmalar oluyor. **Yansima**'nın hikâye özel sayısında Fakir Baykurt, roman ve hikâye üstüne düşündüklerini şimdiye kadar niye açıklamadığı konusunda şöyle diyor: «Çünkü tanımından çözümüne, çatısına kadar ayrı ayrı görüşler ileri sürüyor herkes.» Bana kalırsa bu durum, ancak bir açıklama yapmaya neden olabilir.

Burada, çok gerekli bir alıntılama yapmak istiyorum. **Yeni Hikâye** üstüne verilen yargılara keshbakışı göz gezdirilirse, bu hikâye **a-** ...çağdaş ve toplumsal bir özü, kendine özgü duyarlıklar ve «imgenin vurucu gücü» gene. Kimi zaman yakınıyor bundan; «her kafadan ayrı bir ses çıklim'dir (Ahmet Köksal); **b-** «Yeni öykümüz» dedikleri bu öykülerin bence, 1955'lerde başlayan kentsoyculuk akımının bir uzantısı olmaktan öte hiç bir yeniliği yok (Demirtaş Ceyhun); **c-** Günümüzde yaşadığı döneme tanıklık eden ve bunu şematik kalıpların yaşamasız kuruluşu içinde yapmayan bir hikâye kurulmaktadır (Füruzan); **d-** 1950 kuşağının bıraktığı yerde hikâyeyi alan 1960 kuşağı... 1950 kuşağının eksikliklerini giderir... 1950'lerdeki yarı yerlilik yarı batı etkisine karşılık 1960'lıların alabildiğine yerli olma telaşı vardır (Doğan Hızlan); **e-** 1960'tan sonra bir kendine dönüş, bir aklını başına devşiriş dönemi ile birkaç namuslu soluk katıldı edebiyatımıza (Aydin Hatipoğlu); **f-** İlk gözlemde, hikâyeciliğimizin zorla harem duvarları içine sıkıştırılmak istendiğine tanık oluyoruz. Geri kalmış bir toplumun erkekleriyiz biz... Normal çocuklarda altı yaşından sonra kaybolan Oedipus kompleksi... (Bedrettin Cömert); **g-** ...şiiirin... itici güç olduğu son yıllarda, hikâyenin beklenmedik bir çıkış yaptığı, beklenmedik ölçüde ilgi çektiği öne sürülüyor... Günümüz hikâyecisinin asıl görevi kendini (toplumcu özden ayrılmaya pek yanaşmamış) çizgi içindeki yerine oturtması, gelişimine nerede katıldığını, toplumcu eleştiriyi nerelerde zorlandığını kavraması olmalıdır (Tomris Uyar); **h-** Edebiyatımız öykücülük açısından da yepyeni bir döneme girmiştir... Ülkemizin son on yıl içinde geçirdiği toplumsal sarsıntıların edebiyat planında görülen mutlu bir sonucu... Yalçın, İlkin, Füruzan, Eruz, Yıldız, Kurdakul, AktuŒ... Yenilik öyküsü gerçekte üç beş adın malı değil, çok daha derinlere ...uzanan geniş bir akım (Zühtü Bayar); **i-** Türk edebiyatının en kısır, en gelişmemiş türü öyküdür (Irfan Yalçın); **j-** Bugünkü hikâyecilerimizin bir çoğu bu sorumluluğu (içinde bulunduğu sürece müdahale)... tam yerine getiremiyorlar (Ayhan Boz-

fırat); **k-** Yeni Türk hikâyesi, Yenilik hikâyesi gibisinden adlar verdik bu hikâyeye; hiç biri tutmadı... Ben önünü hayli tıkalı görüyorum (Selim İleri); **l-** Kaçak ve umutsuz uçlara, bir ağılatı edebiyatına düşmedikçe, piyasa isterlerini sanat isterleriyle karıştırmadıkça, oluşundaki kuşkucu, uzlaşmaz tavırla, konu edindiği hayatın ne çomarlar ne devlerce yok edilebilecek dirimini dışlaştırmamasıyla, daha uzun süre etkisini, yayılımını sürdürecektir Yeni Hikâye (Hulki Aktunç); **m-** Daha şimdiden birtakım tuzaklara girenleri olsa da (Füruzan ve Bekir Yıldız...) Yeni Hikâye yazarlarının (İleri, Uyar, Aktunç, Şahin, Sabuncu) ortaya koydukları ürünlerle ve getirecekleri yeni çalışmalarla Türk hikâyesinin çağdaş boyutunu başarıyla inşa edeceklerine (etmekte olduklarına) eminim (Taylan Altuğ); (1) **n-** İdeologlarının da... çıkmaza girdiğini kabul etmek zorunda kaldıkları «ikinci Yeni Hikâyesi» ... (Mehmet Ergün). Yazısını «...umudumuzu yineleyelim. Mutlu yollarda geliyiyor hikâyeciliğimiz» diye bitiriyor bu yazar. (2) «Geliyiyor»sa niye «umut»; «gelişecek» demek istiyor herhalde.

Soğuk espriler, dedikodular ve kişisel sıızanmalarla konuya uzak cevaplara yer versek daha da uzayabilirdi alıntılar.

Bir kargaşalık. Herkes bir köşeden tutuyor (tutamayanlar da var : Hele birisi, Hikâyelerimde «kadını» bir duyarlık (!) icat etmiş.) Yargılar birbirine yaklaşıyor, teğet geçiyor, birbirinden uzaklaşıyor... üstünde konuşacak bir konumuz var şükür! Bu da hikâye özellikle Yeni Hikâye. Alıntıladığım yargılarda, hikâyenin 1960 sonrası atılımını belirli eleştiriler yönelttikten olumlu bulanlar sekiz, olumsuz bulanlar altı (dört sanatçı, dört eleştirmen olumlu; dört sanatçı, iki eleştirmen ise olumsuz yargılar vermiş). Kendiliğinden ortaya çıkan bu sergilemeden sonra, hikâye konusunun gelip durduğu yer üstüne daha sağlam, daha tutamaklı yargılara gidilebilir sanıyorum.

Övgü ya da yergiyle sözünü ederek **var** oluşunu kanıtıyoruz. Eleştiri adına, «ikinci Yeni Öyküsü» gibi yakıştırmalar yapıp desteksiz atışlara girişiyoruz. Yapılmayan tek şey, şu **var** oluşu kabullenilen olgunun tanımı. Sağ olsun eleştirmenlerimiz, atıp tutmada ve kendilerini bağlayacak kesinlikte ölçütler koymamakta hüner gösteriyorlar. Tanım çabasına girişme sorumluluğu ve iyi niyetini gösterenler (Zühtü Bayar, Taylan Altuğ, Ahmet Köksal) ise «efradını cami, ağyarını mani» biçimde, eksiksiz tanımlamak durumunda değiller. Bireylerden ya da tikel olgulardan genel'e yönelen tanımlar yerine, genel olgulardan tikel'e ulaşan tanımlar yapmak, devrimci eleştirinin temel görevidir. Eleştirmen ya da (düşündüğünü söyleme namusunu gösterenlere bir musannifin dediği gibi) ideolog olmamakla birlikte, Yeni Hikâye konusunda bir tanım önerisinde bulunacağım : **Köylüsü ve kentlisiyle Türkiye'li insanın taşıdığı ve son dönemde birçok değişime uğrayan potansiyeli hikâye alanında tespit; «verilmiş» değerlere kuşkuyla bakıp onları tartışmanın can alıcı bir sorun olarak önemini koruyuşu; ve bu çok yönlü «öz»ü en yetkin anlatım olanaklarını kullanarak dışlaştırma gibi zorunlulukların hikâyemizde 1960'lerden sonra yarattığı açılım.**

Yeni Hikâye ayrıca şu kaynaklardan hız alıyor bence :

— Nesir edebiyatımızın geniş mirası (bu konuda iki çalışmam **Yeni Dergi'nin 76'ncı, Türkiye Defteri'nin 1'inci** sayısında çıkmıştı). Adı geçen miras kabullenilse de, red veya inkâr edilse de (düne kadar böyle yapıyordu)

olanca büyüklüğüyle ortada; mirasyedilere hâlâ rastlanması bunun bir kanıtı.

— Yakın tarihte, hikâyenin büyük adlarıyla oluşan ivme (Batı'ya yönelimden sonra, hikâyeye işlerlik kazandıran ilk yazar Ömer Seyfeddin; hikâyeye gündelik hayatı ve küçük insan'ları kısa, kesin çizgilerle yerleştiren M.Ş.E.; köylü yazar -kentli yazar, köy hikâyesi- kent hikâyesi gibi artık «acıklı» olmaya başlayan bir ayrımı ta 1930'larda yıkan ve **memleket hikâyesi** denen kavramı sanat ile bilincin sınırları içine çeken Sabahattin Ali; bir özge dünyasının gerçek dünya ile bağlantı ve kesişmelerini saptarken hikâyeyi açık seçik bir **birim** haline getiren Sait Faik).

— Daha yakın tarihte, İkinci Yeni şiiriyle çağdaş olan, «sosyal bilinçsizlik ve aydın yabancılaşmasına» düşerek kendini «yıkılmış kuşak» diye adlandıran (belki İkinci Yeni hikâyesi lafı burada kullanılabilir) hikâyeye duyulan tepki.

— İkinci tepki, genellikle sanatı, özellikle hikâye ve romanı «toplumcu gerçekçi bir standartlaştırma» (!) hatasıyla değerlendiren anlayışa yöneliyor. Sanatın bir iş, sanatçının bir işçi (bir bakıma da zanaatkâr) olması gibi temel bir gerçeğe ters düşen, bir örnek yapıtlar ve bunlara toplu iğne ile tutuşturulmuş «mesaj»lar. (Bu, çok yinelenmiş bir eleştiri olmakla birlikte, şon zamanlarda gene gündemde. Kendine bir parça çeki düzen vererek, Lukacs'ı, Fischer'i, Freville'i, Lifshitz'i okuduğunu belli ederek formülünü koyuyor : Bir parmak mesaj + bir parmak estetik. Laf arasında habire «estetik, estetik» demekle de sığılığını gizleyemiyor. Sanatın kendine özgü **oluş yasaları**, sanat eserinin bir yoğunlaşma sonucu ortaya çıkışı, seçmeciliğe-eklektizme düştüğü anda ölü doğacağı v.b. bilinen gerçekler, onun «anlamadım» duvarları çekmesini engellemiyor. İki şık var : **Anlamayan** ya okurdu ya da eleştirmen; eleştirmen, okur adına konuşursa, kötü bir spekülasyon oluyor bu, «halka **inmek**» gibi sarsak bir anlayışın hortlaması; eğer eleştirmen anlamıyorsa, elden ne gelir!)

Geçmişteki ve çağdaş etki-tepki sürecinin işleyişi kabaca böyle.

Sanatçının güdüleri konusunda genellikle göz önüne alınmayan bir nokta beni çok ilgilendiriyor : **Geleceğin etkisi**.

Zamanın doğrultusu, diyalektik yasalarının toplumda doğrulanışı olan birikim ve patlayışlardan yana. Bu **doğru**, bir iyimserlik kaynağıyken de, son yılların getirdiği pratikteki olgular yüzünden «umutsuzluk pususu» kurarken de **yanlış**a düşürebiliyor kişiyi.

Salt iyimserlik, «olumlu» sonlar, yönelişler ya da olumlu tip'ler kurarken, hele «okura yol gösterme»yi ukalâlık haline getirirken işlediği suçun farkına varmalı : Dindar müminin «yerim nasılsa cennettir» deyişine benzer bir keyif, «gelecek nasılsa bizimdir». Adı geçen iyimserlik çağ dışı bir estetiğe, Aristo'cu estetiğin kurallarına ayak uyduruyor fark etmeden. Aristo'cu olmayan estetiğin kurucusu Brecht «sarsmalı, tedirgin etmeli, **neden böyle** diye düşündürmeli» diyor.

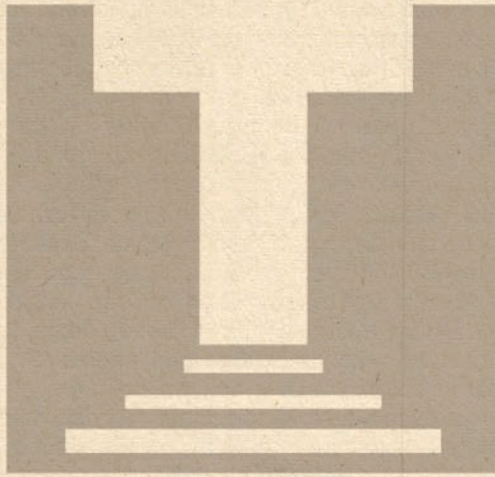
Umutsuzluğun üstünde durmaya gerek yok : Kahrolsun Umutsuzluk.

Geleceğin Türkiye'deki hikâye türüne (ve yazara) etkimesi gibi karmaşık bir sorunu burada boyutlandırarak değilim : İleri bir toplum düzenine geçiş sürecinde kendine düşeni bilinçle saptayıp uygulamak, bunun için de edebi yaratımın öz ve biçim aşamasına katkıda bulunmak; belli kalıplara hapsolüp, gerçekçi hikâyenin ustalarınca kurulmuş bir hikâye yapısını papağan gibi yineler duruma düşmemek (kısacası, mirasyedilik etme-

mek). «Neyi anlattın?» sorusuna, «nasıl anlattın?» sorusu eşlik edecektir çünkü.

1960-1972 Dönemi, Türkiye’li sanatçıyı, davranışının temelleri üstüne düşünmek, yönelimlerini derinleştirmek zorunda bırakmıştı. Kaynak eserlerle karşı karşıya kalındı; Türkiye’nin tarihsel ve güncel sorunları ağırlığını öyle duyurdu ki, «toplumbilimsel kitaplar edebiyata ilgiyi gölgeledi» deniyordu. Ama bu, kitap piyasasının, kitap üretiminin genel bir kapitalizasyona uğramasını önlemedi; okurda yaratılan «kitap korkusu» bile (büyük kapitalin **uygunluklu çeviri** furyası sayesinde de olsa) alım gücünü pek etkilemedi.

1973’te, geride bırakılan ve büyük deneylerle dolu olan dönem tartışılacak herhalde. O dönemin alıp götürdüklerini bu tartışma tabii ki karşılayamaz. Ama tartışmanın getireceği vargılar, ölüm-kalım ikileminde olmanın bile yaşarlığın en çarpıcı, en itici göstergesi olduğunu kanıtlayacak.

TÜSTAV

-
- (1) Yansima, sayı 6, Günümüz Türk Hikâyesi özel sayısı
 - (2) Yansima, sayı 12, Günümüz Türk Hikâyesi Üstüne Bir Genelleme

1972 yılında edebiyat üstüne soruşturma

«1972 yılı içinde bir ya da bir kaç edebi eylem üstüne görüşlerinizi açıklar mısınız?» örneği bir soruşturma açmıştık. Yanıt veren yazarların düşüncelerini doğum yıllarını göz önüne alarak yayımlıyoruz.

RIFAT ILGAZ

«Bir edebi eylem ele alınacaktır.» deniyor, benden bu sayı için yanıt istenirken... Düşündüm, «Hababam Sınıfı» romanının ONUNCU BASIM'ının bu 1972 yılı içinde yapılması, bir edebi eylem olabilir mi, diye... On iki, on üç yıl içinde bir kitabın onbin üzerinden on baskı yapması (on altı binlik bir basım da tarafımdan yapıldı) önemli bir eylem olmayabilir belki... Ama bir kitabın hiçbir (hiçini kaldırıp bir eleştirmeni kabul etsek bile) eleştiri görmeden, basın tarafından reklâmı yapılmadan, yüzbinlerin üstünde basılması, kör kuyu haline getirilmeye çalışılan bir edebiyat ve sanat ortamında büyük bir olay sayılabileceğine aklım yattığı için konuyu Hababam Sınıfı'na ve yazarına kaydırıyorum. Yazarı sözcüğünden kuşkulandıysanız, hemen açıkliyorum : Hababam Sınıfı'nın yazarı Rifat Ilgaz değildir, STEPNE'dir. Anlatayım : İlhan Selçuk'la Turhan Selçuk'un çıkardıkları bir «dolmuş» dergisi vardı. 1956-1957 yıllarında. Biz, ipten kazıktan kurtulanlar o yıllarda ve önceki yıllarda kendi adımımızla - yani anamızın babamızın koyduğu adlarla yazı yazamadık. Bir de şu var : Mizah dergilerinde anonim yazı yazma geleneği de kurulmuş gibiydi. Marko paşaları da böyle çıkarmıştık üç dört arkadaş... Derginin adı «dolmuş» olunca dergisine uygun bir yazar adı da bulmalıydı : STEPNE. Ben daha çok bu adla yazılarımı yazardım. Aşağı yukarı yetmiş yazılık dizi bu adla, bu dergide sıradan yayınlanırken İlhan Selçuk ilk yirmi hikâyeyi kitap olarak hemen bastırdı. Yazarı gene STEPNE oldu. Neden mi STEPNE oldu, bu yazının gerek konusu burda yatıyor işte :

«İktidar partisi bu kitabın çıktığı günlerde çuvallanmış gibiydi. Artık yazarlar ondan değil, o yazarlardan çekinmeye başlamıştı. Korkacak, çekinecek bir şey yoktu ortada. Rifat Ilgaz kendi adıyla da bir kitap, suya sabuna dokunmayan bir güldürü kitabı çıkarabilirdi rahatça. İlhan Selçuk kitabı yayınlarken adımın konmasını önerdiği halde şöyle dedim :

«Halk bu adla tanıdı, bu adla kalsın!»

Sonra şunu da ekledim :

«Ben Rifat Ilgaz adını yalnız şiirlerimin altında kullanacağım.»

İlk mizah ürünlerimi tam bir güldürü hikâyesi anlayışı içinde 1927 yılında, Kastamonu'da ÇALÇENE adlı bir mizah dergisinde yayınladım. «Mehmet Rifat» adıyla... Bu arada da iki mizah şiiri, bir iki mizah fıkrası da yayınladım bu dergide. O yıllarda Kastamonu gibi bir ilde resimli bir mizah dergisinin çıkması başlı başına üzerinde durulacak bir olaydı. Kastamonu'dan sonra tam yirmi yıl mizah yazısı yazmadım. Her türde yazı yazabildiğim halde hep şiirle yetindim. Şair olmanın çok dolu bir anlamı

vardı bence. Şairlikte bir erkeklik, bir yüreklilik vardı. Bu anlayışta yapıtlarından çok kişilikleri ile uyan sağlam sanatçılar yetiştirmişti bu toprak. Şair, bundan sonra daha da çok, yazdıklarıyla, devrimci kişiliğiyle, eylemleriyle halkın kurtuluşunda, halkın gönenmesinde yerini almalıydı. Öbür yazı türleri coşkuya gereken yeri yeterince ayıramıyordu bence. Onlarda inceleme, öğretme, gösterme nitelikleri ağır basıyordu.

Uzatmıyalım. Hababam Sınıfı'nın ilk cildi çıktı. 1957 de. (Arkadan ikinci, üçüncü kitaplar da çıkınca 1960 dan sonra hepsi bir arada basılmaya başlandı.) Bu dizi yazılar, zaten «DOLMUŞ»ta çıkarlarken sevilmiş, tutulmuştu. Kitap çok kısa bir süre içinde bitti. Baskılar birbirini izledi... Ve onuncu baskıda bu yıl satışta. Kitabın kapışılırcasına satılışı bir uyarıydı benim için. Halk, yaptığım mizahı sevmiş, beğenmiş, benimsemişti. Şairlik pelerinim (!) den çıkıp günlük kılığımla onun karşısına çıkmalı, özür dilemeliydim.

Şairlik kimliği göstermemiş, tanıtamamıştım halkıma. Beş şiir kitabımdan üçü toplatılmıştı. Okutmaya, tanıtmaya ne, zaman bulabilmişim, ne fırsat. Dergilerce, eleştirmenlerce, antoloji derleyicilerine göre yasak kişi olmuşum. Ama mizah yazılarım için durum böyle değildi. Hernekadar Marko Paşa için, Adembaba için ağırcezarlarda yargılanıp içeri atıldımsa da okurlarımın pek azı biliyordu bu durumu. Dediğim gibi yazılar adsızdı, uydurma adlarla yayınlanıyordu.

Şiir kitaplarımı ben yüreklilik gösterip yayınlıyordum arada bir ama, okuru azdı. Çıktığını duyurma olanağım hemen hemen hiç olmuyordu. Halk ne olursa olsun mizahçı yanımı tanımış, sevmiş, kitaplarımı benimsemişti. Şairliği bir yana koyarak (rafa değil) güldürü kitaplarıma sahip çıkmaya başladım. İlk günlerde inanmadılar. Hababam Sınıfı'nı sen STEPNE'den çevirdin diyenler bile oldu. Sanıyorum şu son bir iki yıl içinde güldürü yazarı olarak daha tanındım. Bunu gene bu yıl ayda bir yayınladığım tam on kitaplık «Güldürü Dizisi»nden anlıyorum. Dizinin ilk kitapları tükendi, yeniden bastıracağım.

Şöyle özetliyeyim : Hababam Sınıfı, kim ne derse desin (şükür, kimenin çit çıkardığı yok!) bir romandır. Ve yayınladığım en azından iki yüz hikâye de birer mizah hikâyesidir. Hikâyenin ve romanın mizah türünden oluşu, onu değerden düşürmez, niteliğinden uzaklaştırmaz. Mizah türünden oluşu, ciddi bir sanat ürünü olamaz yargısına götürmemelidir eleştirmeni. Eğer bu güldürü çeşnisi olan yazılar, tam birer hikâye ise... Romanı da tam bir roman niteliğini taşıyorsa... Yok eğer bir folklor ürünü ise, bir folklor ürünü olarak üzerinde durmaları gerekir, bu işe kendilerini atayan sayın eleştirmen ve çok daha sayın edebiyat memur ve kâtiplerinin. Oysa bir hikâyecinin ya da bir romancının mizah yapabilmesi az görülen bir olaydır. Dünya ulusları ele alınırsa her ulustan kaçır imza gelir aklımıza bir anda. Gel gelelim bizde mizah hikâyecisi, mizah romancısı olmak seçkinlik değil bir eksikliktir. Kendilerini bu göreve atayanlar, Hababam Sınıfı baskıları birbirini izlerken hep sustular. Ne yerdiler, ne övdülerler, ne de çıkışlarını okuyucularına tek cümleyle haber verdiler.

Bu romandan üç oyun çıkardım. İki milyondan fazla seyirci bu oyunları katıla katıla seyretti. İki milyon seyirci dedim. Bir iki profesyonel tiyatroyu ele alarak çıkarmıyorum bu toplamı. Benden izin alıp da oynayan, almadan oynayan yüzlerce okul, dernek, hatta askerî birlikleri düşünüyorum. Bu edebiyat olayı üzerinde, başta İlhan Selçuk olmak üzere, yalnız

gazete fıkra yazarları durmuştur. Edebiyatçı eleştirmenlere gelince : Bunlar belli nedenlerle övülmesi, tutulması gerekenlere ayırma zorunluğunu duymuşlardır kalemlerini. Belli nedenler mi dedik... Bu nedenler belli olmasına karşın o kadar çok türlüdür ki... Şairden, hikâyeciden, romancıdan kişilik bekliyen bu övme ve yerme ustaları bu niteliği hiç kendilerinde aramazlar. Biçimine gelsin, gelmesin, bir dostun on yıl önce çıkan iki dizisini ele alıp bir makale döktürmek, onların hünerleri arasındadır. Dost övgüsü insanca bir olay belki. Mahalle kahvesinde yapılırsa bu övgü tam yerini ve değerini bulur ama içine bir iki araklama bilimsel sözcük sıkıştırıp aynı övgüyü bir dergi ya da gazetede belli bir sütuna oturtursa öğürtü uyandırmaktan öte geçemez.

Geçenlerde bir genç arkadaşın yazısını okudum Yeni Ortam'da. Bu kargalardan yakınıyor, bir genç yazar için dergi sayfalarına girmenin, tanınmanın zorluklarını hatta olanaksızlığını belirtiyordu. Ne kadar haklı! Bizim yaştakiler belki dergilere, gazetelere kolay girdiler ama, ikinci «diriliş»te bu çaylakların eline parmak izimiz geçtiği için imzalı, imzasız her yazımızda bunu aradılar ve buldular da... Bizim bu diriliş evresi, giriş evresinden çok daha uzun sürdü. Tam on beş yıl adım ne dergilerde ne gazetelere geçti. «Bir varmış, bir yokmuş olduk sağlığımızda...» Yok olduk dememe bakmayın şiirde, dediğim gibi. Kendi paramızla şiir kitabı çıkaracak kadar vardır gene de... Onlar bizi yoklamadan kazımışlar, tabelâdan düşmüşlerdi. Millî Eğitim Bakanlığı himayesinde ve piyasa dergilerinin kanatları altında «icrayı sanat» eden ve bir bölümü de tatlı su devrimciliğiyle geçinen matineci, suvareci sanatçılar ortada bir dram olduğu halde görmezlikten geldikleri bir yana, bir atımlık barut mantığına boğuyorlardı olayı. Bir vesileyle söylediğimi bir daha yineliyeceğim :

Görevliler, yazılarımızın altlarını kırmızı kalemle çizdiler. Ama kimi aydınlar, kimi sanatçılar, eleştirmenler, dergi sahipleri adlarımızı kömürle karaladılar. En acı yanı da, görevlilerden çok, onlar başardılar kutsal işlerini.

Bana düşen süre onbeş, hattâ yirmi yılı buldu. Hababam Sınıfı'yla kömür karası kazındı. Gün ışığına çıktık adım. Yirmi yıl sustum, susturuldum, kendi adıma hiçbir gün konuşma olanağı bulamadım, dergilerde, gazetelerde, matinelerde, suvarelerde...

Bugünlerde, şurda burda çokça «ben» diyorsam, bencillikle, kendini beğenmişlikle suçlamasınlar beni. Hele ben suçlamaya kalkanların içinde şiirlerimin hesabını mahkemelerde verirken, eleştiri dümeniyle kalem oynatanlar çıkarsa, dost sofralarında bile olsalar, ağızlarını açmasınlar. Hem ne gereği var ellerinde kaşıkları önlerinde çanakları dururken.

MUZAFFER HACIHASANOĞLU

Gazetelerde, dergilerde bu yılda en göze batan durum, makale, deneme, eleştiri yazılarındaki dile özenmeme ve dil sorumsuzluğudur. Kuşkusuz büyük bilgi sahibidir yazarları. Ne var ki bildiklerini topluma aktarırken dile yeterince özenmemektedirler. Bu sayın yazarlar her söylediklerini, nasıl söylerse söylesinler, bilgece bir söz olacağı ve anlaşılmasındaki güçlüğün kendi bilimsel ve teknik güçlerinden ileri geldiği kanısındadırlar. Oysa iyi bilen en kolay, en rahat biçimde söyler ve yazar.

Elinize bir gazete alıyorsunuz, ikinci sayfasında ünlü bir hukuk profesörü kurulmuş baş köşeye; başlığa bakıyorsunuz, güncel olaylarla ilgili hukuksal bir sorunu inceliyor yazı; merakla başlıyorsunuz okumaya sözler, noktalar, virgüller, terim kargaşası, kafanızı allak bullak ediyor; üstelik bir cümle sekiz satır... Denilebilir ki «efendim özel konudur daha çok halka inilemez.»; olmaz böyle şey yüce bilginler o zaman bu konulardaki yazılarını ancak bilimsel dergilerinde yayınlasınlar, gözü açılacağından korktukları topiuma kelime salataları sunmasınlar.

Bu olumsuz yönden bir görüş. Beride bir başka hukuk profesörü yazıyor herkesin kolayca anlayabileceği, izleyebileceği biçimde. Neden? Çünkü; Türkçeye egemen, bilime egemen, dile saygılı.

Bir kültür ve sanat dergisi izliyorsunuz. Bakıyorsunuz eleştirmenlerden biri önemli konulardan söz etmeye çalışıyor. Üstelik belki birkaç dil de biliyor bu sayın eleştirmen. Ne var ki konuşulan Türkçeyi iyi bilmediği, halkın arasına giremediği için, kafası ne kadar sosyalist edebiyat kuralları ve sosyalist eleştirmenlerin sözcükleri ile dolu olursa olsun, toplumcu sanata ilişkin yazıları yeterince güçlü ve faydalı olamıyor.

Bir başka kültür ve sanat dergisinde iki ya da üç plastik sanatlar eleştirmeni birbirinin gırtlığına yapışacaklar nerede ise. Her biri kendisini işinin en büyük ustası sayıyor. Oysa anlattıkları, yazdıkları şeyler rahatlıkla okunamıyor, anlaşılamiyor; gözlerini kin bürümüş, Türkçeyi unutmuşlar. Diyeceksiniz ki «plastik sanatlar konusundaki eleştiriye de herkes anlayamaz!» Herkesin anlayamayacağı konuları bu sayın yazarlar kendi aralarında tartışsalar, plastik sanatlara özel dergilerde yayınlasalar daha iyi olur.

Kimsenin bilgisine, yeteneğine bir diyeceğimiz yoktur. Sayın baylar, Türkçeye ve topluma biraz saygı.

NEVZAT ÜSTÜN

Uzun bir yıl oldu, 1972 yılı. Türkiye için olağanüstü tuhaflıkta bir rastlantıdır, bu yılın «Kitap Yılı» olması. Raflarda boşluklar vardı... Ve anlatılmaz bir kuşkuyla baktım otuz yıllık kitaplarıma.

Kimi konulara, içiniz burkulmadan yaşanamazsınız. Bir tıkanıklık gelir uzanır yanbaşıınıza. Kitaplığıma bakıyorum. Karma karışık öylece duruyorlar : Voltaire, Gorki, Jack London, Lorca, Nazım, Dostoyevski, Yunus Emre, Sait Faik, Balzac, Mevlâna, Nazi İmparatorluğu, İşte Hayat, Edgar Allan Poe, Allahın Fıkraları, Orhan Veli ve daha binlerce yazar, yanyana dizilmişler, çok büyük bir koro gibi sanki, çağlardır tükenmeyen bir çılgılık gibi.

Tarihlerde hep okuruz. Falanca adam gelmiş, şu şu kitapları yakmış, heykellerin kolunu budunu kırmış, resimlerin suratlarını karalamış diye... Kimdiler onlar ve ne için yapmışlardı bunu... Hitler, Erich Maria'nın kitaplarını yaktırmıştı. İkisinden arta kalanlara bir bakın şimdi. Hitlerin bıraktığı ne?.. Gözleri oyulmuş çocuk resimleri, fırın kapaklarından taşan cesetler, milyonlarca ölü... Açık saçıktır diye Oscar Wilde'ı yasaklayan yargıç, bugün ilk okul çocuklarının bile o'nu kapalı bulduklarını bilse n'apardı?

Açıkcası doğru dürüst okuyamadım bu son yılda. Hiç mi okumadım,

okudum elbette. Sıkıntılı okumalar içinde tadlar da buldum, yeni şeyler de öğrendim. Sancılı bir miğdeyle çok güzel yemekler yemek gibi...

Yılmaz Güney, bir filmi ile bir armağan kazandı. N'oldu sonra, çekip aldılar armağanını elinden. Yaratıcılık, bir «özü»dur. Asfaltı delip çıkan tohum gibidir. Varır ulaşır yerine. Meyvasını, çiçeğini verir. Verecek çiçeği, verecek meyvası varsa...

Yeni yılın, gelecek yılların özgürlükler esenlikler içinde olmasını dilerim. Kitaplar içinde insanlar için de...

FAKİR BAYKURT

Elimde bu iş için önceden tutulmuş bir takvim olmadığından, seçim yapmam ve yargıya varmam zor. Genel olarak olumsuzluklar ve üzüntüler akla geliyor. Fakat Necati Cumalı'nın yıllar önce söylediği iki dizeyi düşünüyorum :

«Bütün kötülükler geçer/Yaşar iyi ve güzel olan...»

İyileri ve güzelleri geçiriyorum kafamdan.

Unesco, dünyada ve tarihte ilk kez, 1972'yi «kitap yılı» olarak önerdi. Ulusal düzeyde sönük de geçse, uluslararası düzeyde çok ilgi gördü. «Herkes kitap» ilkesini gerçekleştirmeğe doğru tutarı adımlar atıldı. İnsanlar, kitabın yaşam ve uygarlıktaki yeri üzerinde düşündüler. Kitap yılı, beliren umutsuzlukları yenmemizde bir dayanak oldu.

Edebiyat dergileri ciddi sarsıntılar geçirdi. Eski dergilerin tiraj düşmelerine karşın tutunmağa çalışmaları, «Yeni Ufuklar»la «Yeni A» dergilerinin yeniden çıkmaları sevindirici oldu. «Yansıma»nın çıkışı ve tutunması da sevindiğim olaylardan biri. Özellikle bu derginin «Günümüz Türk Hikâyesi Özel Sayısı»nı, hem içeriği, hem de etkileri bakımından önemle hatırlıyorum.

Gazetelerden, Cumhuriyet'te Rauf Mutluay'ın edebiyat söyleşilerini yeniden başlatması, Milliyet'in bir «Sanat» eki vermeğe başlaması, hele Yeni Ortam'ın her gün bir sanat sayfası ile yayın alanına girmesi de önemli olaylardan sayılabilir. Yeni Ortam'daki sanat sayfasının, grupçuluktan uzak, ünlü ünsüz herkese açık, dost davranışını seviyorum.

Başaran'ın, Tahsin Saraç'ın, Hasan Hüseyin'in 1972'de çıkan şiirleri ilgimi çekti. «Yeni A» dergisinde Bekir Yıldız'ın «Barutçu Maho», Erdal Öz'ün «Kurt» adlı hikâyelerini sevdim. Erdal Öz'ün yeniden hikâye ve romana dönme haberine sevindim.

TRT Sanat Ödülleri'nin getirdiği Osman Şahin'in, Yıldız İncesu'nun yayınladıkları yeni hikâyelerle varlıklarını sürdürmeleri, Abbas Sayar'ın «Yıl-kı Atı»ndan sonra «Çelo»yu yayınlaması, Ümit Kaftancıoğlu'nun hem «Dönemeç»i, hem yeni çıkan «Yelatan»ı, umut ve güven artırıcı belirtilerdir. Kaftancıoğlu'nun, Doğu Anadolu'da yaşayan halkımızın az yazılmış yaşamını yepyeni bir gözlem ve dil gücüyle yazmada gösterdiği başarıya hayranlık duydum. Oğuz Atay'ın «Tutunamayanlar» romanının yayımı da bu dönemde tamamlandı. Yankıları iyi oldu. Atay'ın yeni çalışmaları, sanatçı kişiliğine duyulan merakı artırıyor.

Adını hikâyelerinden bildiğimiz Burhan Günel'in ilk romanının «Ökse» adıyla basılması da sanırım bir kazançtır. Basılmadan önce okuma olanağı bulduğum bu romanın ezilen halkı, özellikle kadını, Orhan Kemal kadar

doğru ve başarılı anlatabilmesi, sanırım okurlarca da beğenilecektir.

Celâl Özcan, yeni bir ad. Dergilerde gördüğüm hikâyeleri, toplum sorunlarına ve insan ilişkilerine yeni bakışlar getiriyor. Çalışmalarını sürdürmesini diliyorum. Bu arada yayın olanağı bulamayan yeni yazarlarımıza daha çok olanak hazırlanmasını dergicilerimizden ve yayımcılarımızdan beklediğimizi belirtmek istiyorum.

Tutunmuş yazarlarımızın kitaplarının yeniden basılma olanağı bulması, Aziz Nesin'in, Rifat Ilgaz'ın hikâyelerinin geniş okur sağlaması, Samim Kocagöz'ün kitaplarının yeniden yayıma hazır olması, okur sayısındaki artışı göstermesi bakımından sevindiricidir. Talip Apaydın'ın ve Dursun Akçam'ın tükenen kitapları da 1972'de yeniden basılma olanağı buldu. Apaydın'ın yeni romanı «Define» de 1972'de basıldı, ilgiyle okudum.

Folklor uzmanı ve eleştirmen Cahit Öztelli'nin «Evlerinin Önü» adıyla basılan halk türküleri kitabını, hem kendi alanında çok ciddi bir çalışma, hem de önemli bir edebiyat olayı sayıyorum.

Heinrich Böll'ün Nobel Edebiyat Ödülünü kazanması beni şaşırtmadı. Ya onun, yada Günter Grass'ın bu yılki armağanı alması için girilen yoğun Alman propagandası başarılı oldu. Nobel'in ardında dönen politika ve ticaret hesapları epeydir güven kırıcı olmaktadır.

Çevirilerden Tahavi Ahtanov'un «Boran»ı ile Jorge Amado'nun «Sonsuz Topraklar»ı en sevdiğim oldu. (25.11.1972)

AHMET KÖKSAL

1972 kitap yılı ülkemiz yönünden oldukça olumsuz geçmiştir. Bu yıl edebiyat ortamımız yeni bir atılım çabasından yoksun görünüyor. Şiirde Hasan Hüseyin'in verimli çalışmasını bir yana ayırırsak, bir çok ozanlarımızın kendi seslerinin üstüne çıktıkları pek söylenemez. Eleştiride, genç arkadaşların çalışmalarını umut verici buluyorum. Edebiyat armağanlarının değer ölçüsü üzerinde rahatça tartışılabilir.

Ülkemizde olağanüstü koşulların sürdürülmesi düşünce ve sanat yaşamımızı olumsuz yönde etkilemektedir.

HAYATI ASILYAZICI

Yılın sanat olayı diye üzerinde durabileceğimiz bir konu yok bence. Olaylar var denebilir belki. Örneğin Nobel Ödülünü kazanan Böll üstüne tartışma sürüyor biraz. Genellikle Nobel Armağanları bu soy yankılar uyanırmaktadır.

Neden Aragon değil de Böll diye düşünürsek, bu tartışmanın altından kalkılamaz kuşkusuz. Böll'den önce çok yazar Nobel almayı hak etmiştir. Gerçi adaylar önceden seçilmekle birlikte, politik nedenlerin bu seçme işinde çok ağır bir baskı kurduğu gerçektir. Çok yazar sayabiliriz Nobel kazanabilecek. Türkiye bu ülkelerin arasında rahatlıkla yer alabilir.

İşte önemli bir olaydır Yaşar Kemal'in Nobel'e aday gösterilişi. Dışta yankısını bulacak bir olay bu. Yaşar Kemal yazarlıktaki çizgisiyle bunu kazanmıştır. Bence en önemli olay budur. Bana kalırsa Aziz Nesin de aday

olacaktır Nobel'e. Bizim iki yazarımız da politik nedenlerle seçilemezler. Gerçek sanat adamları oldukları için seçilirler.

Aslında her ülkenin bir iki Nobel adayı vardır, kendi olanakları içerisinde. Savaş görmüş ülkelerle, az gelişmişler çöktan bu adaylığa hak kazanmışlardır.

İçte sanat olayları birkaç biçimde belirtilebilir. Yaşar Kemal'in adaylığı yanında, kitap üstüne kurulan baskının sürdürülmekte oluşu da en azından bu soy değerlendirmeye girer. Kitap çevirilerinden, yani fikir suçundan ötürü yazarların, gazetecilerin mahkûm oluşları Nobel kadar önemlidir bence. TV'nden, radyodan, dünya kamuoyundan saklanamayan hiçbir olay yokken, tutup ilkel anlayışlarla fikir suçlarının, kitap yasaklarının yürürlüğe konmasıdır.

Bütün bunların dışında 1972, Türk Edebiyatına Oğuz Atay gibi çok önemli bir romancı kazandırmıştır.

MERAL ÇELEN

Bizde ve dünyada, her yıl değil de, her gün o kadar çok yayın yapıyor ki, bunların hepsini okumak değil, adlarını bilmek, bile, hemen hemen olanaksız. Bu yüzden, her yıl, bizde ve dünyada verilen ödüller, haklı mıdır, haksız mı, kestirmek zor. Bunu söylemek için, o yıl yapılan yarışmalara giren bütün kitapları okumak gerek. Bu da bir ölçü sayılır mı bilmem... Çünkü, daha önce yapılan ödüllendirmelerde, benim favorim olan bazı kitaplar, yarışma dışı bırakıldı. Örneğin, Sevim Burak, örneğin, Nezihe Meriç... İş böyle olunca, yargılarımız kendimize göre oluyor.

Ödüllendirmeler, beni hep şaşırtmıştır. Bizde yada herhangi bir dış memlekette, ödül kazanmış bir kitabı okuyup da, düş kırıklığına uğradığım çok olmuştur.

Çok kitap okurum, bunların içinde pek azı beni etkiler ve mutlu eder. Bu yıl bizde yayınlanan çeviri kitapların içinde benim çok sevdiğim bir kitabın adını etmeden geçemeyeceğim. Tarjei Vessas'dan Melih Cevdet Anday'ın çevirdiği "Buz Sarayı..."

Bu konuda başkaca söyleyeceğim bir şey yok.

ADNAN ÖZYALÇINER

Sonsuz Topraklar, bir Brezilya romanı. Yazarı : Jorge Amado. Yoksul toprak emekçilerinin öyküsünü anlatıyor. Topraklarından kovulan bir çiftçi ailesinin Sao-Paulo'ya iş aramaya gidişleri, bu gidişte uzun yolu geçerken birer birer tükenişleri öyküleniyor. Ailenin Sao-Paulo'ya varabilmelerinin karşılaştıkları olanaksızlıklar ayrı bir konu.

Toprak dağılımı eşitsizliğindeki benzerlikten köylülerin yaşantısındaki benzerliğe, büyük şehirlerin gurbetçilere gösterdiği vurdum-duymazlığa, şehirlerdeki işçi sömürüsüne kadar her şey öylesine birbirinin aynı ki şaşıp kalırsınız.

Sanki Urfa'nın, Diyarbakır'ın köylüklerinden kalkmış yayan yapıldak, kimi kamyonla, kimi kağnılarla Gâvur Dağlarını, Torosları aşmış çocuk Antep'e, Adana'ya ırgatlığa giden toprak emekçileri. Yaşar Kemal'in

destansı anlatımı, Amado'da da hemen hemen aynı. Ne var ki romanın ikinci bölümü «Umut Yolları»nda ailenin şehirde bilinçlenen ve yeniden bırakıkları topraklara dönerek halkını, köylülerini uyarmaya çalışan, bilince çağıran kahramanlarını sanatçılarımız anlatmaya girişmedi daha. İnsanımız bu bilince gelmedi.

Öteden beri, Güney Amerika halklarıyla benzeştığımız söylenir. Bunun irksal bir kökene dayandığını ileri sürenler bile vardır. Tanzimat'tan bu yana da Batılı olduğumuz bilinir. Kesim kesim geri kalmışına da, gelişmişine de benzediğimiz doğrudur. Yaşantı bakımından evet. Düşünce ve kafa yapısı olaraksa hayır. 1972, buna en güzel örnektir.

MUSTAFA ÖNEŞ

1972'de, ötekiler arasında sivrilmiş bir tek edebiyat ürünü göstermek güç. Ancak bu yılın, edebiyat alanında bazı atılımlar yapılmış yıllardan olduğu söylenebilir.

Türkiye'de ilk kez sayfalarından birini sanata ayıran bir günlük gazete (Yeni Ortam) çıkmaya başladı. Başka bir gazete de (Milliyet), her hafta, dergi boyutunda 16 sayfalık sanat eki veriyor.

Yine, iki önemli sanat dergisi çıktı : «Yeni a» ile «Yansıma».

Bazı sanatçılar, kendilerine düşen sorumluluğu biraz daha benimsemiş göründüler.

Üyelik için Türk Dil Kurumu'na baş vuran sanatçıların geri çevrilmesi de olumsuz yönden önemli bir olay.

ZÜHTÜ BAYAR

1972 yılı içinde olup bitenlerin, (edebiyat açısından elbette) arasından belirli bir olayı seçip ön plana çıkararak : «Bu önemlidir, bu dikkate değerdir,» biçiminde kesin bir işaretleme, seçme yapmama imkân yok. Bana göre hepsi önemli. Daha gerçeği «edebî» olan her olay önemli. Bununla birlikte, Nobel Armağanı'nın yanlış yerlere gitmesi; Hasan Hüseyin'in «Ağlasun Ayşafağı» adlı çok önemli eserinin, Berna Moran'ın «Edebiyat Kuramları ve Eleştiri» adlı kitabının yayımlanması, Rasih Güran, Adnan Veli, Ernst Fischer gibi yazarların aramızdan ayrılmaları, yurdiçi edebiyat ödüllerinin dağıtılması... Bütün bunları önemli sayabiliriz.

Ama özellikle iki edebî olay üzerinde özellikle durmamız gerekir. Avusturyalı edebiyat ve sanat kuramcısı Ernst Fischer son on beş-yirmi yıl içinde toplumcu sanat kuramını derinlemesine etkilemiş önemli bir yazardır. Ne yazık ki, bu sanat düşünürü, yurdumuzda çok yanlış anlaşıldığı gibi, yanlış bir biçimde de tanıtılmıştır. «Resmî» Sovyet yazarlarının beğenmedikleri; (sözgelimi Yuri Surovtsef'in) revizyonistlikle suçladıkları Fischer, yurdumuzda yanlış bir biçimde yorumlanmıştır. (Bunun bazı edebiyat çevrelerinde kasıtlı olarak yapıldığı kanısında olduğumu eklemek isterim.)

Batı Almanyalı yazar Heinrich Böll'ün, tahminlerinin tersine Günther Grass'ı atlatarak 1972 Nobel Edebiyat Armağanını alması, ilerici yazarların bir bölümünü şaşırtmıştır. Oysa bize göre bunda şaşacak bir yön yoktur. Nobel Edebiyat Armağanı, ta başından beri batı dünyasının yumuşakbaşı

politikasını izler görünmüştür. Soljenitsin gibi bir iki istisnaya Nobel verilmesi, gerçekte sonradan verenleri de pişman etmiştir. Akademi üyeleri sanırım Soljenitsin'in kendini kullandırtmayacak kadar zeki bir yazar olduğu konusunda düşünce birliğine varmışlardır.

Rasih Güran ve Adnan Veli Kanık Türk edebiyatı için gerçek birer kayıptırlar. Rasih Güran, birinci sınıf çevirmenlerimizdendi. Çevirdiği romanları yazarlarından fazla kendisine mal edenlerin başında ben gelirim. Adnan Veli ise gerçekten de bir mizâhçı olarak «en acı şakayı» yapmıştır ölümüyle bizlere... İyi bir gazeteci, iyi bir mizâh yazarıydı. Babıâli'nin en çok sömürülen yazarlarından biri olma şansını da kaybetmedi sağlığında... Ölüsünü nasıl sömürecekler bilmem.

Evet, bu soruşturma dolayısıyla yılın dikkate değer iki kitabını da saptamış oluyoruz böylece... «Ağlasun Ayşafağı» üzerinde ilerde önemle durulacaktır. «Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi», ne yazık ki, bazı okurlara çok «teknik» çok «meslekî» bir eser gibi görünmektedir, yanlış olarak. Oysa Türk edebiyatı yıllardır bu çeşit kitapların özlemine çekmiştir.

BURHAN GÜNEL

«Edebiyatımızın nabzıdır» denen dergilerimizden çoğunun kaçındığı, işin aslına bakılırsa, sorumluluklar getiren bir konu var, ben ona değineceğim :

Edebiyatımıza yeni adlar kazandırmak.

Bir derginin, gerçek sanat ürünü verebilenlere, geçerli bir düzeyi tuturabilenlere, yeni adlar da olsa açık tutulması, bence, kutlanması ve sözü edilmesi gereken bir husustur.

Bunu, bilen bilir, Elinizde çantanız, içinde, bin bir düşünce yazılmış, ama beğendirilememiş, bir daha bir daha bir daha... yazılmış hikâyeleriniz. O dergi senin, bu dergi benim dolaşıp, yokuşu bin bir umutla çıkmışsınız. Sonra, başınız öne eğik, ama umudu yitirmeden inmişsiniz. Çok iyi bilirsiniz... Bir gün gelir, bir yürekli çıkar, ürününüzü yayımlar... Bu da işin başıdır, sonuymuş gibi görünürse de başıdır daha işin!..

1972'de dergilerde ürünlerini okuyup sevindiğim birkaç genç hikâyeciden söz etmek istiyorum, onlar ve onlara fırsat tanıyan dergiler bu «işin başı»nı biçimlendirdiler.

Necati GÜNGÖR'ün ilk hikâyesini Yansıma dergisinin «Günümüz Türk Hikâyesi Özel Sayısı»nda okumuştuk : Yolun Başı. Onun ardından bir başkası geldi : Gen Günler Ömürsüz. Bu iki hikâyesinde Güngör anlatılmamış bir çevreyi, değişik bir anlatımla sergiledi. Ondandır, hikâyeciliğimiz adına umutlanmak, yeni ürünlerini beklemek yersiz olmaz sanıyorum.

Başkaları da var :

Varlık ve Yansıma dergilerinde okuduğumuz hikâyeleriyle Celal ÖZCAN, Türk Dili ve Varlık'ta izlediğimiz İsmail GÜMÜŞ, Yansıma'daki tek hikâyesiyle dikkati çeken Necati MERT, 1972'ye imza atmış, adları anılması gereken, çiçeği burnunda yetenekler...

NECATİ GÜNGÖR

Ülkemizin, ortaçağ feodalizmine aşılarmış işbirlikçi ekonomik yapısı, siyasal alanda çıkmazlar yaratırken, edebiyat da, -bir üstyapı kurumu olarak- bu bunalımlardan kurtaramadı yakasını. Oysa, evrensel sömürü, «kısa vadeli taktik hareketlerde» başarılıdır. Kaldı ki, «herşey kendi zıttını beraberinde getirir ve geliştirir.» Bu kuralları gözden kaçırarak kimi kalem sahipleri, bir yılgnılığa ve suskunluğa, hattâ günâh çıkarmaya sürüklendiler. Başladığı români yarım bırakanlar oldu, kendilerine yeni öğretiler arayanlar oldu. Bu olgu, kurumsal temeli olmayan edebiyatçıların tarih önünde elenmesinden başka bir şey değildi.

Siyasal baskı ve tutuklamaların ilk günlerde yarattığı panik havası, eytişimsel akış içinde gündelik sorunlar düzeyine inerken edebiyat yaşamımız da tekrar canlanmaya yüztuttu işte : Kapanan dergilerin yeniden yayına girmesi yahut yeni yıla girerken değişik dergiler çıkarma heveslerinin ortalığı sarması, savımızı doğrular sanırım.

Yaşadığımız tarihsel dalgalanma diliminde soğukkanlılığını koruyabilenlerimiz, eski çizgilerini yeni gözlem ve deneylerle sürdürmekten geri durmadılar elbet.

Geride koyup yürüdüğümüz yılın edebiyat ürünlerine bir göz atınca; **Fakir Faykurt, Demirtaş Ceyhun, Şükran Kurdakul, İrfan Yalçın** ile **Hasan Hüseyin**'i anmadan geçemeyiz. **Mehmet Ergün** ise, eleştiri alanında alabilmişine at koşturarak yeni bir imzaydı. Yıl, **Mehmet Ergün**'ün yılı oldu. Ayrıca, «Yansıma»nın 12. sayısında, «Yarın İçin» adlı eleştirisiyle **İrfan Yalçın**, eleştirmen ahlâkına somut bir örnek getirdi.

TÜSTAV

az gitmişiz, uz gitmişiz geriye dönüp düz gitmişiz

Bir takvim yılını daha geride bıraktık. Gerçi tiyatro yılı ile takvim yılı birbiriyle çakışmaz, ama gene de geçen yılın tiyatro olaylarını şöyle bir gözden geçirebiliriz. Bu sırada takvim yılının katı sınırlarıyla da bağlı sayamayabiliriz kendimizi.

Türkiye'nin yaşadığı toplumsal olaylar, 1972 yılında biraz da büyütülmüş olarak tiyatro dünyamıza yansıdı. Büyük kentlerimizin o çok kaypak, çok edilgen seyircisi büyük bir ürküntü içersinde kabuğuna çekilip bir çeşit günah çıkarmaya vurdu kendini. Başka türlü de beklenemezdi zaten. Modayla varolan değer yargıları, değişen modayla birlikte birer giysi gibi çıkarılıp atılır elbet. Yalnız tiyatro seyircisinin geçirdiği bu değişim bile, toplumsal devinimlerde öncü güçleri isabetli seçmenin ne denli vazgeçilmez bir zorunluluk olduğunu göstermeye yeter de artar. Baskıyla, yalnız kalmaktan korkarak, topluluktan güç alıp çıkarına bakma isteğiyle bir yerlere gelenler, aynı kolaylıkla başka yerlere de gider. Bugün bu tür tiyatro geçerlidir, bu kaypaklar takımını bütün gürültülü çalımlarıyla en önde görürsünüz. Yarın koşullar değişir, başka bir tiyatro türü ağır basar, bu kez aynı takımı aynı gösteriler içinde gene aynı yerde, üstüne üstlük büyük bir yeni kazanmış gibi kasım kasım görürseniz hiç şaşırmanın. Önemsemeyin de. Değmez çünkü...

Evet bugün, seyirci, onun sonucu olarak da tiyatrolarımız düne göre çok değişmişlerdir. İstanbul'da mantar gibi fişkıran tiyatroların oyun dağırcıklarına bir bakın şöyle. Ne kadar berbat oyun varsa bulmuşlar, oynuyorlar. Hatta bunlara oyun demek bile epeyce güç. Akla gelen-gelmeyen bütün sululuklar, bayağılıklar deneniyor. Seks ticareti gene en başta geliyor, elbette. Tiyatrodan başka ne ararsanız var yani, bu vurgun evlerinde. Peki acaba, amaçlarına ulaşıyorlar mı, vurgun yapabiliyorlar mı? Bu bakımdan hepsi aynı durumda değil. Kimi başarıyor; salonunu tıklım tıklım doldurup keyfine bakıyor. Kimi ise batmakla, ayakta kalmak arasında sallanıp duruyor. Yaşarım belki diye elinden geldiğince kötüleştiriyor gösterisini.

Seyirci bulamayanlara sözümüz yok, onlar nasıl olsa er ya da geç yıkılıp gidecekler. Ama ötekiler tiyatromuzu yozlaştıracaklar, içinden çıkılması güç bunalımlara sürükleyecekler, bir süre daha. Yalnız bir süre ama. Ondan sonra seyircisiyle bütün doğrultularda anlaşıp kaynaşan tiyatrolar ortaya çıkacak. Farklı seyircilerin tiyatroları da farklılaşacak. O zaman bile bu tür tiyatrolar bulunacak elbet. Ne var ki tiyatro sayımız içindeki oranları bugünkü gibi korkunç olmayacak.

Bu mevsim perdesini açan toplulukların oyunlarına şöyle bir göz atmak bile yeter: Azak Tiyatrosu'nda Kadri Ögelman'ın yönetiminde «Üç Kağıtçı», Bulvar Tiyatrosu'nda Asuman Arsan yönetiminde «Ziba'nın Fendi», Kenan Büke Tiyatrosu'nda «Kiralık Metres», Kemal Dirim Tiyatrosu'nda «Davetsiz

Misafir», Mehmet Özekit Tiyatrosu'nda «Pırtık Derler Adıma», Orhan Alkan Tiyatrosu'nda Köpek Berberi», Tiyatro Net'te «Sinirlenme Seyfullah», Tevfik Gelenbe Tiyatrosu'nda «Bacının Fendi». Bunlar yalnız İstanbul'un özel tiyatrolarından birkaçı. Bir de Ankara var; ödenekli tiyatrolarımızın bol paralı beceriksizlikleri var. Sonra dengesiz tiyatrolarımız var; havaya göre oyun seçen tutumsuz, çizgisiz, yanar-döner tiyatrolarımız. Neler oynuyorlar bakın: Gülriz Sururi - Engin Cezzar Tiyatrosu'nda «Ağustos Böceği», Kent Oyuncuları'nda «Kim Kimi Kiminle», gibi mümkün olduğunca içi boş, kof oyunlar.

Bir de «Hakkımı Ver Hakkı» var elbette. Tek başına incelenmesi gereken bir ibret. Tiyatromuzun vardığı son noktayı belgelemesi bakımından da önemli. İşin önce acı yanı üzerinde duralım isterseniz. Çünkü tiyatromuzun düşüsüne paralel çizen isimler hiç de yabana atılır gibi değil. Kimler yok ki bu seks ticaretinin en bayağısına imzasını atanlar arasında: Aziz Nesin, Umur Bugay, Ali Poyrazoğlu vb. Nasıl savunurlar acaba kendilerini? Şimdiye kadar yaptıklarının ya da söylediklerinin yanlış olduğunu birden anladıklarını mı söylerler, dersiniz? Olur a onlar da ermişlerdir bir anda bakarsınız. Tiyatronun amacı seyirci çekmektir madem, eh Beyoğlu'na eğlenmeye inmiş İstanbul yoksulu da seks bunalımları ya da sapmaları içindedir. Böyle seyirciye bundan doğru, bundan olumlu oyun da güç bulunur yani! Seyirci memnun, tiyatrocu memnun; bize de nane yemek düşer, diyip susalım mı dersiniz? Ama çok iyi biliyoruz ki bu toplumda yenen her nane-den de sorumlu olduğunu bilenler hiç de az değildir. İsterseler de susamaz onlar.

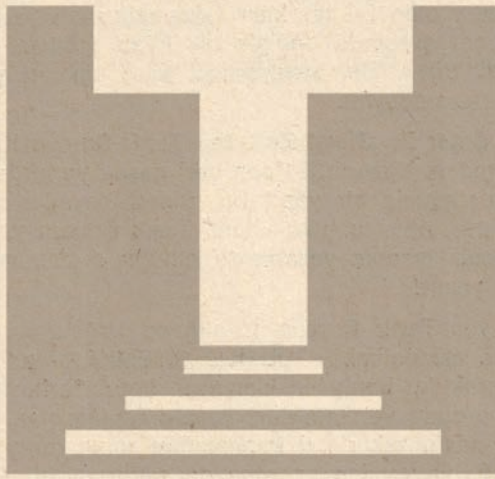
Bir oyun seksüel, homoseksüel sorunlara dokunmamalıdır demek istemiyoruz elbette. Tam tersine, bu konular, özellikle bizim toplumumuzda henüz bütün keskinliği ve bütün ele alınmamışlığıyla egemenliğini sürdürüyor. Geç bile kaldık bu konuya eğilmekte; yanlış değer yargılarıyla bütün yaşamı özlemle geçen kuşakların dramını incelemekte. «Hakkımı Ver Hakkı» böyle bir anlayışın en küçük izlerini taşıyorsa, ters yapısının bile hoş görmeye çalışırdık. Ama ne yazık...

Hep olumsuz oyunlardan söz ettik, bir de iç açıcı çabalara bakalım. Bu karmaşık tiyatro ortamında bile yanlışlardan kaçınmaya çalışan, kendine ve seyircisine saygısını yitirmemiş topluluklar, az da olsa var, neyse ki.. Bunların büyük çoğunluğu bir-iki oyundan sonra kapandılar ya da kent değiştirdiler. Tiyatro dünyamız üzerindeki etkileri niteliksel oldu yalnız, niceliğin gücüne ulaşamadı. Erol Toy'un «Meddah»ını, Oktay Arayıcı'nın «Nafile Dünya»sını, Vasif Öngören'in «Almanya Defteri»ni, Peter Weiss'in «Saloz'un Mavalı»nı, Bertolt Brecht'in «Hitler Nazizminin Korku Ve Sefaleti»ni sayabiliriz. Bir başka bölümde ise o yanar-döner tiyatrolarımızın oyun dağırcığına alınan oyunlar var: Kent Oyuncuları'nda Gorki'nin Ayak Takımı Arasında», Devlet Tiyatrosu'nda «Beckett», ve «Andorra» Devlet Tiyatrosu ve Tolga Aşkiner-Nisa Serezli Tiyatrosu'nda Başar Sabuncu'nun «Çark», «Mutemet Ali Rıza Bey'in Yaşanmış Hayat Hikâyesi» gibi...

Son bölümde ise tutumlarını değiştirmeyen topluluklarımız yer alıyor. Bir Nejat Uygur, bir Gazanfer Özcan, bir İstanbul tiyatrosu örneğin, nasıl başladılarsa öyle gidiyorlar. Dostlar Tiyatrosu'nu, Çevre Tiyatrosu'nu, Kabare Tiyatrosu'nu ve Üsküdar Oyuncuları'nı da aynı kararlılık içinde görüyoruz. Bu iki kesim aynı değil elbette. Ama oyun seçimlerindeki tutarlılık onları aynı bölümde ele alamamıza neden oluyor.

İlk saydıklarımız o kadar kararlı (!) tiyatro yapıyorlar ki, oyun tarzlarını, tiyatro çizgilerini bırakın, nerdeyse oyun metinleri bile hep aynı kalıyor. Ve bunların arasında da Nejat Uygur seyircisiyle kurduğu o olağanüstü de-nebilecek bütünleşmeyle, incelenmesi, değerlendirilmesi ve doğru alanlarda yararlanılması gereken bir tiyatro olayı olarak beliriyor.

Geriye kalıyor İstanbulun bunca topluluğu içinde ne yaptığını bilen, olumlu yönde ilerlemeye çalışan dört tiyatro: Dostlar Tiyatrosu, Çevre Tiyatrosu, Üsküdar Oyuncuları, Devekuşu Kabare Tiyatrosu. Bu toplulukların her biri küçük farklarla kendi doğrultularında gelişip nitelik ve nicelik bakımından sağlam bir denge kurmaya çalışıyor. Bunu başardıkları gün tiyatro dünyamızda yeni bir soluklanma olacak. Yeni yeni topluluklar onları hem güçlendirecek hem de daha ileri götürecektir.

TÜSTAV

HAZİRAN

SELÇUK BARAN'ın
HİKÂYELERİ

(Yeni çıktı)
10 lira.

İsteme :

İstanbul'da GE-DA

Ankara'da TOPLUM KİTABEVİ

NERET GÜRCAN'ın
ŞİRLERİ

BULUT İNDİ

Kitapçılarda 7,5 lira.
Posta pulu karşılığında
isteyebilirsiniz.

YEDİTEPE YAYINLARI
P.K. 77 — İSTANBUL

«Bağrıyanık Ömer ile güzel zeynep» ve tarık dursun'a sorular

Klâsiktir: Bir okur, okuduğu bir yapıt üstüne çıkıp da kimi yargılar ileri sürdü mü, -davranışında ne kadar içtenlik bulunursa bulunsun- düşüncesinde, «olumsuz bulunduğu noktalar» varsa; kitabın yazarıyla arası açılmadan olmaz. Bir yığın demagoji, lâf ebelikleri, hattâ koşullar uygunsa, «daha sen de kimsin?» demelere gelen, o, beylik küçümseyişlerle, boyundan büyük işlere kalkışmanın «müeyyidesi» şamarlanır suratına. Edebiyatımızda egemen olan bu tür kısır takışmaları bir yana itip, «okur ile yazar» diyalogu çerçevesinde değişik bir kitap tanıtma yöntemi uygulamaya çalışacağız. Böylelikle, savunmasız yargılamanın yasadışılığını da gidermiş oluruz kanısındayım.

«Bağrıyanık Ömer ile Güzel Zeynep» Tarık Dursun K.'nın ve 1972 yılının son kitaplarından. Yazarın, 71'den beri çeşitli yerlerde yayımladığı sekiz öyküden demetlenmiş bir yapıt bu. Sinan Yayınları'ndan. Doksantı sayfa. Altında imzası olmasa bile; «beni, Tarık Dursun yazdı» diyen hikâyeler hep. Günümüz insanın yaşamakta olduğu dramı, masalımsı bir anlatımla sergiliyor yazar.

Ne ki, yer yer Tarık Dursun ustalığıyla bağdaşmayan tutarsızlıklar gözden kaçmıyor. Sözelimi, «GÜL İLE SITEMKÂR» adlı hikâyede; «iki dersten ikmale bıraktılar beni; biri kimyaydı, öbürü tarih: Ortalamadan geçerim diye umuyordum; vermemişler, ikmale bırakmışlar.» Derken, ortalamadan sınıf geçmenin tek dersi kapsadığını unutup yazar. «Eniştem, elindeki **KESERLE** bir yandan anneme de saldırıyordu. / ... üstüme saldırdı, kalçamı iki yerimden **BIÇAKLADI**, bayıldım.» «TAHIR İLE ZÜHRE» de, Sivas'ın ücra bir köyünden gelmiş olan Tahir'in, «Ben şimdi **n'aparım**» gibi tam İstanbullu ağızla konuşması, yadırgatıyor ister istemez okuru. Bir başka çelişki, «AVCI BEHRAM» hikâyesinde; Avcı Behram, hovarda-sıyla yakaladığı yengesini çekip vurur. Cezaevine girip çıkar. Köye geldiğinde, bu **onurlu** eyleminden ötürü şölenle karşılanır. Hemen arkasından aynı köyden Elif, diye bir kızı istemeğe kalkışır babasından. Kız babası, bu «kanlı katil» **onursuz** kişiye vermez kızını. Asıl önemlisi, -aşağıda da yazarın savunmasını yaptığı- hikâye içinde sırtıp duran bir söylev!.. **SÜR-MELİBEY**» adlı hikâyede, kahramanlar sokaktan geçerken, «Orhan Gencebayın sesi bas bas bağırır: **Mühim olan aşkımız - Para pul mühim değil**» Yazar, burada bırakır hikâye kahramanlarını, geçer mikrofona, veryansın eder kitlelerin bilinçsizliğine: (... pezevenğin biri, kızıoğlan kız Hayriye'yi BMW'li bir ecnebiye satar ve bütün dünya haykırır: «Mühim olan aşkımız...») biçiminde bağlar söylevini.

Anlatımındaki şiirsel tatlılığa karşın, bilinç akımı yöntemini uygulaması sırasında yaptığı bağlantısız sıçrayışlar, okurun dikkatini dağıtıyor ve hikâyeleri kapalı bir havaya büründürüyor.

Aşağıda, Tarık Dursun K.'ya yönelttiğimiz soruların hazırlanıp getirilen (kendi deyimi) **savunmalarını** sunuyoruz.

S. 1) Son kitabınız «**Bağrı Yanık Ömer ile Güzel Zeynep**»te, alışıl-gelmış hikâye biçiminin dışında bir yol deniyorsunuz. Bir de şu var ki, ki-taplarınızın tümü gözönünde tutulursa, hiçbirinin biçimi ötekinin aynı-sı değildir. Bu sürekli biçim denemelerini nasıl açıklarsınız?

C. 1) «**Bağrı Yanık Ömer ile Güzel Zeynep**»te yeni bir yol denediğim doğrudur. Bu, 'alışılmış hikâye biçiminin dışında bir yol', diyorsunuz; bu da doğru. Ama gerçekte, alışılmış halk hikâyesini -benim bildiğim kadar-bilmiş olsaydınız, yadırgamazdınız bunu. Anadolu'da geleneksel halk hikâ-yelerini ya gezginci hikâyeler - âşıklar köy köy, oda oda, cem cem dola-şır, «**nakil eyler**»ler ya da gezginci halk hikâyeleri satıcıları vardır; onlar götürüp satarlar, köylüden biri, okumuş - yazmış biri topluluğa okur onla-rı. Bunlar taş basması dönemden kalma aşk-meşk, cenk-kavga hikâyeleri-dir. Taş basması dönemde, yazarlar, bu hikâyeleri gezginci hikâyeci-âşık-lardan derleyip yazmışlardır. Bugün de satılır o hikâyeler; yazarları diye Muharrem Zeki Korgunal'lar, Selâmi Münir Yurdatap'lar görünür. Kendine özgü bir anlatım türünü sürdürürler: Yarı şiirli, yalın, yarı masalımsı, yarı abartıktır. Gerçekçi değildir. Aslında kimse sevmez gerçeği. Ne yön-e-ticiler, ne yönetilenler. Gerçek dışı görünüme vurgundur herkes.

«**Bağrı Yanık Ömer ile Güzel Zeynep**»te, önce, anlatı geleneğine bağlı kalmak istedim. Bunu yaparken kendi hikâye «**stil**»ime aykırı düşmemeye de baktım. Biçim, içerikle sıkı sıkıya bağlıdır. Ben, böyle anlıyorum hikâ-yede. Hiç değilse kendi hikâyelerimde böyle anlıyor, böyle uyguluyorum. Her kitabımın değişik biçimliliği, buradan geliyor. «**Denizin Kanı**», esfane-gerçek karışımında verilmeseydi, kupkuru, tatsız tuzsuz bir roman olurdu bence. O romanda baş öge, süngerdir. Ege'de, sünger bir çok bölgede kutsatmış bir nicelik taşır: Bir süngerci köyündeki kocakarının biri sün-gerin oluşuyla ilgili efsane-masalı anlattığında şaşakaldım: Başka koca-mışlar da başka efsane-masallar anlattılar bana; her biri, ilk bakışta mito-lojik kökenliydi. Ulustan ulusal alışverişlerle, savaşlarla, göçlerle gitmiş, gelmiş, değişime uğramış, yerelleşip ulusallaşmış, amipleşip her ulusun kendi malı olmuş.

«**İnsan Kurdu**», içeriğinin dışında -ya da ötesinde- hızlı olaylar zincir-lemesidir. O yüzden senaryo-romandır. Herşey çabuk gelişip oluşur o ro-manda, uzun açıklamalara, «**tavsiyeleme**»lere, ruhsal çözümlemelere yer yoktur. Kişileri; yaşarlar, gerçeklerle çatışır, karşı çıkarlar, olayların akı-şında çatışma güçleri kadar yenerler, yenilirler.

«**Rıza Bey Aile-evi**»nde ise, ilk kez halk hikâyesi anlatımından yarar-lanılmıştır. «Grev»in ne olduğunun bilinmediği, böyle bir hakkın varlığını-yla bilincinden yoksun durulduğu bir çağda, bu denli bir girişim, elbette olağanüstü sayılmalıdır. Kişiler, bu girişimin çevresinde dönen küçük olay-ların ana yaratıcılarını kendi yargılamalarıyla anlatırlar ama katkısız, katı-şksız yaparlar bunu. Ödevlerinin anlatıcılık olduğunu bilirler de ondan.

S. 2) Hikâyelerinizde şiirli bir dil ile kimi okuyucunun dikkatini da-ğıtacak kadar kapalı bir anlatım göze çarpıyor. Böyle hikâye yazma «şiirde kapalılık iyi bir kaçak sığınağıdır, hikâye bu tür numaraları yutmaz» ya da «şiir okumak isteyen açsın şiir kitabını okusun» anlayışınızla tersleşmiyor mu?

C. 2) Bu denli kesin bir yargıya varmışsam, tersleşiyor elbet. Ama

«**şiiirde kapalılık**» başka şey, hikâyede şiirli bir dil kullanıp» «**okuyucunun dikkatini dağıtacak kadar kapalı bir anlatım**»ı sürdürmek başka şeydir. Bilmem, yanılıyor muyum? Evet, hikâye açık olmalıdır, söyleyeceği **yazar-sözü**nü kapalılıktan uzak söylemelidir. Demek, becerememişim ben; yapamamışım, dediklerimle tersleşmişim. Gerçekte bu kanıda olmadığımı özellikle belirtiyim. Fakat, hikâye yazılmıştır, yayınlanmış, okur karşısına çıkmıştır. Eğer kusurluysa bunu sonradan, hele yazarı tarafından savunmak, düzeltmek, doğrulamak mümkün değildir. Adama «madem öyleydi, ne demelere yazarken yapmadın bunu, hadi o zaman yapamadın, yayınlanmaya verirken aklın nerdeydi?» diye sual ederler.

Pek pek şu söylenebilir : Ben, hep şiir yazmak istedim, bir türlü üstesinden gelemedim. Hikâyelerimde, romanlarımda rastlanan şiirsel anlatım, o «**eksik şairlik**»ten kalıntılardır. Bile bile yaparım, hem kendimi doyundurmak için, hem de hikâyeye değişkenlik getirmek için. Okur ilgisi bunlarla dağıtılıyorsa; bu, kusurdur; yok, ilgi daha da perçinleniyorsa üstünlük demeyelim, yazarının özelliği diyelim bu kadarına da.

S. 3) «Taş Baskısı İçin Yeni Halk Hikâyeleri»nde de «**Denizin Kanı**» romanınızdaki gibi tatlı bir efsane havası esiyor, yararlandığınız bir efsane kaynağı var mıdır?

C.3) Az önce konuştuktu bunu. Ben tam anlamıyla '**şehirli**' değilim. Ailemde yer alanlar güney-doğu'nun uçlarından gizli göçlerle gelmişler, şehirde sonradan mekân tutmuşlar. Çevremdekiler de o denli insanlardı. Siz, dilediğiniz kadar köyden, kasabadan göçüp büyük şehire yerleşin, geleneklerinizden göreneklerinizden kolay kolay kopamazsınız. Şehirli kuşak hemencecik yetişivermez; ataerkillik, ha deyince yakasını koyvermez. Bu sınıfın adamı efsaneden çok masalı bilir, masalı söyler. Bütün ilkelliğine karşılık, şaşırıcı bir düşünme gücü vardır; özellikle Egelilerde. Geçmiş, yavaş yavaş masala dönüşür, düşünme gücü, bildiği, tanıdığı masallarla yedeklediği yeni masalların aracılığında beslenir; olağan iken olağanüstü oluverir.

«**Masal anaları**»yla «**Masal Ataları**» diye anılan kişilere kulak vermişseniz, benim yararlandığım kaynak ortaya çıkar. Buna yüz paralık yetenek kattık mı, sorunuzun karşılığını verdik demektir.

S. 4) Yine bu kitabınızın kimi hikâyelerinde hikâye kurallarını yıkarak açıkça söylev çektiğiniz yerler oluyor. Bu gereksinmenin nedenini açıkla mısınız?

C. 4) Önce söylev kelimesi üzerinde anlaşalım. Bu tür işlevcilik, çağdaş hikâyede artık yeri olmayan bir şeydir. Eskidenmiş o, bizde de hâlâ aptalca örnekleri vardır : Hikâyenin ya da romanın mutlaka ana kişileri dışında bir «**olumlu kişi**»si daha olur; küt diye araya girer, başlar söylevini çekmeye. Sözde, yazarın '**bildirir**'siymiş bu. İlgi tam olsun diye de bu «**olumlu kişi**»yi, başkişi hapsilere düştüğünde onun karşısına çıkarırlar, başkişiyi onun aracılığında bilinçlendirirler. Bu, ne romana yaraşır, ne hikâyeye. Yazar, bunsuz edebiliyorsa, söyleyeceğini aracısız okuruna ulaştırabiliyorsa, mesele değil, Sizin söylev saydıklarınızın söylev oldukları iddianıza katılmıyorum. Olsa olsa, yerini yadırgamış -sizce- açıklamalardır.

S. 5) Görüntüleri saptamak ve okuyucuya sunmak yönünden, sizin de peşin peşin söylediğiniz gibi sinemanın olanaklarından geniş ölçüde yararlanıyorsunuz, fakat bence, bu yöntemin insanın dış görünüşünü verip

iç dünyasını ihmal etmeyi sonuçluyor ve üstelik Türk sinemasının beylik konularının dışına çıkarmıyor anlatılan. Siz ne dersiniz?

C. 5) Çok yazdım, çok söyledim : Günümüzde okur, sinemadan, resimli romanlardan, foto-romandan, git gide yaygınlaşan televizyondan geliyor. Sinema, bunların içinde en etkini, en güçlüsü. Üstelik romana, hikâyeye imkân sağlama bakımından en yararlısı. Yalnız, bence bu konuda yanıldığınız bir nokta var : Sinema yapmak başka, sinemanın imkânlarını hikâyeye taşımak başka. Sinema, seyircininin dış gücünü sınırlar, belirgin boyutlar içinde şartlandırır. «Kahraman», size sunulandır; yani, sizin de belirttiğiniz gibi, insanın dış görünüşünü verip iç dünyasını ihmal eder. Kulak da yardımcılık eder şartlanmaya. Yazılı olmak, bu çeşit bir bağımlılık getirmez okura. Düş gücü sınırlanmaz. «Yağmur yağıyordu» cümlesi, okura hikâyede ya da romanda başka düşünme getirir. Aynı cümle senaryodan beyaz perdeye uyarlandığında okura tanınan özgürlük, seyirciye verilmemiştir.

Bir başka gerçek de yazarların okuru enayi yerine koymaları halidir. Okur, hiçbir şeyi bilmez, ben vereyim, ben anlatayım, söyleyeyim, ben belirteyim, ben çözümlerim demelere kalkıştınız mı; yazar-okur ilişkisindeki saygı, tek taraflı ortadan çekilir, ayaklar altına alınır.

Kişinin dış dünya ötesindeki iç dünyasını vermeye gelince; bırakın yazardan böylesi ukalâlıklar beklemeyi. Yazarı, zavallı durumlara düşürmeyi niçin istiyorsunuz? Yazar, ruhbilimci mi, yazar mı yoksa? Küçük hikâyenin iki büyük ustası Çehov ile Hemingway sorunu rahatçacık çözümlemişler : Kişilerinin iç dünyalarını çevresellikle, karşılıklı konuşmalarla bal gibi veriveriyorlar.

Bu ihmal -yani, sizce sinemadan yararlanıp insanın dış görünüşünü verip iç dünyasını böylece ihmal etme- hikâyeyi Türk sinemasının beylik konularına götürüyor, anlatılan bunun dışına çıkamıyor, öyle mi?

Türk sinemasında anlatılanlar nedir? Niye orada anlatılanlar beylik oluyor? Hem nedir beylik konu? İnsanın dramı, ilk çağlardan bugüne değişiyor mu? İlişkileri, umutları, ezilmişliği, düşmanlığı, sevgisi, alçalışıyla yükselişi, yengisi, yenilgisi, başka nicelikleriyle nitelikleri, kısacası insanı insan yapan iyi ya da kötü yanları değişiyor mu? Bu mu beylik olan?

TÜSTAV

tutuklu bir ozanın kırık dökük mapushane notları

3 Nisan 1968 Gece

Gece, sayım yapılmış, «allah kurtarsın» «Sağol» dan sonra demir kapı sürgülenmiş üstümüze. Hoparlörde cıyak cıyak çığırın bir kadın sesi. Hani şu halkın beğenisini yozlaştıran (türkü demiyeyim) plâklar. Ahlı, oflu, insanın kusasını getiren şeyler. Aman allah ne felâket. Başımı yastığım altına sokuyorum, kulaklarıma pamuk tikiyorum, kurtuluş yok. Ben dışardayken minibüste, daha ineceğim yere gelmeden fırlayıp kaçardım bu plâklar yüzünden. Bir keresinde iki arkadaşla en arka sıraya oturmuştuk. Bu rahatsızlığımı bilen arkadaşlar şoföre, «Hemşerim şu veremli kız plağını koy» demezler mi. Kaçacağım, bırakmazlar. Plak cızır cızır döndükçe, saraya tutulmuş gibi inleyip durdum. Bir adda bulmuştum bu plâklara, minübüsten indiren plâklar. Ama şimdi nereye iner, nereye kaçarsın. Bu geceki nöbetçinin keyfine göre ve yat saatine kadar dinliyeceğiz. Şu kadarcık yatmışlığında mapusane içinde çok mapusaneler gördüm. Bir tanesinde bu plâkları dinlemektir herhalde.

Bir ara hoparlörden pikaptan radyo devresine geçmezmi, aşağıda ki şiir bir su gibi dökülürdü sıkıntıma.

Çamlıbel'den Tokat'a doğru/Tozlu yolların aktığı ırmak!/Ben seni çoktan unuttum;/Sen de unuttun mu, dön geri bak.

Güzel, sağlam, büyük şiir için ölçü nedir Hep düşünürüm. Bunun pek çok açıklamaları olabilir. Ama bir şiir kendini size ne denli okutuyorsa, kendini ezberletmeğe zorluyorsa, ve her okuyuşta bıkmadan aynı tadı alabiliyorsanız ve hatta ozanın bile duymadığı yeni tadlar, duygular keşfediyorsanız, o şiir büyüktür derim. Yukarda yalnız ilk dördlüğünü alabildiğim Cahit Kulebi'nin şiirini acaba böyle bir havada mı çok sevdim diye düşündüm. Hayır, eskiden beri severim bu şiiri.

Belki bu şiir şehirde, şehir yaşantısı içinde büyümüş bir insanın çocukluğuna seslenmez. Ama ben bu şiirle, köyden kasabaya at arabasıyla gidiş gelişleri, akçakavakları, tozlu yolları, daha neleri neleri anımsayıp onulmaz bir hüzünle seviyorum.

8. Nisan 1968

Sabah... açılan kapının pashı gıcirtısı... Küçük avluya Voltaya çıkış... Temiz, aydınlık, süt gibi bir gökyüzü.

«Bu gün pazar/Bu gün beni ilk defa/Güneşe çıkardılar»

Duvarın üstünde bizden yana sarkmış bir kayısı dalı. Yaprakları ıldır ıldır parlıyor. «Demek yapraklar bu kadar olmuş» diye düşünüyorum. Her sabah kalkınca bakıyorum, biraz daha gür ve yeşil. Baharı, ısınan havalar, ağaran gökyüzü ve bu canlı takvimle izliyorum.

Bir iki gün önce bir mapusane şiiri yazmıştım, yazıldığında coşturup sevindirmişti beni. Aldanmışım. Bu gün okuyorumda fos. Mapusane şiiri ya-
zıyorum diye, bütün mapusane görüntülerini, öğelerini doldurmuşum içine.
Demir kapılar, parmaklıklar, kelepçeler v.s. Şiir değil, hurdacı dükkânı ol-
muş. Büyük büyük sözlere ne gerek. Bir dost merhabası gibi, görünce sev-
vindim şu yeşil dal, gökyüzü, taş duvarlarda yeşeren şu otlar... Ama hay-
ır illa tel örgüler, demir kapılar, sürgüler, süngüler diyeceğim. Yırttım at-
tım şiiri. Kendi kendimle kıyasıya kavga ettim. Oysa kelepçeden bahsetme-
den, kelepçeyi. Hapisliği söylemeden hapisliği duyurmaktır hüner. Ne güzel
söylemiş büyük usta:

*«Tıraştan tıraşa yüzüne bak/Unut yaşamı,/Koru kendini bittin/
Bir de bahar akşamlarından.»*

Uy kurban olayım...

20. Nisan 968

Bir iki gündür bir Fransız ozanından M. Ağbey. (Fından bir iki gün ön-
ce tutuklanmış, şimdi aynı koşuğa yattığımız bir dost) tarafından çevrilmiş
bir şiiri düzeltiyorum. Bildirisi olan, nefis bir şiir. Ama çeviride, şiirleştirilmede
kötü olmuş. Şiirin bir dizesini alıyorum dilime, erik çekirdeği gibi dolastırıp
duruyorum. Oyalanıyorum, mutlu ediyor bu uğraşı beni. Gündüzleri voltada,
geceleri uyukum gelinceye değin sözcükler, dizelerle cebelleşip duruyorum. Ör-
neğin:

*«Yolunuz düşerse kıyuya bir gün/Ve maviliklerini denizin seyre
dalarsınız hayran/Dalgalara göğüs germiş olanları anınız»*

- a — Şiir çoğullaştırılınca vuruculuğu yitmiş
- b — İkinci dizede «Seyre dalarsanız hayran» deyişinde hayran sözcüğü
fazla. Deniz zaten hayran seyredilir.
- c — Üçüncü dizedeki «anınız» söylenişi zor ve şiirin tümü içinde, şiirin
bildirisi ile organik bir bağlantısı yok. Kuru, tatsız, cansız bir sözcük.

*«Selâmlayınız yürekler sevgi dolu/Çünkü onlar fırtınayla çarpış-
tılar/Eşit olmayan savaşta/Ve dipsizliğinde enginin yitip gitmeden/
Size liman gösterdiler uzakta.»*

dizeleri için de aynı şeyler söylenebilir. Oysa Türkçe'nin olanakları bu şiiri
aşlı kadar güzel yapmağa yeterli. Tabii söyleve kaçmadan, bağırın şiir teh-
likesine düşmeden. Ve sanıyorum şiirin gerçek sesini abartmadan, vuruculu-
ğunu yitirmeden, şu son biçimi daha iyi oldu. Bu son biçiminin altına, şiiri
ilk çevirenin «olur»unu ve «Gerçekten aşlı kadar güzel oldu» onayını da ko-
yuyorum. Yalnız buracığa ozanı ile ilgili bir iki notuda yazıvereyim. Adı
Bérénger (Beranzé okunuyor) Fransız'da gitarıyla devrimci şiirler ve folk
türkülleri söyleyen biriyim. Başka şiirleri var mı bilmiyorum. Herhalde var-
dır. Böyle bir güzeli yakalayan başka güzellerde yakalamıştır. Öteki şiirlerini
bulup Türkçe'ye kazandırmalı. Yalnız bu şiiri ile bile yetenekli bir ozan oldu-
ğu belli. İşte şiir. Adını bilmiyorum. Belki yoktur adı.

*«Yolun düşerse kıyuya bir gün/Ve maviliğini denizin seyre dalar-
san/Dalgalara göğüs germiş olanları hatırla!/Ve selâmla yüreğin
sevgi dolu./Çünkü onlar fırtınayla çarpıştılar/Eşit olmayan savaşta./
Ve yitip gitmeden dipsizliğinde enginin/Sana liman gösterdiler
uzakta.»*
Bérénger

olaylar - yayınlar - yorumlar

SINEMA

İLGİNÇ BİR FİLM

Yönetmenliğini Arthur Penn'in yaptığı «Küçük Dev Adam» (Little Big Man) geçtiğimiz yılın gerek içerik gerekse biçim açısından en başarılı filmiydi.

Penn, Thomas Berger'in romanından yaptığı uyarlamada, bir yandan, ABD'nin topraklarını ele geçirmek için kızılderilileri nasıl sistemli bir şekilde yok ettiklerini sergiliyor; öte yandan, 1870 lerin Batı Amerika'sından başarılı kesitler veriyordu. Bu ana temanın yanında klâsik westernin kalıplaşmış gerçekdışı tipleri de eleştiriliyordu.

Kızılderililerin yaşamlarını sosyolojik boyutlarıyla vererek başlıyor filme Penn. Avcılıkla geçinen göçebe bir ulustur kızılderililer. Töreleri, yaşam felsefeleriyle tarihteki benzerlerinden farklı değildiler. Örneğin, aralarında büyüyen Jack'e cesur davranışından ötürü törenle «Küçük Dev Adam» adını vermeleri, Dedekorkut masallarında sık sık rastladığımız eski Türk boylarının töreleriyle özdeştir. Sonra, Jack'in beyazların arasına dönmesiyle başka bir yaşamı izlemeye başlarız. Jack'e dayak ve incil yardımıyla «beyaz morali» vermeye çalışan fanatik rahip, «Kızılderililer dinsizdir, insan eti yer, zina işler ve şeytana taparlar,» der. Jack'e dua etmeyi ve «şeytan»dan korunmayı öğreten rahibin karısı erkek düşkünü bir kadındır. Böylece «kapitalizmle bütünleşen din» sergilenir. Jack'in silahşörlük, bir üçkâğıtçı yanındaki yamaklık ve özel teşebbüscülük denemeleri hem

çağın sosyo-ekonomik yapısını yansıtır hem de Westernlerin sahte tipleri eleştirilir. Yaptığı Kızılderili katliamlarıyla, senatör hatta Cumhurbaşkanı olmayı düşleyen General Custer sapık bir kişidir. Amerikan hükümetini yönetmeyi düşler. Yenliğe uğradığı savaşta çıldıran Custer yeteri kadar cephane vermediği için başka küfreder. Bir senatör edasıyla söylev vermeye kalkışır. «Sayın senato üyeleri ve sayın başkan.»

Penn, geniş ekranın olanaklarından, müzik ve sestten başarılı bir şekilde yararlanmış. Sinemasal anlatımının doruğuna eriştiği katliam sahnesi örnek gösterilebilir. Belgesel görüntülerle anlattığı yerlerin yaşam sahnelerinin bir bölümü dışında yapıtını birbiri ardınca gelen ve seyircide değişik duygular yaratan ayırım ve sahnelerle örmüş. Filmin akıcılığını da büyük ölçüde bu örgü sağlıyor. Örneğin gülünç olaylarda anlatılan Jack'in silahşörlük sahneleri şiddetli bir ölümün çarpıcılığıyla bitiyor. Jack'in aralarında döndüğü kızılderililerle ilişkileri güldürü havasında verilirken bir sonraki sahnede köy korkunç bir katliam geçiriyor.

Arthur Penn, «Solak Silahşör», «Kaçaklar», «Bonnie ve Clyde» dan sonra önemli bir yönetmen olduğunu tekrar kanıtladı. Filmin 32 dakika kesik gösterildiğini de ekleyebiliriz. (Filmin beşte biri eder)

ABD'nin Vietnam'dan 100 yıl önce işlediği bir katliamın öyküsünü seyretmek en azından ilginç değil midir?

Aydın SAYMAN

YAYINLAR

NOTRE DAME'IN KAMBURU

(1) *Kambur, Necati TOSUNER.*
Sinan Yayınları 1972.

Bir filmin adıydı. Çocukluğumdan kalmış birkaç anının arasında bir- den, güzel gözlü Gina canlanıverdi. Bir de Antony Quinn. Kilise bahçesi miydi, yoksa benzer bir başka yer mi, pek çıkaramadım. Ama duvarda bir çiçek vardı, Kambur bir solukta duvarı buldu, -ipe mi tutunmuştu? - çiçeği kopardı yüksekteki sevgi dolu bakışlarla Gina'ya getirip verdi. İşte o zaman yüreğimin bir yeri çocukluktan daha ilerde bir duyguyla çizilir gibi olmuştu. *Necati Tosuner*'in *KAMBUR*'u bir anda bunları yaşattı bana. Okuyup bitirmiş, çok duygulanmıştım...

TOSUNER «*KAMBUR*»da (1) İki İki kitabı olan «*Özgürlük Masalı*» (1965) ile «*Çıkmaz*»da başladığı konu-anlatım ikilisini sürdürmekte. Bir farkla ki, özellikle «*Çıkmaz*»da (1969) rastlanan kulağı tirmalayıcı, bunaltıcı anlatımdan uzaklaşmış, neyin nasıl anlatılacağına bilincine varılmış, açıkçası ustalaşmış olarak... İşin güzel yanı; bir zamanlar söylediğim gibi. «*Ve çok kullanılıyor.*» (Güney, nisan 72) bile diyemiyeceğim bu kez. Her şey yerli yerine oturtulmuş «*Kambur*»da; dil de, anlatım da, biçim de, konu da. Zaten kendisi öyle diyordu: «*Soracağız: Hikâyenin özü nasıl bir dil gerektiriyor? Aktarılmak isteneni nasıl bir anlatımla verebiliriz?*»

«*KAMBUR*» bende eski bir film- den başka, yerli yerine konmuş on dört hikâyeyle, bir aile albümünü anımsattı. Ailenin belli kişileri vardır; ana, baba, ağbi, yenge, yeğen (İki Gün); bunlarla ilişkileri olan bir «*eksik adam*» ve «*bir genç kızdır*» kişiler. Sayfalar döner, içten bir anlatımın sergilediği duygula-

nımları, umutları, umutsuzlukları bulursunuz. Bazen gülümseme vardır resimlerde, bazen buruk bir el sallayış, size de bir şeyler olur, kapılır gidersiniz. «*Çaresizlik seçip yurt ediniyor içimi.*» der. (Pastırmalı Yumurtanın Çokça Dokunduğu Gecenin Hikâyesi) «*Okunmuş gazete yanlarına can sıkıntısının resmini çizer.*» Düşünürsünüz: Sizin de «*kambur*»larınız vardır, pek çok, çeşit çeşit, biçimde kamburlarınız...

Kıskanırınız, özlemler içinde yanarsınız, elinizi uzatıp da tutamadığınızın birtakım değerler vardır, ama eksiklikleriniz de. Bir güçlü istek olabilir bu; beklenen, yolu gözlenen, bir ilk göz ağırısı da... «*Akşamları bu kahvede onu beklediğimi, önümden geçerken gizleyemediğim iç geçirmelerimi ve sonra kendimi yollara vurduğumu gören biri, bunu semte yaymıştır.*» (Kambur) Havayı koklarsınız, tadılmadan geçip giden bir mevsimi yaşarsınız ayak üstü, içinizi çekersiniz, tadmadan geçip giden için... «*Havaya bakılırsa, az sonra yağmur başlayacaktır. E, artık yaz da geçti. Yüreğime bakılırsa birazdan dönerdi köşeyi sevdiğim. Hiç öpmedim.*» (Kambur) O zaman çevreye karşı geçici bir küskünlüğe kapılırsınız, geçicidir, çünkü insanları seviyorsunuzdur, «... Hiç kimse sevmedi.» deseniz de. «*Benim için 'insanları sevmiyor' diyorlar. (...) Oysa, insana tapan ben değil miyim?*» diye kendinize söylersiniz işin aslını, yüreğinize karşı savunursunuz kendinizi. (Çok Şey)

Albümün sayfaları döner gene. Bir ara kendinizi toplarlarsınız, davranışlarınıza, duygularınıza egemenleşirsiniz, «*Kalkıp eve gitmeli. Elini öpmeliyim babamın ve bana bir iş bulmalı. Böylesi boşuna gezimelerden kurtulmalıyım önce. () Sevdadır, ben onu usul usul adam ederim.*» diyerek. (Kambur) Ama

onmaz gibidir dersiniz; bir başka sayfada insançılık belirir, kızın babası, yüzünde burukluk, «Şeker kardeşim, gel ben sana bir iş bulayım...» der. «Sevdamın iştin sayılmadığı» anlaşılır. İçiniz burkudur, «sevdadır». (Vurgun)

Bu arada albüme başka şeyler de girmeye başlar. Önceki iki kitapta yoktu pek : Para sıkıntısı ve gerçek arkadaş bulamama sıkıntısı. «... Oturulur odalar gördüğüm oldu ya, parasızlık... Geldim burayı buldum. (...) Aranınca, ucuz diye adlandırılan şeyler de bulunabiliyor-muş.» (Küf) «İçtenlikle sergilersin her şeyini. Sonra bunları sana karıştı kullanırlar.» (Vurgun)

Para sıkıntısı arasında, sevdiklerinden, arkadaş bildiklerinden ters davranışlar bulur ama onun yüreği enginlere açıktır, bağımsızdır, sevgiyle çarpmaktadır. «Paraya, pula ve ezip de başkalarını keyiflenmeye kiralamadık yüreğimizi» der. (Çok Şey) Bu arada, kişisel sorunlarını öne almış, öncelikle onları anlatıyormuş gibi görünürse de Tosuner, albümünü başka şeylerle süslemesini bilir, kırık gülümsemelerin ardında dişliler ve çarklar vardır. «Bir küçük memurum şimdi. Koca, ağır aksak ve kendi başına bırakılmış dönen çarkın bir küçük dişlisi...» (Çok Şey)

Necati Tosuner, bu içli dışlı davranış ve duygulanımlar arasında kendi yerini saptamış, tavrını takınmıştır. «İçedönük, toplumun değer ölçüleriyle çatışan» hikâyelerdir yazdıkları. «Karşılıksız kalmış sevdaları, acılı bir yaşamın umutsuzluklarını ve küçük sevinçlerini» anlatmaktadır. Tek yakını, tek dostu kambur'uyla de konuşur arada bir, dostluklarını aradığı, yüreğini onlara parasellemiş olduğu insanlara söylemediklerini ona söyler :

«Belki psikanaliz... Ve kompleksler ve Freud ve... Efendim? Ta-

bii, özellikle onu belirteceğim... İçine kapanık insanım... Bireyin sessizlikle baş kaldırması... (...) İyi mi, satarım ben de anasını.» (Çok Şey) «Kambur», içtenlikle yazılmış, barsarılı anlatılmış «bir başka dünyanın» hikâyelerini getirdi bize. Okunmalı, sonra da neyi olursa olsun, «sevmek» üzerinde biraz düşünmeli.

Burhan GÜNEL

—O—

HALK HİKÂYELERİ

(Halk Hikâyeleri, Afet İlgaz, Sınıf Y. 1. basım 1972.)

Halk hikâyesi kavramının yarattığı geleneksel örgünün içinden çağdaşlığa doğru akıp gelen hikâyelerine «Halk Hikâyeleri» demiş «Afet İlgaz». Yakındığı ad bulma zorluğunun yarattığı bir «kolaya kaçma» sanısının yanlış olduğunu hikâyelerin işlemleri kanıtıyor. Yaygın halk hikâyelerinin başlıklarına benzer sunuşlarla yaratılan hikâyeler, bu adın arkasına sığınıp yiten değil de, adının onuruna yaraşır bir düzeyin hikâyeleri olduklarını hemen kabul ettiriyorlar. Bütününün yapısını bozmadan, belirli bir odaklaşmayı anlatan ilginç bir yapıt «Halk Hikâyeleri».

Afet İlgaz'ın daha önce anlattığı insanların uzantısı diyebileceğimiz kişilerin tümü var bu hikâyelerde. Çoğumuzun ilişkili olduğu insanlar bunlar. Yiyorlar, içiyorlar, seviyorlar, nefret ediyorlar, yozlaşıyorlar, direniyorlar; kendi varlık koşullarını bütünüyle yerine getiriyorlar. Afet İlgaz, seçtiği insanları boyutluluğa giden bir gözlemlerle inceliyor. Çevresinde ya da kenarında bırakmıyor. Derinlemesine, hem çevresinde, hem de kendi kişiliğinde yeniden yaratıyor insanları. «İyi yiyecek içebilen ve güvende olan bütün insanlar gibi çok para kazanmak, ama nasıl olursa olsun çok kazan-

mak ve onlardan farklı olarak az harcamak...» gibi bir tutkunun peşinde, sürüklenmiş bir yığın insan var Afet Ilgaz'da. Bence, kent kıyısında yaşayan insanları, dürüst onurlu kökenleriyle, çarpık biçimlenmelerini edebiyatımızda olanca içtenliğiyle yansıtan üç-beş yazardan biridir Afet Ilgaz. Yazdığı yaşamışlığın ve toplumcu gerçekçiliği temel aldığından geliyor bu.

«Halk Hikâyeleri»nin en önemli özelliğini kişilerinin nitelikleri oluşturuyor. Anlatılan insanların çoğu, üretime çok dolaylı bir yoldan katkıları olan ya da hiç olmayan insanlar: kapıcılar, gündelikçi kadınlar, besleme-evlâtlıklar, idamlıklar, gelinlik kızlar, ahçı yamakları vb. Öte yandan gene üretime hiç katılmayan zengin kişiler... İlk bölümdeki insanların üretimin içinden gelerek, kent yaşamının içinde oluşan bu edilgenlikleri giderek türleri için bir yozlaşmaya yol açıyor. Bu yozlaşmanın sonucunda da yabancılaşmış insan tipleri ortaya çıkıyor. Üretici sınıfla doğrudan doğruya kurulamayan ilişkileri, bu insanları asalaklaştırıyor ve çarpıklaştırıyor. Kentin kıyısına, ötesine berisine yapışmış, yaşamaya direnen insanları buluyoruz bu hikâyelerde. Üstüne, neredeyse abartılarak basılmış bu durumun, toplum yapımızın oluşumunu belirleyen önemli etkenlerden biri olduğunu şaşılacak bir kolaylıkla anıyoruz.

Halk hikâyelerinin masalsı öğelerinden tümüyle uzak, gerçekçi bir duyarlıkla örülmüş hikâyeler, bizi kentten boğucu yaşantısından kopararak daah dışlara ama daha da boğucu bir yaşantıya sokuyor.

«Gülten ile Niyoz»da yaşadığı çevrenin itkisiyle bir başka kadına gönülünü kaptıran, Amerikalılara ahçı yamaklığı yapan Niyazi'nin dramını okuyoruz; köle insanın duygularını, aşkını; buna direnen karısı Gül-

ten'in ise hayata sınımsız sarılışını... «Fidan ile Necati»de Erzurum'a atlıyoruz, evlilik kurumunu inceliyoruz... «Idamlık Hakkı»da ince duyarlılığıyla gerçekten bir halk hikâyesini yaşıyoruz. «Simin ile Hesna Hanım»da ise düşüşün başdönmesini ve bir öğretmenin kedilere olan aşkını tutarlı bir soyutlamayla veriyor yazar. Daha sonra gündelikçi bir kadının ve kocasının dramı var «Pembe ile Ramazan»da. «Aşık Fatma»da ilginç bir din-adamı olan güzel bir kadının kural dışı ilişkilerini, «Kapıcı Hasan ile Zengin Kızı»nda ise deli bir kapıcının hikâyesini izliyoruz. Öbür hikâyelerde de gündelikçi bir kadını ve çevresini, bir işsiz gözlüyoruz. Kitabın son bölümünde «ve iki öykü daha» diye sunulan hikâyeler gene öncakilere koşut fakat değişik bir biçimde yazılmışlar.

Görülüyor ki, Afet Ilgaz somut bir yaşantıyı halk hikâyesi kavramıyla vermekle gelenekselliği yeni bir biçime sokuyor. Bu yöntemde ustalıklı bir deneme «Halk Hikâyeleri». İşlevi ise bundan sonra tartışılacak bir sorun. Kentleşme ile köylülük arasına sıkışmış, tarihsel konumuyla, önemli bir tabaka olan bu kişilerin yansıtılmasını yüklenirken, yazarın alabildiğince nesnel davranması ve içeriğinin biçimi eritmesi bu işlevin olumlu olacağı kanısını uyandırıyor.

MEHMET VEYSEL

SELİM İLERİYE AÇIK MEKTUP

Yeni Dergi'nin Şubat 1972 sayısında, «İncelemenin Koşulları» adlı yazımda, sanat ürünleri arasındaki pek bir benzeşmelerden, andırma ve etkilenmelerden söz açmış adeta hazırlanmakta olan iftira kampanyasına dikkati çekmek istemiştım. Tarihler vermiş, kitab, hikâye adları saymıştım. Selim İleri'yle ortak adı

taşıyan - Mustafa Suphi - hikâyelerimizin de iç yüzünü anlatmıştım.

Mustafa Suphi olayını araştırdığım ve Baba adlı hikâyemde yazdığım sıralarda, Selim İleri sık sık ziyaretime geliyor, hikâyeyi ve olayı konuşuyorduk. Kendisi de olaya ilgi duymuş olacak, ama nedense bana hiç duyurmadan gizli gizli bir Mustafa Suphi hikâyesi de o yazmış ve benimkinden önce baskıya giren kitabına yetiştirmiş. Bilseydim - Suphi'yi ilk kez sanat eserine geçirmiş olmanın bu derece önemli olduğunu bilmiyordum hala da kabul etmiyorum - ama bilseydim gene de, gün farkıyla çıkan kitabımda İlerin'in konusunu tekrarlamış olmaktan kaçınırdım. Şurası açıkça bilinsin isterim ki, Tarihi bir kişinin sanata konu seçilmesi ne benim ne başkalarının tekelinde değildir, ve İleri'nin de bu olaya eğilmesi bizi ancak sevindirir. Ancak, 1971 de tamamlanan ve benimkinden gün farkıyla yayıncısına teslim edilen kitabına İleri 1969 tarihini de koyarak beni zor duruma düşürmüştür.

Bu olay, bundan böyle beni, bile bile ya da bilmeyerek yanlışlıklara uğramaktan kurtarmak için Selim İleri'ye başvurmak zorunda bırakıyor. O'na bir buçuk yıl kadar önce,

Levent'teki evimde eşimin de tanık olduğu son görüşmemizde bana verdiği bir sözü hatırlatmak gerekiyor. Bu söz «Bir çocukluk ettiğine ama doğruyu bir dergide açıklamayı namus borcu» saydığımı dairdi. Ben Selim'in halâ bu namusu taşıdığına inanıyorum. Bundan başka da yapacağım bir şey yok.

Leyla ERBİL

BEYAZ YAKALILAR ATAÇ KİTABEVİ

Ankara cad. 45 İstanbul

Tek istekler için 7,5 liralık pul gönderilmelidir. Toplu isteklere %25 indirim yapılır.

NOT :

Yansıma'nın geçen sayısındaki bir kitap tanıtma yazısı için, Yusuf Ziya Bahadınlı'dan bir açıklama aldık. Kişiliğini ilgilendiren bölümü, aynen yayınlıyoruz. «*Kent kökenli bir aydın*» havası içindeymişim ve de «*kentsoylu bir yaşantı*»m varmış. «*Kentsoylu yaşantı*» (Burjuvalar gibi yaşamak), bir yaşama biçimidir : *Kentsoylunun dünyaya baktığı pencere başkadır; insanlara başka bakar. Eşya, mal onun için başka şeydir. Kentsoylunun kendine özgü ahlâkı vardır. Küçüğü de büyüğü de aynı ahlâkı yaşar.*»

BİZE GELEN YAYINLAR

- ★ Nevzat Üstün : Ak Yeşil Kavak Ağaçları (şiiirler) var. y. 100 s. 10 lira.
- ★ Salah Birsell : Haydar Haydar kâyeler) sınıf y. 152 s. 10 lira.
- ★ Nedret Gürcan : Bulut İndi (şiiirler) yetitepe y. 82 s. 7,5 lira.
- ★ İlhan Berk : Şenlikname (şiiirler) yetitepe y. 7,5 lira.
- ★ İsmet Kemal Karadayı : Unutmak Atları (şiiirler) yeditepe y. 60 s. 5 lira.
- ★ Yılmaz Kapaalp : Gôç Kente (hikâyeler) nasrattinoğlu y. 88 s. 5 lira.

- ★ Burhan Günel : Ökse (roman) remzi k. 370 s. 15 lira.
- ★ Sıtkı Salih Gör : Ağıt, (şiiirler) habora y. 44 s. 4 lira.
- ★ Mehmet Turgut : (eğitim öyküleri) kendi y. 38 s. 3 lira.
- ★ İsmail Gençtürk : Orman ve Orman Köyleri (yazılar) 48 s. 6 lira, pk. 575, ulus.
- ★ Feriha Aktan : ışıltı (şiiirler) güneş y. 80 s. 10 lira.
- ★ M. Turan Tekdoğan : Neden Güzel Dünya (şiiirler) kendi y. 58 s. 5 lira
- ★ Oya Uysal : İkili Düşünceler (şiiirler) kendi y. 40 s. 5 lira.